

Crkveno učiteljstvo o Srcu Isusovu

Priredila s. Marijana Mohorić, scj

SADRŽAJ

KRATAK PRIKAZ NAGLASAKA CRKVENOG UČITELJSTVA O POBOŽNOSTI SRCU ISUSOVU	3
DODATCI	12
1. LEON XIII, Enciklika <i>Annum sacrum</i> , 25.5.1899.	12
2. PIO XII, Enciklika <i>Haurietis aquas in gaudio</i> , 15.5.1956.	16
3. BENEDIKT XVI, <i>Deus caritas est</i> , Enciklika o kršćanskoj ljubavi, 25.12.2005.	40

KRATAK PRIKAZ NAGLASAKA CRKVENOG UČITELJSTVA O POBOŽNOSTI SRCU ISUSOVU

Današnje shvaćanje, a najvećim dijelom i prakticiranje pobožnosti Srcu Isusovu plod usmjerevanja i uputa crkvenog učiteljstva koje su u tu svrhu donesena naposen nakon objava sv. Mariji Margareti Alacoque (1647-1690). Ovdje donosimo samo sažetak najvažnijih intervenata i prilažemo cjeloviti tekst triju enciklika napose važnih za razumijevanje napredovanja u pojašnjenju cilja, oblika, opravdanja, važnosti i dimenzija i nekog mogućeg budućeg razvoja ove pobožnosti u teološkom promišljanju, životu vjernika i Crkve. Tematici je moguće prići sa raznih gledišta, ovdje odabiremo kronološki kriterij s naznakom najpoznatijih intervenata.

 Papa Klement XIII (1758-1769) uveo je opće štovanje Srca Isusova na zahtjev poljskog episkopata i rimske Nadbratovštine Presvetog Srca. Dana 6. veljače 1765 godine dopustio je liturgijski blagdan s *Oficijem* i *Misom* u čast Presvetog Srca Isusova i poljskom narodu kao i spomenutoj Bratovštini, odobrivši *Dekret Svete kongregacije Obreda*, izdan 26. siječnja iste godine. Ta povlastica vrijedila je samo za Poljsku i Rim. Nakon gotovo 100 godina od objava Margareti Mariji Alacoque, **Papa Pio IX** (1846-1878) uveo je godine 1856 liturgijsku proslavu blagdana Srca Isusova na zahtjev francuskog episkopata za cijeli katolički svijet. Na Prvom vatikanskom saboru 525 otaca i 3 milijuna vjernika je predlagalo papi Piju IX da posveti svijet Srcu Isusovu, no on to nije prihvatio nego je tu praksu prepustio na volju mjesnim biskupima. Kada se 1875 slavila druga stoljetnica ukazanja sv. Margareti, papa Pio IX. je pozvao sve katolike da se posvete Srcu Isusovu.

 Uoči nove jubilarne godine, 11. lipnja 1899 svečanu posvetu ljudskoga roda izvršio je **Papa Leon XIII** koju je pripremila njegova netom objavljena enciklika «Annum Sacrum», objavljena 25.V.1899. Sam Papa Leon XIII nazvao je ovu posvetu “najvećim činom svoga pontifikata.” Enciklika govori o posveti, osobnoj i cijelog ljudskog roda te joj daje značenje, smisao i opravdanje. Aktualan je citat:«K njemu se dakle treba uteći, koji je put, istina i život. Zalutali smo: trebamo se vratiti na Put; duhovi su potamnili: treba ukloniti tminu svjetlom Istine; zavlada je smrt: treba učiniti da život triumfira» (*Annum Sacrum*, 78). Enciklika potom objašnjava da se ta posveta duguje Kristu, Otkupitelju ljudskoga roda, za ono što je on u sebi i za ono što je učinio za sve ljude. Budući da u Presvetom Srcu vjernik susreće simbol i živu sliku neizmjerne ljubavi Kristove, koja sa svoje strane potiče na uzajamnu ljubav, on ne može ne zamijetiti potrebu osobnog sudjelovanja u djelu spasenja. Stoga je svaki član Crkve pozvan vidjeti u posveti jedno darivanje i obvezivanje Isusu Kristu, Kralju «izgubljenih sinova», Kralju koji sve zove u «luku istine i jedinstvo vjere», Kralju svih onih koji čekaju da budu uvedeni «u svjetlo Boga i njegova kraljevstva» (formula posvete).¹ Ovako shvaćenu posvetu treba staviti uz bok misijske djelatnosti same Crkve, jer odgovara želji Srca Isusova da širi u svijet, kroz udove svoga Tijela, svoje potpuno predanje Kraljevstvu te uvijek sve više ujedinjuje Crkvu u prikazanju Ocu i u njezinu postojanju za druge. Posvetom ljudskog roda Srcu Isusovu, 11. lipnja 1899, Leon XIII. je htio postići «izvrsne plodove na prvom mjestu u korist kršćanstva, ali također i za cijelo ljudsko društvo» (Leonis XIII P.M. Acta, XIX 1899, 71). Tražeći posvetu ne samo vjernika nego svih ljudi dao joj je novo usmjerenje

¹ Tekst enciklike vidi u dodatku.

i smisao koju su već kroz dva stoljeća prakticirali pojedinci, skupine, biskupije i narodi. Leon XIII. predstavio je posvetu ljudskoga roda Srcu Isusovu kao «vrhunac i krunu svih počasti koje su se običavale iskazivati Presvetom Srcu» (Annum Sacrum, 72). Tekst posvete preuzeo je potom Pio XI. i odredio da se od 1926. u svim crkvama moli na blagdan Krista Kralja.

 Papa Benedikt XV (1914-1922) proglašava 1920. svetom M. M. Alacoque (1647-1690) koja je bila od samoga Gospodina odabrana da bude glasnica porukâ njegova Srca, da bude - kako je naziva Jean Ladame - "*la confidente du Coeur de Jesus*" - pouzdanica Srca Isusova. U testu dokumenta kanonizacije papa navodi tekst 12. obećanja ili «Velikog obećanja» i time priznaje vrijednost pobožnosti devet prvih petaka iz čega se zaključuje da je Crkva potpuno prihvatila i priznala vrijednost ove pobožnosti. U obećanjima, koja su dio objava Srca Isusova sv. Margareti razabire se Isusov plan: s objavom u Paray-le-Monialu Krist namjerava obnoviti u ljudima plodove Otkupljenja, ponovno zapaliti ljubav prema Bogu u srcima kršćana, uvjeriti ih da odgovore Božjoj ljubavi. Ne zna se tko ih je i kako odabrao, poredao i složio iz spisa sv. Margarete, ali se sa sigurnošću zna da je 1882. godine neki trgovac, M. Kemper iz Daytona (USA), preveo popis od 12 obećanja na 200 jezika i besplatno ih je raširio po cijelom svijetu. Danas su obećanja objekt mnogih kritika. Najteža kritika odnosi se na propust spominjanja uvjeta pod kojima se ostvaruju obećanja kako ih je zapisala sv. Margareta. Uvjeti su da «Srce Isusovo bude upoznato, ljubljeno i čašćeno» nakon čega onda slijede obećanja. Da su obećanja potekla od objave potvrđuje crkveno učiteljstvo. Nakon detaljnijeg proučavanja spisa sv. Margarete proizlazi da onaj popis nama poznatih obećanja treba donekle korigirati. Prije nego navedemo ispravljeni popis treba imati u vidu sljedeća tri momenta: 1. Ova obećanja jesu samo neka od tolikih obećanja koje sv. Margareta navodi u svojim spisima, a ima ih oko 60; 2. U novom popisu navodi se izvor spisa sv. Margarete u kojem je obećanje navedeno; 3. Podsjeća se na uvjete koje Isus postavlja da bi dao svoje milosti koje obećaje. Popis obećanja prema autentičnim spisima sv. Marije Margarete glasi ovako:

1. Dat će svima potrebne pomoći u njihovu staležu. (Pismo 141)
2. Kroz pobožnost njegovu Srcu udijelit će pomoć obiteljima koje imaju kakve potrebe i ujedinit će razdijeljene obitelji. (Pisma 35 i 131)
3. Tješit će ih u svim njihovim nevoljama. (Pismo 141)
4. Bit će im sigurno utočište u životu i napose u času smrti. (Pismo 141).
5. Udijelit će obilan blagoslov na sve njihove pothvate. (Pismo 141)
6. Grešnici će naći u njegovu Srcu izvor i ocean milosrđa. (Pismo 132)
7. Kroz pobožnost njegovu Srcu privest će prvotnoj revnosti redovničke zajednice i pojedine vjernike. (usp. Pismo 141 i 132)
8. Revne duše uzdići će se u kratkom vremenu do veliko savršenosti. (Pismo 132).
9. Blagoslovit će sva mjesta gdje slika njegova Srca bude izložena. (usp. Pismo 35).
10. Svima koji budu radili oko spasenja duša, dat će milost da taknu i najokorjelija srca. (Pismo 141).
11. Svi koji budu širili ovu pobožnost, dok budu ustrajali u tom poslu, imat će imena upisana u njegovu Srcu. (usp. Pismo 41, 39, 89).

12. «U prekomjernom milosrđu svoga Srca, obećajem ti, da će njegova svemoguća ljubav udijeliti milost konačne pokore svima onima, koji se budu pričestili kroz devet prvih petaka uzastopce. Neće umrijeti u mojoj nemilosti, niti bez svetih sakramenata. Moje Srce bit će im sigurno utočište u tom posljednjem času.» (Pismo 86).²

 Pobožnost Srca Isusova papa **Pio XI** (1922-1939) nazviva «**sintezom kršćanske religije**». Papa preuzima tekst posvete od Lava XIII i određuje 1926. godine da se ona moli na blagdan Krista Kralja kojeg je ustanovio 11. prosinca 1925. u enciklici *Quas primas* (1925). U enciklici *Miserentissimus Redemptor* (Premilostivi Otkupitelj) iz 1928. obrađuje prikladnost štovanja Srca Isusova, čine štovanja, posvetu, a napose naknadu kao glavnu temu. Prema Piju XI. osobna posveta je glavna vježba štovanja Srca Isusova.

 Povod za novu encikliku o Srcu Isusovu, koja je objavljena 1956. god., bila je stota obljetnica kako je Papa Pio IX. odgovarajućim molbama i željama vjernika, protegnuo svetkovinu Srca Isusova na cijelu Crkvu. Do tada se blagdan slavio samo u nekim biskupijama. Ova enciklika jest magistralni dokument o štovanju Srca Isusova; radi se o doktrinalnom dokumentu koji kult Srca Isusova utemeljuje i osvjetljava sa svih strana. Papa **Pio XII** (1939-1958) odgovara na prigovore, predrasude i zablude o tom kultu, oslanja se na izjave i dokumente pape Leona XIII i Pija IX te podsjeća na svoje izjave. Ta je enciklika htjela prevladati dualizam liturgijske pobožnosti i pobožnosti 19. st. izazvane liturgijskim pokretom. Enciklika razvija antropologiju i teologiju tjelesnosti. Potom biblijski utemeljuje štovanje Srca Isusova i navodi izjave crkvenih otaca. U trećem dijelu objašnjava simboliku Srca Isusova. U četvrtom dijelu teološki obrađuje sudjelovanje Kristova srca u bogo-čovječjem životu Otkupitelja i zaključuje kako je Srce Isusovo sinteza cijelog otkupljenja Srce Isusovo jest izvor božanske ljubavi, u Kristovu Srcu klanjamo se nestvorenoj ljubavi Božanske Riječi i njegovoj ljudskoj ljubavi koju ima prema cijelom svijetu i svakom čovjeku. Enciklika *Haurietis aquas in gaudio* podsjeća da su rana na boku kao i rane čavala za bezbrojne duše bile znakovi ljubavi koja je sve izrazitije oblikovala njihov život (usp. HA, 52).³

 Nešto malo prije početka ekumenskog koncila, **papa Ivan XXIII** u apostolskom pismu *Ide a primis* u kojem naglašava: «Čini nam se posebno prikladnim svrnuti pozornost naših dragih sinova na nerazrješivu svezu koja uz dvije pobožnosti, već tako raširene u krilu kršćanskoga puka, to jest uz pobožnost Presvetom Imenu Isusovu i njegovu Presvetomu Srcu, treba pridjenuti onu koja ima za cilj častiti Predragocjenu Krv utjelovljene Riječi „prolivenu za mnoge na otpuštenje grijeha“. Ako je doista od najveće važnosti da između katoličkoga vjerovanja i liturgijskih čina Crkve vlada spasonosni sklad, jer „*lex credendi legem statuat supplicandi*“, te da nikada ne budu dopušteni oblici kulta koji ne izvire iz najčišćih izvora prave vjere, pravedno je također da cvjeta sličan sklad među različitim pobožnostima, tako da ne bude suprotnosti ili razdvajanja između

² Usp. B. NAGY, Noviji vidici u štovanju Srca Isusova, u: *Obnovljeni život*, 53 (1998) 3, 349-350.

³ PIO XII, Enciklika o štovanju Presvetog Srca Isusova *Haurietis Aquas* (15 svibnja 1956): AAS 48 (1956), str. 309-353. Libreria editrice Vaticana – Segretariato nazionale dell'Apostolato della preghiera, Roma, 2006. Hrvatski prijevod u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 1/1957, 13-15; 2/29-32; 3/46-48; 4/62-62; 5/74-76; 6/94-96; 7/8/116-120; 9/132-133. Tekst vidi u dodatku.

onih koje se poštuju kao temeljne i kao one koje više posvećuju, a u isto vrijeme među osobnim i drugotnim pobožnostima neka prvenstvo u poštivanju i praksi imaju one koje bolje naglašavaju univerzalnu ekonomiju spasenja koju je izveo „jedan Posrednik između Boga i ljudi, čovjek - Krist Isus, koji sebe samoga dade kao otkup za sve».⁴

 Drugi vatikanski sabor (1962-1965) nije ni u jednom dokumentu rekao nešto o štovanju Srca Isusova, iako je bila predlagana ta tema. Prema zaključku Karla Rahnera šutnja Sabora utemeljena je u naravi pobožnosti Srcu Isusovu koja se kao i sve ostale ne može institucionalizirati, narediti ni manipulirati, već je prepuštena slobodnom djelovanju Duha i otvorenosti srca vjernika.⁵ U dogmatskoj konstituciji o Svetoj Liturgiji u broju 10. čitamo kako liturgiji kao vrhuncu teži sva djelatnost Crkve, no, daje punu legitimnost i «neliturgijskim» oblicima kulta (br. 13). «Pobožne vježbe» kršćanskoga puka (*pia populi christiani exercitia*), ili ono što u najširem – iako ne sadržajno preciziranom – smislu označavamo «pučkom pobožnošću», imaju vlastito mjesto u duhovnom iskustvu Crkve. U saborskoj konstituciji o liturgiji pobožne se vježbe kršćanskoga puka «veoma preporučuju» ali ih je potrebno urediti prema pojedinim liturgijskim vremenima da budu u skladu sa svetom liturgijom, od nje, na neki način, proizlaze te narod k njoj vode, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje (br. 13).

 U apostolskom pismu *Investigabiles Divitias Cristi (Neistraživa Kristova bogatstva)*, papa **Pavao VI** (1963-1978) dana 6. veljače 1965. u spomen 200. obljetnice ustanovljenja blagdana Srca Isusova piše: «Budući da je Presveto Srce Isusovo "žarko ognjište ljubavi", simbol i izrazita slika one vječne ljubavi, kojom je *Bog tako ljubio svijet, da je jednorodnoga svoga Sina dao* (Iv, 3,16), uvjereni smo da će te pobožnosti uvelike pridonijeti, da do u dubine istražujemo i shvaćamo bogatstvo božanske ljubavi. Isto se tako nadamo, da će svi vjernici u tom crpsti sve veću snagu, da odlučno usklađuju život sa Evandeljem, da marno popravljaju svoje vladanje i da zapovijedi božanskog zakona provode u život. Želimo prvenstveno, da se Presvetom Srcu Isusovu - čiji je najveći dar Euharistija - iskazuje sve veće štovanje primanjem toga Presvetog Sakramenta. Naime, u euharistijskoj žrtvi žrtvuje se i blaguje onaj isti naš Spasitelj, koji uvijek živi da posreduje za nas (Heb 7,25) i čije je Srce probodeno vojničkim kopljem i iz čijeg je Srca potekla predragocjena Krv zajedno sa vodom na čitav ljudski rod. Osim toga, u tom predivnom Vrhuncu i kao središtu svih sakramenata, "kušamo, na njenom izvoru, svu slatkoću one preslatke ljubavi, koju je Krist pokazao u svojoj Muci i ponavljamo uspomenu na nju" (s. Toma, Opusc. 57). Stoga je bezuvjetno potrebno, da se poslužimo riječima sv. Ivana Damaščanskoga - "da pristupimo k njemu...da vatra naše želje, primivši žar ugljena, sprži naše grijeha i obasja srca, i da se tako izmjenom Božanske vatre raspalimo i postanemo bogovi" (De fide ort., P. G. 94, 1150).» U pismu *Diserti interpretes*, koje je 25. svibnja 1965. upravljenom višim poglavarima ustanova koje nose ime po Srcu Isusovu, papa potiče na obnovu te pobožnosti kao sredstva za ostvarenje smjernica Drugog vatikanskog koncila.

⁴ Ivan XXIII., *Inde a primis*, Apostolska poslanica o štovanju Predragocjene Krvi Gospodina našega Isusa Krista, 30. lipnja 1960.; u: www.mission-preciousblood.org/Docsfiles/Inde%20a%20Primis1960.doc. S talijanskog preveo Mato Balić, Družba Misionara Krvi Kristove, Zagreb, 2000.

⁵ Usp. K. RAHNER, *Sluge Kristove. Razmatranja o svećeništvu*, Sarajevo, 1978, 61-62.

Već u svojoj prvoj enciklici *Redemptor hominis*, papa **Ivan Pavao II** spomenuo je pobožnost Srcu Isusovu. U raznim je prigodama poticao na obnovu pobožnosti Srcu Isusovu koje sadrži poruku što je u našim danima od izvanredne aktualnosti. «Iz Srca Krista raspetoga rađa se novo čovječanstvo, od grijeha otkupljeno. Čovjek trećeg tisućljeća treba Srce Kristovo da bi spoznao Boga i da spozna samoga sebe; treba ga da bi izgradio civilizaciju ljubavi (Insegnamenti XVII, 1 (1994) 1152).»⁶ Na dan kanonizacije o. K. Colombiera, DI, duhovniika M. M. Alacoque i širitelja pobožnosti Srcu Isusovu, izjavio je: «U jednom razdoblju kontrasta između revnosti jednih i ravnodušnosti ili nereligioznosti mnogih, predstavlja se pobožnost usredotočena na Kristovu čovječnost, na njegovu nazočnost, na njegovu milosrdnu ljubav i na njegovo oprostjenje. Poziv na zadovoljštinu, naknadu karakterističan za Paray le Monial može biti različito shvaćen, ali u biti radi se o grešnicima koji su svi ljudi i koji su pozvani da se vrate Gospodinu, taknuti njegovom ljubavlju. ... Ako ima solidarnost u grijehu, ima također solidarnost u spasenju. Svačiji prinos učinjen je za dobro svijetu. ... Za današnju evangelizaciju Srce Kristovo treba biti priznato kao srce Crkve. Ono zove na obraćenje i pomirenje, poziva na život po blaženstvima duže ... Ono ostvaruje toplo zajedništvo članova jedinog tijela. Ono, Srce, dopušta da se prijanja Radosnoj Vijesti i da se prihvate obećanja vječnoga života. To je Ono koje šalje u misije. Srcem uz Srce Isusovo širi ljudsko srce do dimenzije svijeta. Neka kanonizacija Klaudija Colombiera bude za cijelu Crkvu poziv da se živi posveta Srcu Kristovu, posveta koja je dar sebe te da se dopusti da nas ljubav Kristova vodi i kroz nas otvori našoj braći puteve istine i života.»⁷ U jednoj poruci mladima, 1. lipnja 1980. godine u Francuskoj, potaknuo je mlade sljedećim riječima:

«Mladi, uzdignite još češće oči prema Isusu Kristu! To je čovjek koji je najviše ljubio, posve svjesno i hotimice, bez ikakve naknade. Promišljajte o poruci Krista Gospodina: "Nitko nema veće ljubavi od ove da tko položi svoj život za prijatelje!" Promatrajte Čovjeka-Boga, čovjeka s probodenim Srcem! Ne bojte se! Isus nije došao osuditi ljubav, nego osloboditi je od raznih dvosmislenosti i patvorina. On je doveo do promjene Zakejevo srce i srce žene Samaritanke, a još i danas izvodi slična obraćenja diljem svijeta. Čini mi se kao da večeras Krist Gospodin šapuće svakom od vas: "Daj mi svoje srce. Očistit ću ga, dati mu snage, upraviti prema svima kojima je potrebno».

U enciklici posvećenoj obitelji, *Familiaris consortio*, iz 1981. preporuča obiteljima pobožnost i posvećenje Srcu Isusovu. U apostolskoj pobudnici *Reconciliatio et poenitentia*, iz 1984. poziva na obraćanje Srcu Isusovu kao «rječitom znaku Božjeg milosrđa, koje je naknada za naše grijeha, mir i pomirenje naše.» U poruci Družbi Isusovoj, 5. listopada 1986. piše: «Iz Srca Kristova, doista, čovjekovo srce uči upoznavati pravi i jedini smisao svoga života i svoga određenja, uči razumjeti vrijednost autentičnog kršćanskog života, i čuvati se od izvjesnih izopačenosti ljudskoga srca, te sjediniti sinovsku ljubav prema Bogu s ljubavlju prema bližnjemu" (Poruka Družbi Isusovoj, 5. X. 1986.: Insegnamenti, IX, 2, (1986), 843)» Prigodom apostolskog pohoda Poljskoj potiče na pobožnost Srcu Isusovu, Katedrala Płock 7. lipnja 1991. Objavljuje posebnu poruku o stotoj obljetnici posvete ljudskog roda Srcu Isusovu, Varšava, 11. lipnja 1999. u kojoj ističe između ostalog: «U tom štovanju vjernik potvrđuje i produbljuje prihvaćanje otajstva Utjelovljenja, koje je učinilo Riječ solidarnu s ljudima, i koja je svjedok da ih Otac traži.

⁶ IVAN PAVAO II., *Poruka za stotu obljetnicu posvete svijeta Božanskom Srcu Isusovu 1899-1999.* u: http://hr.wikisource.org/wiki/Pismo_pape_Ivana_Pavla_II._o_Srcu_Isusovom (30. 7. 2008.)

⁷Usp. B. NAGY, *Pobožnost Srcu Isusovu - ima li budućnosti u suvremenom svijetu?* u: http://www.ffdi.hr/mep/07-srce_isusovo/srce4.htm (21.7.2008.) Papa Ivan Pavao II. izabran za papu 16. listopada 1978. upravno na blagdan sv. Margarete Marije Alacoque.

Ovo traženje rađa se u Božjoj intimnosti, koji "ljubi" čovjeka "vječno u Riječi i u Kristu ga želi uzdići na dostojanstvo posvojenog sina" (Tertio millenio adveniente, 7). Istodobno pobožnost Kristovu Srcu istražuje otajstvo Otkupljenja, da bi otkrilo dimenziju ljubavi koja je nadahnula njegovu žrtvu spasenja. (...) Sva pobožnost Srcu Isusovu u svakom svome obliku jest duboko euharistijska: izražava se u pobožnim vježbama koje potiču vjernike da žive u skladu s Kristom, koji je blaga i ponizna srca (Mt 11, 29) i produbljuje se u adoraciji. Ona se ukorjenjuje i nalazi svoj vrhunac u sudjelovanju u svetoj misi, nadasve onoj nedjeljnoj, gdje srca vjernika ujedinjena bratski u radosti, slušaju riječ Božju, uče da zajedno s Kristom izvrše prikazanje sebe i cijeloga svojega života (*Sacrosanctum Concilium*, 48), hrane se na pashalnoj gozbi Tijela i Krvi Otkupiteljeve, i dijeleći potpuno ljubav koja kuca u njegovu Srcu, nastoje biti uvijek više evangelizatori i svjedoci solidarnosti i nade.»⁸ U enciklici *Dives in misericordia (Bogat milosrđem)* ističe: «Čini se da Crkva osobito ispovijeda i štuje Božje milosrđe kada se obraća Kristovu Srcu. Naime, približiti se Kristu u otajstvu njegova Srca omogućuje nam da se zaustavimo na onoj točki - u neku ruku središnjoj, a istodobno i najpristupačnijoj na ljudskoj razini - objave milosrdne ljubavi Oca, koja je bila središnji sadržaj mesijanskog poslanja Sina Čovječjega» (br. 13).

Papa **Benedikt XVI (2004)** još kao kardinal održao je predavanje prigodom dvadeset pete obljetnice enciklike *Haurietis Aquas* u Toulousu 24.-28.7.1981. godine pod od naslovom: «O pashalnom otajstvu kao korijenu i objektu dubljeg štovanja Srca Isusova». On vidi utemeljenje štovanja Srca Isusova u kontemplaciji Isusove tjelesnosti, tj. otajstvu njegova utjelovljenja, muke i uskrsnuća. Uvažavanje ovog kriterija svakako bi moglo doprinjeti jednom novom pogledu na tu pobožnost, njezine učinke, i prakticiranje, kako ne to pokušao prikazati u najnovijoj studiji Glotin.⁹ Papa još napominje u pismu vrhovnom poglavaru Družbe Isusove prilikom 50. obljetnice enciklike *Haurietis Aquas* 15. svibnja 2005. papa donosi i tri aktualna vidika štovanja Srca Isusova: 1) *Spoznati Božju ljubav u Isusu Kristu*, 2) *Iskusiti Božju ljubav upravljajući pogled na Srce Isusa Krista*, 3) *Živjeti sukladno s ljubavlju koju smo iskusili i svjedočiti je*, a posebno ističe:

«Riječi proroka Izaije - 'S radošću ćete crpsti vodu iz izvora spasenja' (Iz 12, 3) - na početku su enciklike kojom Pio XII. podsjeća na prvo stoljeće otkako je po čitavoj Crkvi raširen blagdan Presvetoga Srca Isusova - danas, 50 godina kasnije, ništa nisu izgubile od svojega značenja. Promičući štovanje Srca Isusova, enciklika *Haurietis aquas* potiče vjernike da se otvore otajstvu Božjem u njegovoj ljubavi, dajući se njome preobraziti. I nakon pedeset godina ostaje aktualna zadaća kršćana da nastave produbljavati svoj odnos sa Srcem Isusovim tako da u sebi ponovno oživotvore vjeru u spasenjsku Božju ljubav, prihvaćajući je uvijek bolje u svoj život.»¹⁰

Nauk učiteljstva stječe se u enciklici *Deus caritas est* čije je polazište Kristov probodeni bok. Tako Papa citira i nadopunjuje: «Štovanje ljubavi koja je postala vidljivom u otajstvu Križa, a ponazočen u svakom Euharistijskom slavlju, pravi je temelj, jer mi možemo postati osobe kadre ljubiti i predati se (Usp. *Haurietis aquas*, 69), te postati

⁸ IVAN PAVAO II., *Poruka za stotu obljetnicu posvete svijeta Božanskom Srcu Isusovu 1899.-1999.* u: http://hr.wikisource.org/wiki/Pismo_pape_Ivana_Pavla_II._o_Srcu_Isusovom (30.7.2008.)

⁹ Cf. E. GLOTIN (Ed.), *La Bibbia del Cuore di Gesù*, Dehiniane, Bologna, 2009.

¹⁰ BENEDIKT XVI., *Graditi uljudbu Kristova Srca*, Pismo Petru Hansu Kolvenbachu, vrhovnom poglavaru Družbe Isusove, Vatikan, 15. svibnja 2006, uz 50. obljetnicu enciklike *Haurietis Aquas* 150. obljetnicu blagdana Srca Isusova, u: *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, srpanj-kolovoz 2006, 3-4.

sredstvo u Kristovim rukama: jedino tako možemo biti uvjerljivi navjesticitelji njegove ljubavi. Takvo otvaranje Božjoj volji, ipak se ima obnavljati svakoga trenutka: «Ljubav nikad nije 'gotova' i potpuna» (usp. DC, 17).¹¹ U *Angelusu* na svetkovinu Presv. Srca Isusova, 1. lipnja 2008. Papa nas podsjeća:

«Svakoj je osobi potrebno neko "središte" vlastitoga života, izvor istine i dobrote iz kojega može zahvatiti u različitim životnim situacijama i u teškoćama svagdašnjice. Svako od nas, kad zastane u tišini, ima potrebu da osjeti ne samo otkucaje vlastitoga srca, nego, još dublje, otkucaje pouzdane prisutnosti, spoznatljive osjetilima vjere, a ipak mnogo stvarnije: prisutnosti Krista, srca svijeta. Pozivam stoga svakoga da u mjesecu lipnju obnovi svoju pobožnost Srcu Kristovu, vrednujući i tradicionalnu molitvu posvete dana i imajući na umu nakane što sam ih predložio cijeloj Crkvi.»¹²

Aktualni ***Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji***, pruža vrlo praktičan sažetak uputa i naglasaka o pobožnosti Srcu Isusovu koji prilažemo u cijelosti:¹³

«166. Na petak poslije druge nedjelje po Duhovima Crkva slavi svetkovinu Presvetoga Srca Isusova. Osim liturgijskoga slavlja, mnoštvo drugih izražaja pobožnosti imaju za predmet Kristovo Srce. Nema dvojbe daje pobožnost Spasiteljevu Srcu bila i jest jedna od najraširenijih i najomiljenijih izražaja crkvene pobožnosti. Shvaćen u svjetlu božanskoga Pisma, izraz »Srce Isusovo« označuje samo Kristovo otajstvo, cjelokupnost njegova bića, njegove osobe, razmatrane u svojoj najintimnijoj i bitnoj jezgri: Božji Sin, nestvorena mudrost; beskrajna ljubav, počelo spasenja i posvećenja za čitavo čovječanstvo. »Srce Isusovo« je Krist, utjelovljena i spasiteljska Riječ koja je, po sebi, nutarnje - s beskrajnom božansko-ljudskom ljubavlju - u Duhu pro-tegnuta prema Ocu i prema ljudima, svojoj braći i sestrama.

167. Kao što su često podsjećali rimski pape, pobožnost Srcu Isusovu ima čvrst temelj u Svetome pismu. Isus, koji je jedno s Ocem (*Iv* 10,30), poziva svoje učenike na življenje u prisnome zajedništvu s njim, na usvajanje njegove osobe i njegove riječi kao pravila ponašanja, a sebe samoga objavljuje kao učitelja »krotka i ponizna srca« (*Mt* 11,29). Može se na stanovit način reći daje pobožnost Srcu Isusovu prijevod u bogoštovne okvire onoga pogleda, koji će prema proročkoj i evanđeoskoj riječi, svi kršćanski naraštaji usmjeriti prema onome koji je proboden (usp. *Iv* 19,37; *Zah* 12,10), tj. prema Kristovu boku probodenu kopljem iz kojega je potekla krv i voda (usp. *Iv* 19, 34), simbol »čudesna otajstva cijele Crkve«. Ivanovski tekst, koji pripovijeda o pokazivanju Kristovih ruku i njegova boka učenicima (usp. *Iv* 20,20) i poziv koji Isus upućuje svetomu Tomi da pruži svoju ruku i daju stavi u njegov bok (usp. *Iv* 20, 27) također je imao znatan utjecaj u nastanku i u razvoju crkvene pobožnosti prema Presvetome Srcu.

168. Ti i drugi tekstovi koji predstavljaju Krista kao vazmenoga Jaganjca - pobjedonosna, premda žrtvovana (usp. *Otk* 5,6) - bili su predmetom trajna razmatranja svetih Otaca, koji su otkrili njihova doktrinarna bogatstva i ponekad vjernike pozivali da prodru u otajstvo Krista kroz otvorena vrata njegova boka. Ovako piše sveti Augustin: »Ulaz je pristupačan:

¹¹ Tekst enciklike vidi u dodatku.

¹²http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/angelus/2008/documents/hf_ben-xvi_ang_20080601_it.html (12.7.2008.)

¹³ KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003., str. 136-140.

Krist je vrata. I za tebe se otvorio kada je njegov bok otvorilo koplje. Sjeti se stoje iz njega izašlo. Izaberi dakle gdje ti možeš ući. Iz boka Gospodina koji je visio i umirao na križu provrela je krv i voda kada je bio proboden kopljem. U vodi je tvoje pročišćenje, u krvi tvoje otkupljenje.«

169. Srednji je vijek bio posebno plodno razdoblje za razvoj štovanja Spasiteljeva Srca. Ljudi izvrsni po svojoj svetosti i nauku, kao što su sveti Bernard (f 1153.), sveti Bonaventura (| 1274.) te mistici, kao što su sveta Lutgarda (| 1264.), sveta Matilda iz Magdeburga (t 1282.), svete sestre Matilda (| 1299.) i Gertruda (| 1302.) iz samostana u Helfti, Ludolf Saksonski (| 1378.), sveta Katarina Sijenska (f 1380.), produbile su otajstvo Srca Isusova u kojemu su vidjele »utočište« gdje se obnavlja snaga, sjedište milosrđa, mjesto za susret s njim, izvor beskrajne Gospodinove ljubavi, vrelo iz kojega provire voda Duha, istinska obećana zemlja i pravi raj.

170. U novome dobu štovanje Spasiteljeva Srca imalo je nov razvoj. U vremenu u kojemu je jansenizam propovijedao strogost božanske pravde, štovanje Srca Isusova bilo je djelotvoran lijek da se u vjernicima pobudi ljubav prema Gospodinu i pouzdanje u njegovo beskonačno milosrđe, kojega je Srce zalag i simbol. Sv. Franjo Saleški (t 1622.), koji je za životno pravilo i pravilo apostolata usvojio temeljni stav Srca Isusova, tj. poniznost, blagost (usp. Mt 11,29), nježnu i milosrdnu ljubav; sv. Margarita Marija Alacoque (f 1690.), kojoj je Gospodin opetovano pokazivao bogatstva svoga Srca; sv. Ivan Eudes (t 1680.), promicatelj liturgijskoga štovanja Presvetoga Srca; sv. Klauđije la Colombiere (f 1682.), sv. Ivan Bosko (t 1888.) i drugi sveci i svetice bili su izvrsni apostoli štovanja Presvetoga Srca.

171. Postoje brojni oblici štovanja Spasiteljeva Srca. Neki su izričito odobreni i često preporučivani od Apostolske Stolice. Između njih treba spomenuti:

- *osobno posvećenje* koje je, prema Piju XI., »među svim vježbama koje se odnose na štovanje Presvetoga Srca bez dvojbe glavno«;
- *posveta obitelji* pomoću koje obiteljska jezgra - već sudionica na otajstvu jedinstva i ljubavi između Krista i Crkve snagom sakramenta ženidbe - biva posvećena Gospodinu, kako bi on vladao u srcima svakoga od njezinih članova;
- *Litanije Presvetoga Srca Isusova*, odobrene 1891. za cijelu Crkvu, sa sadržajem koji je izrazito biblijski i obogaćen oprostima;
- *čin zadovoljštine*, obrazac molitve kojom vjernik - spominjući se beskrajne Kristove dobrote - moli milosrđe i daje zadovoljštinu za uvrjede koje su na razne načine nanese njegovu Preslatkome Srcu;
- obdržavanje *devet prvih petaka u mjesecu*, koje potječe od »velikoga obećanja«, što gaje Isus dao svetoj Margareti Mariji Alacoque. U vrijeme kada je sakramentalna pričest među vjernicima bila veoma rijetka, obdržavanje devet prvih petaka u mjesecu znatno je pridonijelo oživljavanju pristupanja sakramentima pokore i euharistije. Pobožnost prvih petaka u mjesecu u naše vrijeme - ako se vrši na pastoralno ispravan način - može donijeti nedvojbene duhovne plodove. Ipak, potrebno je da vjernici budu prikladno poučeni o činjenici da se u tome prakticiranju ne smije polagati pouzdanje koje odiše ispraznim vjerovanjem, koje s ciljem spasenja, dokida nedokidive zahtjeve djelatne vjere i obveze da se živi životom sukladnim Evanđelju. Vjernici trebaju biti poučeni o apsolutno prevladavajućoj vrijednosti nedjelje, »praizvornoga blagdana«,⁸⁰ koji se treba odlikovati punim sudjelovanjem vjernika u euharistijskome slavlju.

172. Pobožnost prema Presvetome Srcu predstavlja veliki povijesni izražaj pobožnosti Crkve prema Isusu Kristu, svome Zaručniku i Gospodinu. Ona zahtijeva temeljni stav koji se sastoji od obraćenja i zadovoljštine, ljubavi i zahvalnosti, apostolske zauzetosti i posvete prema Kristu i njegovu spasenjskome djelu. Zbog toga ju Apostolska stolica i biskupi preporučuju, promiču njezino obnavljanje: u jezičnim i ikonografskim izražajima; u posvješćivanju njezinih biblijskih korijena i njezine povezanosti s najvećim istinama vjere; u potvrđivanju primata ljubavi prema Bogu i bližnjemu, kao bitnu sadržaju te pobožnosti.

173. Pučka pobožnost teži poistovjetiti pobožnost s njezinim ikonografskim prikazom. To je redovita činjenica koja, bez dvojbe, ima pozitivnih vidika, ali može dati prostora i nekim neprimjerenostima. Ikonografski tip koji više ne odgovara ukusu vjernika može voditi k manjemu poštovanju predmeta štovanja, neovisno od njegova teološkog temelja i od povijesno-spasenjskih sadržaja. Tako se dogodilo s štovanjem Presvetoga Srca: neke nevjedne reprodukcije, ponekad slatkaste, neprikladne da bi izrazile snažan teološki sadržaj, ne omogućuju pristup vjernika otajstvu Spasiteljeva Srca. U našem se vremenu blagonaklono gleda na usmjerenost prikazivanja Presvetoga Srca u povezanosti s trenutkom Razapinjanja, u kojemu se očituje najviši stupanj Kristove ljubavi. Presveto Srce jest raspeti Krist, s kopljem otvorenim bokom, iz kojega proviru krv i voda (*Iv 19,34*).»

DODATCI

1. LEON XIII, Enciklika *Annum sacrum*, 25.5.1899. ¹⁴

Pape preporučuju štovanje Srca Isusova

Osobito uspješnu pobožnost koja se sastoji u štovanju Presvetog Srca Isusova nastojali smo po primjeru naših predšasnika Inocenta XII., Benedikta XIII., Klementa XIII., Pija VI., VII. i IX. već više puta srdačno preporučiti i u što sjajnijem svjetlu prikazati osobito onda kada smo dne 28. lipnja 1898. naložili da se isti blagdan slavi obredom prvoga reda. A sada mislimo na još ljepši način časti, koja bi bila usavršenje i kruna svih onih počasti koje se običavaju iskazivati Presvetom Srcu; a nadamo se da će ona biti osobito mila Isusu Kristu Otkupitelju. To doduše nije prvi put da se o toj stvari, o kojoj govorimo, raspravlja.

Odasvuda molbe za posvetu svijeta Srcu Isusovu

Prije dvadeset i pet godina naime kada se opetovano približavala svečanost stogodišnjice otkako je blažena Margareta Marija Alacoque primila božanski nalog da širi štovanje Božanskog Srca, ne samo da su privatne osobe sa raznih strana, već su i biskupi poslali mnoge molbe Papi Piju IX., da bi sav ljudski rod posvetio Presvetom Srcu Isusovu. Stvar se tada odgodila da se zrelije prosudi, ali je međutim bilo dopušteno da se gradovi, koji bi to htjeli posvete pojedinačno; i bio je određen način pobožnosti. No kako su sada nadošli novi razlozi sudimo da je stvar dozrela da se izvede.

Kristova vlast se proteže na sve ljude

Taj najuzvišeniji i najveći dokaz štovanja i pobožnosti sasvim i pristaje Isusu Kristu jer je on vrhovni kralj i gospodar. Ta njegova vlast ne proteže se samo na katoličke narode ili samo na one koji su valjano primili sveto krštenje koji dakako pripadaju Crkvi ako se gleda pravno, ali ih je zabluda mišljenja zavela na stranputice ili ih je nesuglasje rastavilo od ljubavi; već se odnosi i na one koji ne znaju za kršćansku vjeru tako da je sav rod ljudski uistinu u vlasti Isusa Krista. Jer onaj koji je Jedinorođeni Boga Oca i koji je s njime jedne naravi *odsjev slave i slika bića njegova (Hebr.1,3)* nužno je da ima sve što ima Otac, dosljedno i vrhovnu vlast nad svim stvarima. Zato govori Sin Božji o samom sebi kod proroka: *«Ja sam postavljen za kralja na Sionu, svetoj gori njegovoj. - Gospodin mi je rekao: Ti si Sin moj, ja sam te danas rodio. Taži od mene i dat ću ti puke u baštinu i u posjed tvoj granice zemlje» (Ps 2)*. Time je izjavio da je primio od Boga vlast kako nad svom Crkvom koja se razumijeva pod gorom Sionom, a tako i nad ostalom zemljom ma kako daleko sezale njene granice. Na čemu se pak osniva ova vrhovna vlast, dovoljno pokazuju riječi: *dat ću ti puke u baštinu*. Slično govori apostol Pavao: *«Koga je učinio baštinikom svega» (Hebr. 1, 2)*.

«Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji!»

¹⁴ Uoči Svete Godine 1900. Papa Leon XIII. uputio je cijeloj Crkvi posebnu encikliku kojom poziva sve biskupe i vjernike da se te godine 1899. svi posvete na blagdan Srca Isusova njegovom Božanskom Srcu. Encikliku donosimo u hrvatskom prijevodu kako ju je objavio Glasnik Srca Isusova br. 8, 1899.god. Preuzeto sa: http://www.ffdi.hr/mep/07-srce_isusovo/srce8.htm

No treba nadasve promatrati ono što je Isus Krist tvrdio o svom kraljevstvu, ne više po apostolima i prorocima, već sam svojim riječima. Kada ga je rimski upravitelj zapitao: *Dakle ti si kralj?* bez oklijevanja odgovorio je: *Ti veliš da sam ja kralj (Iv. 18,37)*. A kako je velika ta vlast i neograničeno to kraljevstvo jasnije potvrđuju riječi koje je rekao učenicima: *«Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji» (M. 28, 18)*. Ako je Kristu dana sva vlast nužno slijedi da njegovo kraljevstvo mora biti najveće, apsolutno, niti zavisno od ičije volje, tako da mu ništa nema ni ravno ni slično; a jer mu je dana vlast na nebu i na zemlji, treba da mu je podložno i nebo i zemlja. On je i vršio uistinu ovo osobito i njemu samovlasno pravo kada je apostolima naložio da šire njegovu nauku, da sakupljaju ljude u jedno tijelo Crkve po sakramentima, da stvaraju zakone kojima se nitko ne može oprijeti bez pogibelji za vječno spasenje.

Krist vlada jer nas je i otkupio

No to još nije sve. Krist ne vlada samo po prirođenom mu pravu jer je Jedinorođeni od Boga, već i po stečenom pravu. On nas je naime istrgnuo iz *«vlasti tmina» (Kološ113)* on je *«samog sebe dao kao otkupninu za mnoge» (1, Timot2,6)*. I tako su postali njegov *«narod koji je otkupio» (1Petr.2,9)* ne samo katolici i svi koji su valjano primili krštenje već svaki čovjek i svi ljudi. O ovoj stvari lijepo govori sv. Augustin: *«Pitate što je kupio? Gledajte što je dao pa ćete vidjeti što je kupio. Krv Kristova to je cijena. A što ona vrijedi? Zar ne sav svijet? Zar ne sve narode? Za sve je dao, koliko je dao! (Tract. in Joan. 120)*

Svoju vlast Krist vrši po ljubavi

A zašto su i sami nevjernici pod vlašću i gospodstvom Isusa Krista, tomu je naveo razlog i protumačio ga sv. Toma. Pošto je naime raspravljao o njegovoj sudačkoj vlasti da li se ona proteže na sve ljude i nakon što je ustvrdio *da njegova sudačka vlast izvire iz njegove kraljevske vlasti*, zaključuje: *«Kristu je sve podloženo obzirom na njegovu vlast prema mu i nije još sve podvrgnuto obzirom na izvršavanje njegove vlasti» (3, qu. 59, a 4.)* Ova vlast i uprava Kristova nad svim ljudima vrši se preko istine, preko pravde, a najviše preko ljubavi.

Po posveti dobrovoljno priznanje Kristove vlasti

K ovoj dvostrukoj osnovi njegove vlasti i gospodstva sam nam je milostivo dozvolio da mi dodamo, ako hoćemo još i to, da mu se svojevolutno podložimo. Isus Krist, Bog ujedno i Otkupitelj naš, bogat je u potpunom i savršenom posjedu svih stvari, a mi smo tako oskudni i siromašni da ništa svoga nemamo čim bi ga mogli darivati. No ipak u prevelikoj svojoj dobroti i ljubavi ne odbija da mu ono što je njegovo tako dajemo i prikazujemo kao da je naše: ali ne samo da ne odbija, već traži i moli: *Sinko, daj mi srce tvoje*. Dakle mi mu se možemo zahvaljivati voljom i čuvstvom srca. Jer kada mu se sami posvećujemo, ne samo da otvoreno i rado priznajemo i podlažemo se njegovoj vlasti, već ujedno zasvjedočujemo kad bi ono naše bilo čim ga darivamo da bi mu najdragovoljnije dali, i molimo ga da se udostoji primiti od nas ono što je i onako njegovo. To je ono o čemu govorimo; to je smisao naših riječi.

U Kristovu Srcu znak beskonačne Božje ljubavi

Pošto je u Presvetom Srcu znak i izrazita slika beskonačne ljubavi Isusa Krista koja nas potiče da ga u zamjenu ljubimo stoga je dobro da se preslavnom Njegovom Srcu i posvetimo. A to nije ništa drugo nego predati se i obvezati Isusu Kristu; jer svaka čast, poštivanje i pobožnost koja se iskazuje Božanskom Srcu, uistinu i u pravom smislu iskazuje se samom Kristu.

Mi dakle savjetujemo i potičemo sve koji poznaju i ljube Božansko Srce da dragovoljno prime ovo posvećenje; i vruće želimo da to svi u jedan dan učine, da se izjasne tolike tisuće srdaca koji isto žele, u isto se vrijeme uzdignu do nebeskih dvorova. Ali zar ćemo dopustiti da kraj toga zaboravimo na mnoge one kojima kršćanska istina još nije zasjala? Ta mi zastupamo osobu Onoga koji je došao spasiti što je propalo; koji je krv svoju prikazao za spas cijelog ljudskog roda. Zato kao što brižno nastojimo da na pravi život potaknemo one koji sjede u smrtnoj sjeni kada na sve strane šaljemo Kristove vjesnike da ih poduče; tako i sada, žaleći njihovo stanje preporučamo ih na osobiti način i koliko je to do nas, posvećujemo ih Presvetom Srcu Isusovu.

Velike koristi od posvete Srcu Isusovu

Na ovaj način svima će pobožnost koristiti koju svima preporučamo. Po njoj naime lako će oni koji poznaju i ljube Isusa Krista osjetiti kako im vjera i ljubav raste. Onim pak koji poznaju Krista, ali njegove zapovijedi i njegov zakon ne vrše, dana je prilika da se na Presvetom Srcu zapale vatrom ljubavi. Za one napokon koji se bore sa slijepim praznovjerjem svi ćemo jednim srcem zaprositi nebesku pomoć da ih Isus Krist jednoć sebi podloži *glede na izvršavanje svoje vlasti* kao što su mu podloženi *obzirom na samu vlast*; i to ne samo u budućem vijeku kada će se *na svima ispuniti njegova volja pošto je jedne spasio, a druge kaznio (S.Thom.1.c.)* već i u ovom smrtnom životu, poklonivši im vjeru i svetost da po ovim krepostima uzmognu štovati Boga kako je dostojno te dospjeti do vječne sreće u nebu.

I narodi i države imaju korist od posvete

Ova posveta donosi i državama nadu sretnije budućnosti jer ona može obnoviti i učvrstiti one sveze koje državu po naravi spajaju s Bogom. - U zadnje ovo doba osobito se nastojalo oko toga da se između Crkve i države digne kao neki zid. U poretku i upravi država ništa se ne pazi na ugled svetog i božanskog prava u tu svrhu da ne bi sila vjere uplivala na uredbe javnog života. To je gotovo isto što i uništiti Kristovu vjeru, pa kada bi to moguće bilo, i samog Boga bi se sa zemlje protjeralo. Kraj tolike drske oholosti, koje čudo što je rod ljudski ponajviše zapao u zabunu; i što ga nose valovi koji svima prijete strahom i pogibelju! Pošto se zanemarila vjera, nužno je da se ruše sigurne utvrde javne sigurnosti. No Bog, da pravedno i zaslužno kazni ove izdajnike, predao ih je u njihovu vlastitu samovolju da služe strastima, i da sami sebe pretjeranom slobodom unište.

Krist - put, istina i život pobijedio je svako zlo!

Odatle sila onih zala koja nas već dugo okružuju i koja željno trže da se potraži pomoć u nekoga čijom bi se silom odagnala. A tko je taj drugi nego Isus Krist Jedinorođeni od Boga? *Jer nema drugog imena pod nebom danog ljudima u kom bi se imali spasiti(Dj. ap.4,12.)* K

njemu se dakle imamo uteći, koji je *put, istina i život*. Zalutalo se: neka se vrati na put! Tmine su pokrile duhove: nek se otrese tama svjetlom istine! Smrt je zavladała: neka se prihvati život. Tada će se iscijeliti tolike rane, tada će se opet zazelenit svako pravo nadom prvotnog ugleda. Tada će se obnoviti uresi mira, iz ruku past će mač, nestati oružja kada svi pristanu uz Kristovu vlast i dragovoljno joj se podlože *«pa će svaki jezik ispovijedati da je Gospodin Isus Krist u slavi Boga Oca.»*(Filip 2,11).

Kristovo Srce – novi znak s neba za pobjedu

Kada je Crkva u početku svoga opstanka stenjala pod jarmom carstva pokazao se na nebu mladom caru križ, vjesnik i začetnik sjajne pobjede koju je doskora izvojevao. Evo danas se ukazao očima našima drugi presretni i božanski znak: Presveto Srce Isusovo na komu je križ, koji među plamenom svijetli žarkim svjetlom. Na nj neka se osloni svaka nada, od njega neka ljudi traže i iščekuju spas.

Napokon nećemo prešutjeti da nas je i ovaj uzrok, koji je doduše naš osobni ali ipak dosta pravedan i važan, potaknuo da ovu stvar poduzmemo: što nas je Bog, koji je začetnik svakog dobra, nedavno sačuvao, oslobodivši nas teške bolesti. Pošto smo sada umnožili štovanje Presvetog Srca Isusova, želimo da to bude javna uspomena i zahvala za toliko iskazano nam dobročinstvo.

Upute za posvetu

Nalažemo dakle da se devetog, desetog i jedanaestog dana sljedećeg mjeseca lipnja u svakom gradu i mjestu u glavnoj crkvi obave propisane molitve kojima treba svaki dan dodati litanije Presvetog Srca Isusova po nama odobrene; a zadnji dan neka se izmoli posvetna molitva koju Vam časna braća zajedno s ovim pismom šaljemo.

Kao zalog nebeskih darova i u znak naše naklonosti dajemo od srca Vama, časna braća, svećenstvu i puku Vašem apostolski blagoslov u Gospodinu.

Dano u Rimu kod svetog Petra dana XXV. svibnja godine MDCCCLXXXIX. dvadeset i druge naše papinske službe.

* * * * *

2. PIO XII, Enciklika *Haurietis aquas in gaudio*, 15.5.1956.¹⁵

Časnoj Braći patrijarsima, primasima, nadbiskupima, biskupima i ostalim mjesnim ordinarijima koji žive u miru i zajednici s Apostolskom Stolicom

Časna Braćo: Pozdrav i apostolski blagoslov.

1. "S radošću ćete crpiti vodu na izvorima Spasiteljevim." *Iz 12,3*. Ovim se riječima kao značajnim slikama prorok Izaija poslužio da navijesti premnoga i prebogata Božja dobročinstva što će ih donijeti kršćansko doba. Velimo ove riječi same od sebe dolaze na pamet kad slavimo svršetak stote obljetnice otkako je Naš Predšasnik nezaboravne uspomene Pijo IX rado ispunio želje cijelog katoličkog svijeta i naredio da čitava Crkva slavi svetkovinu Presvetog Srca Isusova.

Ovo štovanje izvire iz kreposti ljubavi

2. Uistinu nije nikako moguće izbrojiti one darove što ih izlijeva u duše vjernika štovanje kojim časte Presveto Srce Isusovo. Ono ih čisti, udijeljuje im nebesku snagu i utjehu, pomaže im da steknu sve kreposti. Stoga se sjećamo mudre riječi apostola Jakova: "Svaki najbolji dar i savršeni poklon potiče odozgo i silazi od Oca svjetlosti" *Jak 1,17*. Mi s potpunim pravom gledamo u ovom štovanju koje se širi po cijelom svijetu sve većim žarom neprocjenjivu milost koju je utjelovljena Riječ i naš božanski Spasitelj u ovim zadnjim vjekovima udijelio svojoj Crkvi otajstvenoj Zaručnici. Ta On je jedini Posrednik milosti i istine među nebeskim Ocem i ljudskim rodom, I to u vrijeme kada je Crkva morala izdržati tolike napore i boriti se s tolikim poteškoćama. Dok Crkva uživa ovu neprocjenjivu blagodat ne može očitovati žarču ljubav prema svom božanskom Utemeljitelju niti obilnijim načinom iskoristiti onaj poziv o kojem govori sveti Ivan Evanđelista da ga je sam Isus Krist nama upravio: "Na posljednji veliki dan blagdana stade Isus i povika: ako je tko žedan neka dođe k meni i pije, koji vjeruje u mene. Kao što veli Pismo, rijeke žive vode teći će iz njegove utrobe. Ovo pak reče Isus za Duha kojeg su imali primiti oni koji vjeruju u njega" *Iv 7,37-39*. Onima koji su slušali govor Isusov zacijelo nije bilo teško razumjeti ove riječi kojima je obećavao "vrelo žive vode" što će provreti iz njegovih grudi, o proroštvima svetih proroka Izaije, Ezekiela i Zaharije koji su proricali o kraljevstvu Mesijinu isto tako o onoj tipičnoj pećini iz koje je čudom potekla voda kad je Mojsije o nju udario štapom. Usp.: *Iz 12,3; Ez 47,1-12; Zah 13,1; Ez 17,1-7; Br 20,7-13; 1 Kor 10,4; Otk 7,17 22,1*.
3. Duh Sveti je prvi izvor ljubavi jer je On osobna Ljubav kako Oca tako i Sina u krilu uzvišenog Trojstva. Punim pravom dakle Apostol naroda kao da tumači riječi Isusa Krista pripisuje ovom Duhu Ljubavi izlivanje ljubavi u duše vjernika: "Ljubav Božja izlivena je u naša srca po Duhu Svetom koji nam je darovan." *Rim 5,5*.

¹⁵ PIO XII, Enciklika o štovanju Presvetog Srca Isusova *Haurietis Aquas* (15 svibnja 1956): AAS 48 (1956), str. 309-353. Libreria editrice Vaticana – Segretariato nazionale dell'Apostolato della preghiera, Roma, 2006. Hrvatski prijevod u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 1/1957, 13-15; 229-32; 346-48; 462-62; 574-76; 694-96; 78/116-120; 9/132-133. Prijevod ove enciklike na hrvatski objavljen je u nastavcima u *Vjesniku Đakovačke biskupije* 1957. g u brojevima od 1. do 9. Ovdje je donesena prema tome prijevodu.

4. Sveto Pismo tvrdi da postoji najuža veza između Duha Svetoga i božanske Ljubavi koja mora gorjeti u dušama kršćana - ovaj Duh je sama Ljubav. Časna braćo, ova nam veza svima obilno pokazuje pravu nutarnju narav onog štovanja koje valja iskazivati Presvetom Srcu Isusa Krista. Posve je naime bjelodano da je ovo štovanje najuzvišeniji čin bogoštovlja ako promatramo njegovu posebnu vlastitost u koliko ono zahtijeva od nas potpunu i apsolutnu volju da se predamo i posvetimo ljubavi božanskog Otkupitelja, ta njegovo ranjeno Srce je živi znak i kazalo ove ljubavi. Također je sigurno dapače ovo štovanje nekim uzvišenijim načinom to zahtijeva da i mi svoju ljubav uzvraćamo božanskoj Ljubavi. Uistinu ljudi će samo silom ljubavi postići da će se njihova srca potpuno i savršeno podlagati gospodstvu najvišeg Bića jer težnja naše ljubavi tako se ujedinjuje s Božjom voljom te one postaju kao jedna stvar po onoj riječi: "Tko se združi s Gospodinom jedan je duh (s njime) *Rim 5,5*."

I. ŠTOVANJE PRESVETOG SRCA POČIVA NA ČVRSTIM TEMELJIMA

5. Crkva je štovanje Presvetog Srca Isusova uvijek toliko cijenila i cijeni te svim načinima nastoji da se ono goji po cijelom svijetu i širi među kršćanskim narodima, isto tako svom pomnjom se trudi da ga brani protiv zabluda tzv. naturalizma i sentimentalizma. Ipak treba vrlo žaliti što neki kršćani kako u prijašnja vremena tako i u naše doba toliko ne časte i ne cijene ovo najplemenitije štovanje pa katkad i takvi koji ispovijedaju da su oduševljeni sljedbenici katoličke vjere i da teže kako bi postigli svetost.

Zablude onih koji umanjuju ili preziru to štovanje

6. "O kad bi razumio dar Božji" *Iv 4,10*. Časna Braćo! Mi koji smo tajnovitom Božjom Providnošću izabrani za čuvare i djelatnike onog svetog blaga vjere i pobožnosti što ga je božanski Otkupitelj povjerio svojoj Crkvi, svekolike one opominjemo radi odgovornosti Naše službe. Štovanje Srca Isusova slavi slavlje nad zabludama i nad nehajem ljudi te je proželo svoje otajstveno Tijelo. Ipak spomenuta Naša djeca još trpe od predrasuda, dapače katkada idu tako daleko te misle da je ovo štovanje od male pomoći za duševne potrebe Crkve i ljudskog roda koje su tako velike u ovo naše doba, a možda da je štetno. Ima i takvih koji samo glavnu bitnost ovog štovanja mijesaju i izjednačuju s raznim posebnim pobožnostima što ih Crkva odobrava i njeguje ali ih ne nalaže. Oni drže da je ovo štovanje nešto povrh toga dodano pa se svaki može s njim služiti po svojoj volji. Ima ih također koji nagađaju da je ovo štovanje na teret pa da od njega imaju malu ili nikakvu korist naročito oni koji se bore za kraljevstvo Božje koji su sebi postavili za glavnu svrhu da ulažu sile, sredstva i vrijeme za obranu, širenje i tumačenje katoličke istine, da promiču kršćansku nauku o društvenom uređenju i da djeluju za one vrste i djela bogoštovlja koja smatraju za mnogo potrebija u današnje vrijeme. Napokon ne manjka ni takvih koji nisu uvjereni da je ovo štovanje silno pomagalo da bi se dobro uredilo i preporodilo kršćansko vladanje, kako u privatnom životu pojedinaca tako i u obitelji. Što više oni u ovom štovanju gledaju neku pobožnost koju njeguju osjetila, a ne razum i duh, zato ona pristaje više ženama, a ne dolikuje naobraženim ljudima.
7. Ima ih nadalje koji znajući da ovo štovanje traži u prvom redu pokoru, zadovoljštinu i ostale kreposti što ih nazivlju "pasivnim" jer one ne rađaju vidljivim plodovima. Stoga

oni ne smatraju ovo štovanje sposobnim za njegovanje duhovne bogoljubnosti u naše doba. Ova naime mora težiti za javnom i živom djelotvornošću kako će katolička vjera izvoštiti pobjedu i snažno braniti kršćansko ćudoređe. Svima je poznato kako ovo ćudoređe biva lako otrovano lažnim učenjem onih koji drže da sve vjere imaju jednaku vrijednost. Oni niječu svaku razliku u spoznavanju i u praksi među istinom i neistinom. Dapače spomenuti usisavaju pogubni otrov ateističkog materijalizma i laicizma.

Pouke posljednjih Papa

8. Časna braćo! Tko da ne uviđa kako se ovo mišljenje posve udaljuje od odluka što su ih Naši Predšasnici javno proglasili s ove katedre istine kad su javno odobrili štovanje Presvetog Srca Isusova? Tko da se usudi tvrditi da je nekorisna i nepodesna za ovo naše doba ona pobožnost koju je Naš Predšasnik besmrtne uspomene Leon XIII. proglasio za "najprokušaniju vrstu bogoštovlja"? On se nije ustručavao tvrditi da se ona ima smatrati za moćno pomagalo koje je kadro izliječiti baš ona zla što također danas razdiru i zabrinjavaju sigurno žešće i općenitije pojedine ljude i cijelo ljudsko društvo. Leon je pisao: "Ova će pobožnost biti svima korisna, zato je svima preporučamo". Dodao je ovim opomenama i sokoljenju i ove riječi što se odnose i na štovanje Presvetog Srca Isusova: "Odavle potječu ona zla koja nas već dugo tište i koja nas snažno gone da tražimo pomoć od onoga koji nas može od njih svojom moću osloboditi. Tko je pak taj, ako ne Isus Krist, Jedinorođeni Sin Božji!" "Jer pod nebom nije ljudima dano drugo ime u kojemu možemo naći spasenje" *Act 4,12*. Valja nam se dakle utjecati Onome koji je Put, Istina i Život" (*Enc. Annum Sacrum, Acta Leonis.*)

9. I Naš najbliži Predšasnik blažene uspomene Pijo XI. svjedočio je da je jednako hvale vrijedno i prikladno ovo štovanje za njegovanje kršćanske bogoljubnosti kad je pisao u okružnici: "Zar nije u ovom obliku bogoljubnosti sadržana cijela vjera i zato pravilo savršenijeg života budući da ona uspješnije pomaže duše da duboko upoznaju Krista Gospodina i snažnije srca priklanja da Ga žarče ljube i vjernije nasljeđuju?" *Enc. Miserentissimus Redemptor*. Nama je isto tako kao i Našim Predšasnicima ova važna istina jasna i Mi je odobravamo. Kad smo preuzeli čast Vrhovnog Svećeništva, golemom radošću smo gledali kako je štovanje Presvetog Srca Isusova sretno poraslo među kršćanskim narodima i kako upravo slavi slavlje. Radovali smo se radi toga što iz ovog štovanja za cijelu Crkvu dotječu nebrojene spasonosne blagodati. A to smo rado izjavili već u prvoj svojoj Okružnici *Summi Pontificatus*. Ovi pak plodovi u godinama Našeg Vrhovnog Svećeništva nisu se umanjili niti brojem niti snagom ni dobrotom već su se naprotiv umnožili - ove godine, istina pune su tjeskoba i tegoba ali također i neizrecivih utjeha. Sretno su naime nikli razni pothvati korisni za njegovanje ovog štovanja i vrlo podesni za potrebe naših vremena: to su društva za unapređivanje duhovne kulture, vjere i dobrotvornosti, nadalje štampana djela koja osvjetljaju nauku historijsku, asketsku ili mističnu o ovom predmetu osim toga bogoljubna djela zadovoljštine. Posebno valja istaknuti ona svjedočanstva žarke bogoljubnosti što ih je ostvarilo "Društvo molitvenog apostola". Ovo je društvo najviše sretno poradilo i postiglo da su se Presvetom Srcu Isusovu posvetili obiteljske zajednice, zavodi, ustanove, pa katkad i narodi. Mi smo očinskim srcem nerijetko pohvaljivali ova djela napose u raznim pismima o ovom predmetu ili osobnim govorima i preko radija *Usp.. AAS XXXVII*.

Cilj okružnice: proučavati temeljna načela štovanja Presvetog Srca

10. Časna braćo! Očinskim srcem Vas potičemo da zajedno s Nama uzdajete najveće hvale i najtoplije zahvale Bogu, darovatelju svih dobara kad gledamo kako iz Presvetog Srca Našeg Otkupitelja izvire obilje spasonosnih voda to jest nebeskih milosti višnje Ljubavi te natapa nebrojene sinove katoličke Crkve nadahnućem i djelovanjem božanskoga Duha. Zato ćemo se poslužiti snažnim riječima Apostola naroda: "Onome koji može učiniti sve mnogo obilnije nego što mi molimo ili shvaćamo po moći što djeluje u nama, njemu neka bude slava u Crkvi i u Isusu Kristu kroz sve naraštaje u vijeke vjekova. Amen" *Ef 3,20-21*. Nakon što smo uzdali dužnu hvalu vječnom Božanstvu želimo potaknuti Vas i sve predrage sinove Crkve ovom Okružnicom da biste svim srcem promišljali ona načela koja proizlaze iz Svetog Pisma i iz naučavanja svetih Otaca i bogoslova na kojima kao na čvrstim temeljima počiva štovanje Presvetog Srca Isusova. Mi smo naime posve uvjereni da ćemo samo tada kad duboko proniknemo u prvotnu i uzvišenu narav ovog štovanja prosvijetljeni svjetlom od Boga objavljene istine, tvrdimo da ćemo samo tada moći pravo i potpuno procijeniti njegovu neusporedivu uzvišenost i njegovo neiscrpivo bogatstvo nebeskih darova Tada ćemo moći dostojno slaviti prvo navršeno stoljeće otkako je svetkovina Presvetog Srca uvedena u cijeloj Crkvi i nebrojene blagodati što su potakle iz ovog štovanja kad ih budemo pobožno promatrali ili o njima razmišljali.
11. U tu svrhu Mi namjeravamo pružiti spasonosnu hranu dušama Kristovih vjernika. Kad se budu njome hranili lakše će moći dublje razumjeti pravu narav ovog štovanja i crpiti iz njega bogate plodove Zato smo nakanili protumačiti one dijelove St. i N. Zavjeta u kojima je objavljena i prikazana neizmijerna ljubav Božja prema ljudskome rodu. Istina, ovu ljubav mi nikada nećemo moći dovoljno shvatiti. Zatim ćemo se dotaknuti, kako bude zgodno, glavnih točaka onog naučavanja što su nam ga pružili crkveni Oci i učitelji. Napokon ćemo nastojati da osvjetlimo onu najužu vezu koja postoji između one bogoljubnosti što je valja iskazivati Srcu Božanskog Otkupitelja te štovanja što ga dugujemo njegovoj ljubavi i ljubavi prema uzvišenom Trojstvu, t.j. ljubavi prema svim ljudima; jer, kada budu osvjetljene najvažnije istine ove najplemenitije bogoljubnosti na kojima se ona osniva onim svjetlom što izvire iz Svetog Pisma i iz naučavanja naših pređa, uvjereni smo da će kršćani moći "s radošću lakše crpiti vodu iz izvora Spasiteljevih" *Iz 12,3*. Moramo znati da je u ovome glavna važnost da razumijemo u čemu je značenje štovanja Presvetog Srca Isusova u liturgiji Crkve i njezinom unutarnjem životu i djelovanju. Tada će vjernici moći ubirati one duhovne plodove kojima će pojedinci moći spasonosno popravljati svoj život što je toliko na srcu pastirima Kristova stada.

Zašto Crkva pridaje Presvetom Srcu štovanje kao Bogu

12. Da bi svi mogli ispravnije shvatiti učenje što ga pružaju predloženi spisi Starog i Novoga Zavjeta u onom što se odnosi na ovo štovanje neophodno je nužno da pred očima imamo razlog radi kojega Crkva iskazuje štovanje kao Bogu Srcu Božanskog Otkupitelja. Časna Braćo! Vama je zacijelo poznato da ova činjenica ima dvostruki uzrok. Prvi se temelji na načelu koje vrijedi i za ostale presvete udove Tijela Isusa Krista. Znamo naime da je njegovo Srce kao najplemenitiji dio ljudske naravi osobno (hipostatice) sjedinjeno s Osobom Božanske Riječi. Zato Njemu moramo iskazivati isto štovanje klanjanja kojim Crkva časti samu Osobu Utjelovoljenoga Sina Božjega. Ovo

moramo vjerovati kao istinu katoličke vjere budući da je taj članak svečano proglasio već prvi crkveni sabor u Efezu i drugi sabor u Carigradu Sacrorum Conciliorum Ampliss. Drugi uzrok posebno se odnosi na Srce Božanskog Otkupitelja. Ovo također posebnim načinom zahtijeva da Mu iskazujemo božansko štovanje. Ovaj razlog leži u tome što je njegovo Srce više nego li svi ostali udovi njegova Tijela prirodno kazalo i znak njegove neizmjerne ljubavi prema ljudskome rodu. Naš Predšasnik besmrtnog spomena Leon XIII. piše: "U presvetom Srcu nalazi se znak i izražena slika neizmjerne ljubavi Isusa Krista. Zato nas ona sama potiče da Mu uzvraćamo ljubav" Annum sacrum: Acta Leonis.

13. Posve je sigurno da Sveto Pismo nikada ne govori jasno o posebnom štovanju i ljubavi koja bi se iskazivala Srcu Utjelovljene Riječi ukoliko je ono znak prežarke njegove ljubavi. To treba zacijelo otvoreno priznati. Ova je ljubav glavni razlog ovoga štovanja. Ipak se ne smijemo čuditi niti ikako o tome sumnjati da Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta takvim slikama opisuje božansku ljubav prema nama i preporučuje toliko da to mora silno potresti dušu. Sveto Pismo iznosi pred nas takve slike koje unaprijed navješćuju dolazak Sina Božjega u čovječjoj naravi. Zato ih možemo smatrati sretnim znakom i kazalom one najplemenitije božankse ljubavi t.j. presvetog i klanjanja dostojnog Srca Božanskog Otkupitelja.

Slike štovanja Presvetog Srca u Starom Zavjetu

14. Mislimo da nije potrebno za ovu našu stvar iznositi mnoge dokaze iz knjiga St. Zavjeta koje sadrže istine od davnine od Boga objavljene. Smatramo da je dovoljno dozvati u pamet onaj ugovor što je učinjen među Bogom i narodom i posvećen mirovnim žrtvama. Glavni njegov zakon urezao je Mojsije u dvije ploče
Usp. Izl 34,27-28, a proroci su ga tumačili. Taj ugovor nije bio samo učvršćen vezama najvišeg Božjeg gospodstva i dužne poslušnosti ljudi, nego se temeljio i hranio uzvišenijim razlozima ljubavi. Ta niti za izraelski narod nije bio strah od božanske osvete glavni razlog da se pokorava Bogu. Taj strah zadavali su mu gromovi i munje što su tutnjili i sijevali s vrha brda Sinaja. Razlog tome bila je ljubav koju je Bogu dugovao: "Čuj, Izraele, Gospod je Bog naš, Gospod jedini! Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem, svom dušom, i svom snagom svojom ! One zapovijedi što ti ih dajem danas neka ti budu u srce upisane" *Pnz 6, 4-6*.
15. Anđeoski naučitelj naziva s potpunim pravom Mojsija i proroke "starješinama" izabranog naroda *Sum. Theol.* Ne čudimo se što su oni bili uvjereni da je ova zapovijed ljubavi temelj cijelog zakona. Zato su oni sve odnošaje i veze što postoje među Bogom i njihovim narodom opisivali pomoću slika što su ih uzimali iz međusobne ljubavi oca i sinova ili bračnih drugova a nisu se služili strogim slikama iz nadnaravnog Božjeg gospodstva ili iz dužne i bojažljive podložnosti sviju nas Bogu. Navedimo neke primjere. Kad je Mojsije pjevao svoju preslavnu pjesmu i zahvalu što je narod oslobođen iz egipatskog sužanjstva htio je istaknuti da se to zbilo Božjom moću. Zato se on poslužio mislima i prispodobama koje silno potresaju dušu: "Kao što se orao koji stražari nad gnijezdom svojim uzdiže, iznad ptića svojih rasprostire (Bog) krila svoja, uzima ih i nosi jakim krilima svojim" *Pnz 32,11*. Ali možda nijedan drugi prorok kao što Ozeja ne izražava i ne ističe tako silno ljubav kojom Bog nikada ne prestaje ljubiti svoj narod. Ovaj se prorok ističe između manjih proroka velebnim i sažetim govorom. U njegovim knjigama Bog očituje takvu ljubav prema izabranom narodu, naime

pravednu i punu svete brižljivosti kakva je ljubav milosrdnog i ljubećeg oca ili zaručnika čija je ljubav pogrđena. Radi se o ljubavi koja je daleko od toga da se umanju ili prestane zbog nevjere izdajica i golemih zločina. Ona, istina, njih pravedno kažnjava ali samo zato da zalutalu i nevjernu zaručnicu i nezahvalne sinove pomiri, očisti, te da ih opet sa sobom sjedini obnovivši i učvrstivši veze ljubavi; a nipošto ne misli da ih odbaci i protjera. "Kad je Izrael bio mlad zavolio sam ga i pozvao sina svoga iz Egipta. Ipak sam ja bio poput hranitelja Efraimu, nosio sam ih na rukama svojim. Ali oni nisu spoznali da sam bio njihov spasitelj. Vezama dobrote vukao sam ih k sebi, užetima ljubavi. S njihove šije skidao sam kao jaram, sagibao sam se k njemu, davao mu hranu. Izliječit ću njihove rane i srdačno ih ljubiti jer se moj gnjev odvratilo od njih. Bit ću Izraelu kao rosa. Cvjetat će kao ljiljan. Ukorijenit će se kao libanski cedri" *Os 11, 1, 3-4; 14, 5-6.*

16. Prorok Izaija donosi slične misli kada navodi, kao da sam Bog razgovara s izabranim narodom ovakvim suprotnim riječima: "A ipak se tužio Sion: ostavio me je Gospod. Zaboravio me Svemogući. Zar može zaboraviti žena svoje dječe? Ne smiluje li se plodu svoga tijela? Pa da bi ga ona i zaboravila ja ne zaboravljam tebe" *Is 49, 14-15.* Ne manje diraju u srce riječi kojima pisac Pjesme nad pjesmama opisuje vrlo značajno veze međusobne ljubavi, služeći se slikama bračne ljubavi koje sjedinjuju Boga i njegov ljubljani narod: "Kao ljiljan među trnjem prijateljica je moja među djevojkama. Moj je dragi moj, a ja sam njegova ! On je pastir na poljanama ljiljana. Kao pečat postavljam se tebi na srce, na ruku tvoju kao pečat. Jest, ljubav je jaka kao smrt. Ljubomornost ljubavi tvrda je kao svijet mrtvih, žar je njezin kao oganj plameni, munje su njezini plamenovi" (*Cant 2,2; 6, 2; 8, 6.*)
17. Ova najnježnija, praštajuća i strpljiva ljubav Božja, narod izraelski nikad posve ne zabacuje iako ga odurava što gomila zločine na zločine. Premda je ova ljubav silna i uzvišena ipak je bila samo blaženi vjesnik one prežarke ljubavi koju će ljudima obećani Spasitelj iz svoga Preljubljenog Srca na sve proširiti. Ova je ljubav imala biti uzor našoj ljubavi i temelj Novog Zavjeta. Uistinu, samo je Jedinorođeni Sin Očev i Riječ postala tijelom, "puna milosti i istine" *Iv 1, 14,* kad je došao k ljudima koji su stenjali pod teretom nebrojenih grijeha i bijeda po svojoj čovječjoj naravi osobno sjedinjenoj s Božanskom Osobom mogao otvoriti ljudskom rodu "izvor žive vode". On će pak preobilno natapati suhu zemlju te je učiniti cvatućim i plodonosnim vrtom. Čini se da je već prorok Jeremija unaprijed najavio ovaj posve čudnovati događaj koji će biti djelo premilosrdne vječne Božje ljubavi. Evo njegovih riječi: "Ljubavlju vječnom ljubim te, zato sam te privukao u milosrđu jer evo dolazi vrijeme, govori Gospod, kad ću učiniti novi zavjet s domom Izraelovim poslije onih dana, govori Gospod: stavit ću zakon svoj u srce njihovo, i upisat ću ga u dušu njihovu. Tad ću biti Bog njihov, a oni će biti narod moj jer ću im oprostiti krivnju njihovu i grijeha se njihovih neću više spominjati" *Jer 31,3; 31, 33-34.*

II. NOVI ZAVJET I PREDAJA

Ljubav Božja u otajstvu Utjelovljenja i Otkupljenja prema Evandjelju

18. Iz Evandjelja je sigurno i dokazano samo ovo: Novi Zavjet je stvoren među Bogom i ljudima. Onaj Zavjet što ga je Mojsije sklopio među Bogom i narodom Izraelskim nije bio ništa drugo nego znak i kazalo Novoga Zavjeta što ga je unaprijed navijestio prorok

Jeremija. Tvrđimo da je Novi Zavjet stvarno ono što je utjelovljena Riječ odredila i izvela kad nas je pomirila pomoću Božanske milosti. Moramo vjerovati da je ovaj Zavjet neusporedivo uzvišeniji i čvršći zato što je posvećen njegovom presvetom Krvlju a ne kao onaj Stari krvlju jaraca i teladi. Ovu su Krv unaprijed navješćivale one pomirne nerazumne životinje: "Jaganjca Božjeg koji ništi grijeha svijeta" *Usp. Iv 1, 29; Hebr 9, 18-28; 10, 1-17*. Kršćanski naime Zavjet mnogo jasnije dokazuje negoli Stari da nije utvrđen u duhu ropskom niti se temelji na duhu straha već je utvrđen u duhu onog prijateljstva koje valja da vlada među ocem i sinom. Ovaj je Zavjet učvršćen i hrani se obilnijim izlivanjem Božanske milosti i istine. To potvrđuje sveti Ivan Evanđelista ovim riječima: "Od punine njegove mi svi primismo milost za milost. Po Mojsiju bio je dan zakon, po Isusu Kristu dođe milost i istina" *Iv 1, 16-17*.

19. Ovo je misao onog učenika "koga je Isus ljubio i koji je na zadnjoj Večeri počivao na njegovim grudima" *Iv 21, 20*. On nas je ovim riječima uveo u samu tajnu neizmjerne ljubavi Utjelovljene Riječi. Zato se čini, da je, Časna Braćo, dostojno, pravedno, pravo i spasonosno da se malo pozabavimo u preslatkom promatranju ove tajne. Nek nas prosvjetli ono svijetlo što odsijeva iz Evanđelja i osvjetljuje ovu tajnu da bismo i mi mogli postići plod i izvršiti želju o kojoj govori Apostol naroda u poslanici Efežanima: "Da Krist stanuje po vjeri u vašim srcima. Da ukorijenjeni i utvrđeni u ljubavi sa svim svetima možete dokučiti koja je širina i dužina i visina i dubina i da možete spoznati Kristovu ljubav koja prelazi svako znanje da se napunite svakim Božjim obiljem" *Ef 3, 17-19*.
20. Tajna Božanskog Otkupljenja u prvom redu i po svojoj prirodi je tajna ljubavi. To je pravedna ljubav Kristova prema nebeskom Ocu. Njemu je Krist ljubavljju i posluhom u srcu prinio Žrtvu na Križu i time podao Ocu najobilniju i neizmjernu zadovoljštinu koju Mu je dugovao ljudski rod za svoje grijeha. Sveti Toma piše: "Budući da je Krist trpio iz ljubavi i posluha, pružio je Bogu veću zadovoljštinu nego bi to zahtijevala naknada za sve grijeha ljudskog roda" *Sum. Theol.* Tajna Otkupljenja je nadalje tajna milosrdne ljubavi uzvišenog Trojstva i Božanskog Otkupitelja prema svim ljudima. Oni nisu nikako bili u mogućnosti pružiti zadovoljštinu za svoje zločine *Miserentissimus Redemptor*. Zato je Krist prolio za nas svoju Predragocjenu Krv i stekao nam neprocjenjivo bogatstvo zasluga. On je time obnovio i izvršio onaj prijateljski savez među Bogom i ljudima. Taj savez je bio raskinut u zemaljskom raju nesretnim Adamovim padom, a zatim nebrojenim grijesima izabranog naroda. Stoga je Božanski Otkupitelj, kao naš zakoniti i savršeni Posrednik, u prežarkoj svojoj ljubavi prema nama, potpuno isplatio Božanskoj Pravdi dužnosti i dugove ljudskog roda. On je zacijelo izveo ono čudesno izmirenje Božanske Pravde s Božanskim Milosrđem. U tome pak stoji tajna našeg spasenja koja nadilazi sve ostale tajne. Mudro je ovo protumačio anđeoski naučitelj ovim riječima: "Tvrđimo da je dolikovalo Pravdi i Milosrđu da čovjek bude izbavljen po mucu Kristovoj. Dolikovalo je pravdi jer je Krist svojom mukom zadovoljio za grijeh ljudskog roda. Tako je čovjek izbavljen Kristovom pravdom. Dolikovalo je milosrđu, jer kako čovjek nije mogao sam po sebi zadovoljiti za grijeh cijele ljudske naravi, Bog mu je dao svoga Sina kao pomiritelja. U tom je pak obilnije milosrđe nego da je oprostio grijeha bez zadovoljštine. Zato je pisano: "Bog, koji je bogat u milosrđu, radi velike svoje ljubavi kojom nas je ljubio, i nas, koji smo bili mrtvi poradi grijeha, oživi s Kristom" *Ef 2, 4; Sum. Theol.*

Trostruka Otkupiteljeva ljubav prema ljudskom rodu

21. Da bismo uistinu bili kadri, koliko je to smrtnicima moguće, "razumjeti sa svim svetima koja je širina i dužina, i visina i dubina" *Ef 3, 18* tajne ljubavi Utjelovljene Riječi prema nebeskom Ocu i prema ljudima, okaljanim grijehom, zato nam valja imati na pameti da njegova ljubav nije bila samo duhovna, kako dolikuje Bogu, jer "Bog je duh" *Iv 4, 24*. Dakako, ovakve je naravi bila ljubav kojom je Bog ljubio naše praroditelje i židovski narod. Zato su izrazi čovječanske, obiteljske i očinske ljubavi kazalo i izrazi najistinitije, ali posve duhovne ljubavi što ju je Bog iskazivao ljudskome rodu. Ovakve izraze čitamo u psalmima, u knjigama proroka i u Pjesmi nad pjesmama. Naprotiv ljubav kojom diše Evanđelje, Poslanice apostola i stranice Otkrivenja, koje nam uistinu rišu ljubav Srca Isusa Krista, ne izražavaju samo Božansku ljubav, nego i ljudske osjećaje ljubavi. Ovo je zacijelo najsigurnija istina za sve one koji ispovijedaju katoličko ime. Ta Riječ Božja nije uzela prividno i neistinito tijelo, kako su tvrdili neki heretici već u prvom kršćanskom stoljeću. Njih osuđuje apostol Ivan ovim najozbiljnijim riječima: "Jer mnogi zavoditelji izadoše u svijet koji ne priznaju da je Isus Krist došao u tijelu; ovo je zavoditelj i antikrist" *2 Iv 7*. Krist je uistinu sa svojom Božanskom Osobom sjedinio pravu čovječju narav, jedincatu, potpunu i savršenu. Ona je moću Duha Svetoga začeta u prečistom krilu Marije Djevice *Usp. Lk 1, 35*. Nije dakle ništa nedostajalo onoj čovječjoj naravi koju je Riječ Božja sjedinila sa sobom. Takvu je zacijelo uzeo da nije bila nimalo umanjena, nimalo promijenjena u onome što se odnosi na njezinu duhovnu i tjelesnu vlastitost: to jest obdarenu razumom i voljom i ostalim nutarnjim i izvanjim moćima za spoznavanje. Isto tako težnjama sjetila i sa svim prirodnim nagnućima. Sve ovo naučava kat. Crkva kao istine svečano potvrđene i utvrđene od Rimskih biskupa i općih sabora. "Cijeli sa svojim i našim vlastitostima - totus in suis, totus in nostris" *S. Lav Veliki: Epist. dogm. "Lectis dilectionis tuae" ad Flavianum Const. Patr.*, "perfectus in deitate et idem perfectus in humanitate" *Kalced. sabor*, "totus Deus homo et totus homo Deus" *S. Gelazije Papa Necessarium de duabus naturis in Christo*.
22. Radi toga nikako ne možemo sumnjati da je Isus Krist dobio pravo tijelo, obdareno svim njemu vlastitim osjećajima, među kojima je najodličnija ljubav. Isto tako ne možemo nikako sumnjati da je posjedovao fizičko Srce koje je slično našem, budući da bez ovog najodličnijeg tjelesnog organa ne može čovjek živjeti, a niti čuvstvovati. Zato je Srce Isusa Krista bilo osobno sjedinjeno s Božanskom Osobom Riječi. Ono je nesumnjivo kucalo od ljubavi i njime su strujali i svi ostali osjećaji. Ovi su se osjećaji savršeno slagali i bili suglasni s čovječjom voljom koja je bila ispunjena Božanskom ljubavlju i sa samom neizmjernom ljubavlju koju dijeli Sin s Ocem i s Duhom Svetim. Zato nikad nije bilo nešto protivno ili neskladno među ove tri ljubavi. *Usp. S. Toma Sum. Theol.*
23. Riječ Božja uzela je sebi pravu i savršenu ljudsku narav i stvorila si i uobličila tjelesno srce. Ono je moglo, kao i naše, trpjeti i biti probodeno. To je nužno istaknuti i promatrati u onome svijetlu koje izvire iz osobnog i bitnog sjedinjenja, ali također i u onome svijetlu što izvire iz Otkupljenja ljudi koje je njezin nadopuna. Velimo da to nekima može biti gotovo sablazan i ludost, kako je to Raspeti Krist i bio Židovima i poganima. *Usp. 1 Kor 1, 23*. Vjerodostojni spomenici kat. vjere koji se posve podudaraju sa Sv. Pismom, uvjeravaju nas da je Jedinorođeni Sin Božji uzeo ljudsku patničku i smrtnu narav. On je to učinio u prvom redu stoga jer je odlučio da prinese

krvnu žrtvu viseći na križu da dovrši djelo ljudskoga spasenja. Uostalom, ovo naučava Apostol naroda, kad ovako piše: "Jer onaj koji posvećuje i oni koji se posvećuju svi su od jednoga. Zato se ne stidi zvati ih braćom, govoreći: Objavit ću ime tvoje braći svojoj. I opet: Evo ja i djeca moja koju mi je dao Bog. A jer djeca zajednički imaju tijelo i krv i on uze jednako dijela u tome. Zato je trebalo da bude u svemu sličan braći, da bude milosrdan i vjeran Veliki svećenik, da zadovolji za grijeha naroda. Jer zato što je trpio i bio iskušán može pomoći onima koji se iskušavaju". *Hebr 2, 11-14; 17-18.*

Crkveni oci

24. I sv. Oci koji su istiniti svjedoci od Boga objavljene nauke, vrlo su dobro razumjeli ono što je već apostol Pavao dosta jasno tvrdio: naime, da je tajna Božje ljubavi kao počelo i vrhunac Utjelovljenja i Otkupljenja. Ta mi često i opširno čitamo u njihovim djelima da je Isus Krist zato uzeo savršenu čovječju narav i naše slabo i raspadljivo tijelo da ostvari naše vječno spasenje i nama najjasnije očituje i otvori svoju neizmjernu kao i osjetnu ljubav. Kao da slušamo jeku glasa Apostola naroda, sv. Justin piše: "Mi se klanjamo i ljubimo Riječ koja je rođena od nerođenog i neshvatljivog Boga, budući da je On radi nas postao čovjek, da postane dionikom naših trpljenja, da ih izliječi" *Apol II, 13.* Sv. Bazilije, prvi između trojice otaca iz Kapadocije svjedoči da je Krist imao prave ali ujedno svete osjećaje u sjetilima: "Sigurno je da je Gospodin uzeo prirodne osjećaje da dokaže kako je njegovo Utjelovljenje bilo istinito, a ne prividno, ali je odbacio grijesne osjećaje kao nedostojne čistog Božanstva; oni naime kaljaju čistoću našeg života" *Ep. CCLXI.* Isto tako sv. Ivan Zlatousti, svijetlo antiohijske crkve, priznaje da čuvstva koja je proživljavao Božji Otkupitelj, jasno dokazuju kako je on uzeo potpuno neokrnjenu čovječju narav: "Kad on ne bi posjedovao našu narav, ne bi on osjećao boli" *In Joan, Homil. LXIII, 2.* Od latinskih otaca navest ćemo one koje Crkva danas časti kao najodličnije Učitelje. Sv. Ambrozije svjedoči da su osjetni pokreti i čuvstva, bez kojih nije bila Utjelovljena Riječ Božja, proizlazili iz hipostatičnog sjedinjenja kao iz naravnog počela: "Zbog toga što je uzeo dušu, uzeo je i osjećaje duše. Bog, ukoliko je bio Bog, niti bi mogao osjećati nemir niti umrijeti" *De fide ad Gratianum.* Sv. Jeronim uzima ove osjećaje kao glavni dokaz da je Krist uzeo pravu čovječju narav: Naš Gospodin se uistinu žalostio da dokaže kako je uistinu uzeo čovječju narav. *Usp. Super Mt XXVI, 37.*

25. Sv. Augustin pak posebnim načinom ističe one veze koje postoje između osjećaja Utjelovljene Riječi i svrhe otkupljenja ljudi: "Gospodin Isus nije uzeo ove osjećaje ljudske slaboće kao i samo čovječje slabo tijelo i smrt čovječjeg tijela radi prirodne nužde nego radi milosrdne volje. Tako je on htio na sebi preobraziti svoje Tijelo, to jest Crkvu, kojoj se udostojao biti Glava, to jest svoje udove, a to su njegovi sveti i njegovi vjernici, pa ako bi koji od njih morao trpjeti žalosti ili bol u napastima ljudskog života, da ne bi mislio da je radi toga izgubio njegovu milost. To nisu grijesi nego znakovi ljudske slaboće pa kao što zbor pjevača prihvaća intonirani glas, tako da se i njegovo tijelo ravna prema svojoj Glavi" *Enarr. in Ps. 87,3.* Zbijenije, ali ne manje snažno, iznose jasno nauku Crkve slijedeća mjesta iz sv. Ivana Damašćanskog: "Bog čitavi je uzeo mene čitavog, te je sve ujedinio sa svime, da bi donio spasenje svakom čovjeku, jer inače ne bi moglo biti iscijeljeno, što nije uzeto" *De fide orth. 3, 6.* "On je dakle sve uzeo, da sve posveti." *Ibid 3, 20.*

Simbolizam Srca Isusova

26. Ipak treba imati na umu da iako ovi navodi Svetog Pisma i svetih Otaca i mnogi drugi slični što ih mimoilazimo obilno svjedoče da je Isus Krist bio obdaren osjećajima i pokretima sjetila i da je uzeo čovječju narav da nam donese vječno spasenje, ipak isti nikad ne pripisuju ove osjećaje njegovom tjelesnom Srcu tako da bi jasno pokazali kako je ovo Srce simbol njegove neizmjerne ljubavi. Ali, iako Evanđelisti i drugi sveti pisci ne opisuju izričito Srce našeg Otkupitelja koje je životvorno i nadareno moću za osjećaje ne manje od našeg srca koje kuca i kojim potresaju različita čuvstva njegove duše, ipak često osvjetljuje njegovu Božansku ljubav, sjetilna čuvstva što su s njome u vezi: to jest želju, radost, trpljenje, strah i srdžbu kako se očituje na njegovim pogledima, riječima i tjelesnim kretnjama. Naročito je lice našeg klanjanja dostojnog Spasitelja bilo zacijelo kazalo i kao najvjernije zrcalo onih osjećaja koji su - uzbuđujući na razne načine njegovu dušu - djelovali na njegovo Presveto Srce i pojačavali mu kucaje. I u ovoj naime stvari vrijedi što opaža anđeoski naučitelj poučen općim iskustvom o ljudskoj psihologiji i o njezinim posljedicama: "srdito se uzbuđenje pokazuje u prvom redu na onim vanjskim udovima, na kojima više dolazi do izražaja utjecaj srca, npr. u očima, na licu i na jeziku."
27. Stoga se punim pravom smatra Srce Spasiteljevo kao osobito kazalo i znak one trostruke ljubavi kojom Božanski Otkupitelj neprestano ljubi svoga vječnog Oca i sve ljude. Ono je naime simbol one Božanske ljubavi koju uživa zajedno s Ocem i Duhom Svetim. Ali ta se ljubav u njemu, u Riječi koja je postala Tijelo očituje nama po njegovu raspadljivom i slabom ljudskom tijelu jer "u njemu stanuje sva punina Božanstva" *Col 2, 9*. Osim toga Srce Isusovo je simbol one najvatrenije ljubavi što je ulivena u njegovu dušu i obogaćuje Kristovu čovječju volju. Dvostruko najsavršenije znanje, to jest blaženo i uliveno, rasvjetljuje i upravlja njezinim činima *Cf Sum. theol.* Napokon je Srce Isusovo, i to više prirodnim načinom i izravno, simbol njegova osjetnog čuvstva budući da je tijelo Isusa Krista stvoreno djelovanjem Duha Svetoga u krilu Djevice Marije, obdareno najsavršenijom moću, da osjeća i da prima dojmove, dakako još više nego sva druga ljudska tjelesa *Cf ibid 3*.
28. Sveto Pismo i vjerodostojna svjedočanstva katoličke vjere nas uče da u presvetoj duši Isusa Krista vlada u svemu najsavršeniji sklad i red te je On sigurno upravljao svojom trostrukom ljubavlju kako bi izvršio naše spasenje. Zato je bjelodano da smijemo najvećim pravom štovati Srce Božanskog Otkupitelja kao sliku koja nam zorno predoduje njegovu ljubav kao svjedočanstvo našeg Otkupljenja i kao tajanstvene ljestve po kojima treba da se penjemo u zagrljaj "Boga našeg Spasitelja" *Tit 3,4*. Stoga moramo s udivljenjem promatrati kao dokaze njegove trostruke ljubavi: njegove riječi, djela, zapovijedi, čudesa, a posebnim načinom ona djela koja nam u većoj mjeri očituju njegovu ljubav prema nama kao što je: ustanova Božanske Euharistije, njegova pregorka Muka i njegova smrt; zatim što nam je premilostivo ostavio svoju presvetu Majku; za nas utemeljio Crkvu; napokon poslao na Apostole i na nas Duha Svetoga. Svemu tomu velimo, moramo se diviti kao dokazima njegove trostruke ljubavi. Naša je dužnost da s velikom ljubavlju razmatramo o kucajima njegova Presvetog Srca jer se čini kao da je On

ovim kucajima mjerio vrijeme svoga zemaljskoga putovanja sve do onog zadnjeg časa, kad je - po svjedočanstvu Evandelističara - zavikao silnim glasom i rekao; "Svršeno je!" i, prignuvši glavu, ispusti duh svoj *Mt 27, 50; Iv 19, 30*. Tada se zaustavilo i prestalo kucanje njegova Srca te je prekinuta njegova osjećajna ljubav dok nije sam pobijedio smrt i uskrsnuo iz groba. Kad je pak njegovo tijelo počelo uživati vječnu slavu i opet se sjedinilo s dušom Božanskog Otkupitelja, pobjednika smrti, njegovo Presv. Srce nije nikada prestalo niti će prestati mirno i bez smetnje kucati. Isto tako nikada neće prestati naznačivati svoju trostruku ljubav koja sjedinjuje Sina Božjeg s njegovim nebeskim Ocem i s cijelim ljudskim rodom čija je On punopravna mistična Glava.

III. SRCE ISUSOVO: OTKUPITELJEVA SPASITELJSKA ZADAĆA

29. Časna braćo! Da bismo iz ovih pobožnih razmatranja mogli crpsti obilne i spasonosne plodove bit će nam milo ako neko vrijeme razmišljamo i promatramo mnogobrojne ljudske i Božanske osjećaje našega Spasitelja Isusa Krista što ih je njegovo Srce proživljavalo za vrijeme svog zemaljskog života, što ih proživljava sada i što će ih proživljavati kroz svu vječnost. Prije svega dolazi nam posebno svjetlo iz stranica Evandjelja koje nam svijetli i jača da možemo unići u svetište ovoga Božanskog Srca i, zajedno s Apostolom naroda, diviti se "prevelikom bogatstvu milosti Božje i njegove dobrote prema nama u Isusu Kristu" *Ef 2, 7*.
30. U klanjanja dostojnom Srcu Isusa Krista zajedno stanuje čovječanska i Božanska ljubav nakon što je Djevica Marija izrekla svoj velikodušni "Neka bude" te nakon Riječi Božje, kako veli Apostol: "Ulazeći u svijet govori: Žrtava i darova nijesi htio, ali si mi tijelo pripravio. Paljenice i žrtve za grijeh nisu ti bile ugodne. Tada rekoh: Evo dolazim. U početku knjige pisano je za mene da vršim volju tvoju, o Bože!" U ovoj smo volji posvećeni prinosom Tijela Isusa Krista jedanput zauvijek" *Hebr 10, 5-7, 10*. Ista ljubav je Njime pokretala u savršenom skladu. Želja njegove ljudske volje i Božanske ljubavi - kad je u nazaretskoj kući vodio nebeske razgovore s preslatkom svojom Majkom i s poočimom sv. Josipom kojemu je naporno i poslušno pomagao u tesarskom zanatu. Ova trostruka ljubav o kojoj smo govorili pokretala Ga je na njegovim dugotrajnim apostolskim putovanjima pa kad je činio nebrojena čudesa uskrisujući mrtve ili ozdravljajući svakovrsne bolesnike. Zatim u podnašanju tegoba, u znoju, u gladi, u žeđi; za noćnih bdjenja tokom kojih se s mnogo ljubavi molio svom nebeskom Ocu, zatim u molitvama koje je obavljao, u prisposobama koje je iznosio i tumačio napose onima koje rade o milosrđu kao ona o izgubljenoj drahmi, o izgubljenoj ovci i o izgubljenom sinu. U ovim se riječima i djelima kako opaža Grgur Veliki, očituje samo Srce Božje: "Nauči se upoznati Srce Božje u riječima Božjim da većim žarom čezneš za vječnim dobrima. *Registr. spist., ad Theodorum medicum*.
31. Srce je Isusa Krista usplamtjelo još silnijom ljubavlju kad je izgovarao riječi koje su odisale najžarčom ljubavlju. Kao na primjer kad je povikao, gledajući izmoreno i izgladnjelo mnoštvo: "Žao mi je naroda!" *Mk 8, 2*. I kad je motrio svoj predragi grad Jeruzalem, zaslijepljen svojim grijesima, radi kojih ga je čekala najstrašnija propast, i vapio: "Jeruzaleme, Jeruzaleme! Ti ubijaš proroke i kamenuješ one, koji su ti

poslani. Koliko puta htjedoh skupiti djecu tvoju kao što kvočka skuplja piliće svoje pod krila svoja, ali vi ne htjedoste" *Mt 23, 37*. Njegovo je Srce zadrhtalo od ljubavi prema svomu Ocu i od svete ljutine, kad je vidio svetogrdno trgovanje u hramu i kad je skvrnitelje prekorio ovim riječima: "Stoji pisano: Kuća moja neka se zove kuća molitve! A vi učiniste od nje razbojničku špilju" *Mt 21, 13*.

32. Njegovo je Srce posebno potresla ljubav i strah kad je pred opasnošću svoje strašne muke i uslijed prirodnog opiranja od beskrajnog trpljenja i smrti, vapio: "Oče moj, ako je moguće, neka me mimoide kalež ovaj" *Mt 26, 39*. Neslomivom ljubavlju i najvećom boli, upravio je izdajici, kad mu je dao poljubac, ove riječi, koje izgledaju kao posljednji poziv njegova premilosrdnog Srca upućene prijatelju koji ga je imao, do skrajnosti uporan u svojim bezbožnim i vjerolomnim osjećajima, izručiti krvnicima: "Prijatelju, zašto si došao? Poljupcem izdaješ Sina čovječjeg" *Mt 26, 50; Lk 22, 48*. S najvećom samilošću i ljubavlju rekao je pobožnim ženama koje su nad Njim naricale kad je imao biti nevin razapet na križ: "Kćeri jeruzalemske! Ne plačite za mnom, nego plačite za sobom i za djecom svojom! Jer, ako ovako rade sa zelenim drvetom, što će biti sa suhim?" *Lk 23, 28 i 31*
33. Kad je konačno Božanski Spasitelj visio na križu, osjetio je, kako njegovo Srce plamti raznim i silnim čuvstvima: najvatrenije ljubavi, užasa, milosrđa, najžarče čežnje i vedrog mira. Ova je čuvstva izrazio svim svojim značajnim riječima: "Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine" *Lk 23, 34*. "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" *Mt 27, 46*. "Zaista ti kažem, još danas ćeš biti sa mnom u raj" *Lk 23, 43*. "Žedan sam" *Iv 19, 28*. "Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj" *Lk 23, 46*.

Darovi Srca Isusova

Euharistija

34. Tko će dostojno opisati one osjećaje Božanskog Srca, izraze njegove neizmjerne ljubavi kojima je bilo ispunjeno Božansko Srce, kad se sam davao ljudima u sakramentu Euharistije, ili kad im je davao svoju Presvetu Majku i kad nas je učinio dionicima svoga svećeništva?
35. Prije nego je blagovao sa svojim učenicima Zadnju večeru, Krist Gospodin znajući da će ustanoviti sakramenat svoga Tijela i Krvi - njezinim prolijevanjem je imao biti zapečaćen novi zavjet - osjećao je, kako je njegovo Srce uzbuđeno jakim čuvstvima. To je očitovao apostolima ovim riječima: "Vrlo sam želio da ovu vazmenu gozbu održim s vama prije nego muku podnesem" *Lk 22, 15*. Ova su čuvstva jamačno postala još snažnija kad uze kruh, zahvali, prelomi i dade im ga govoreći: "Ovo je Tijelo moje, koje se za vas daje. Ovo činite na moju uspomenu". Isto tako uze poslije gozbe i kalež i reče: "Ovaj je kalež novi zavjet u mojoj Krvi koja se proljeva za vas" *Lk 22, 19-20*.
36. Spravom prema tome smijemo tvrditi da su zacijelo darovi Presvetog Srca: Euharistija naime kao sakramenat kojim se On daje ljudima i žrtva kojom se preprstano žrtvuje "od izlaza do zapada sunca" *Mal 1,11*, kao i Svećeništvo.

37. Predragocjeni je također poklon Presvetog Srca, kako smo već spomenuli, Marija, Majka Božja i ujedno preljubazna naša Majka. Time, što je bila Majka našeg Otkupitelja po tijelu i njegova Suradnica u privođenju Evine djece životu milosti, spravom je zavrijedila da Je nazivamo duhovnom Majkom čitavog ljudskog roda. Sveti Augustin je u tom smislu napisao: "Ona je Majka Spasiteljevih udova, a to smo mi, jer je svojom ljubavlju surađivala na tome da se Crkvi rađaju vjernici, koji su udovi ove Glave" *De sancta virginitate*.

Križ

38. Isus Krist naš Spasitelj htio je spojiti s nekrvnim darom samoga Sebe pod prilikama kruha i vina žrtvu križa kao osobiti dokaz najnježnije i neizmjerne svoje ljubavi. Tim načinom pružio nam je primjer one uzvišene ljubavi koju je stavio pred oči svojim učenicima kao najviši cilj ljubavi ovim riječima: "Od ove ljubavi nitko veće nema da tko položi život svoj za svoje prijatelje" *Iv 15, 18*. Zato ljubav Isusa Krista Sina Božjeg obilno i jasno očituje po žrtvi Križa ljubav samoga Boga. "Po tom spoznasmo ljubav Božju, što On za nas život svoj položi. I mi smo dužni položiti život za braću" *1 Iv 3, 16*. Uistinu naš Otkupitelj više je razapet iz ljubavi, nego li od sile krvnika. Njegova dragovoljna žrtva najviši je dar što ga je udijelio svakom čovjeku prema onim snažnim riječima Apostola: "Ljubio je mene i predao sebe za mene" *Gal 2, 20*.

Crkva i sakramenti

39. Nikako dakle ne možemo o tome sumnjati da je Presveto Srce Isusovo zakoniti simbol i one neizmjerne ljubavi koja je potakla našeg Spasitelja, te je prolivenom svojom Krvlju sklopio mistične zaruke s Crkvom zato što je ovo Srce najdubljim načinom dionik života Utjelovljene Riječi, pa je ono po tome uzeto za oruđe Božanstva slično kao i ostali udovi njegove čovječje naravi da se izvedu djela Božanske svemoći: "Isus je trpio iz ljubavi za Crkvu, da nju sa sobom sjedini kao zaručnicu" *Sum. Theol. Suppl.* Crkva je dakle rođena iz ranjenog Srca Otkupiteljeva, i Ona je djelateljica Krvi Otkupiteljske. Iz istog Srca potekla je preobilna milost sakramenata, gdje sinovi Crkve crpe vrhunaravni život:

*Iz rane Srca Kristova
Izaše Crkva njegova;
Tu vrata se otvoriše
Svim ljudima na spasenje.*

*Sva slava Tebi, Isuse,
Što livaš milost iz Srca
I Ocu s Duhom preblagim
U vječne vijeke vjekova.*

Himan iz Vespera na blagdan Presvetoga Srca

Značenje ove tajne nije bilo nepoznato niti starim Ocima ni crkvenim piscima. Zajednički Učitelj kao da je sabrao njihove glasove kad piše: "Iz grudi Kristovih potekla je voda, da nas pere, i Krv, da nas otkupi. Zato Krv pripada sakramentu Euharistije, a voda sakramentu Krštenja. Ovo ima moć da pere po sili Kristove Krvi" *Sum. Theol.* Što on ovdje piše o grudima Kristovim koje je vojnik ranio i otvorio, isto valja reći o njegovu Srcu, što ga je koplje svojim udarcem zacijelo pogodilo, budući da je baš zbog toga vojnik kopljem zamahnuo, da se sigurno osvjedoči o smrti rassetoga Isusa Krista. Radi toga rana Presvetog Srca Isusova, već mrtvog, za sve vjekove je živa slika one neizmjerne ljubavi kojom je Bog poklonio svoga Jedinorođenog Sina da otkupi ljude i kojom je Krist sve nas ljubio tako silno da je samoga sebe žrtvovao za nas kao krvavu žrtvu na Kalvariji. "Krist je ljubio nas i predao sebe za nas kao prinos i žrtvu Bogu na ugodni miris" *Ef 5, 2.*

40. Nakon što je naš Spasitelj uzašao na nebo, s Tijelom urešenim sjajem vječne slave, i sjede o desnu Oca, nije prestao ljubiti Crkvu najžarčom ljubavi kojom gori i njegovo Srce. On naime nosi na rukama, na nogama i na prsima znakove sjajnih rana koje označuju njegovu trostruku izvojštenu pobjedu: to jest nad đavlom, nad grijehom i nad smrću. On pohranjuje u svom Srcu, i čuva kao u predragocjenoj škrinji, ono neizmjereno blago zasluga, kao plodove one trostruke pobjede. On obilno dijeli to blago otkupljenom ljudskom rodu. Tu istinu punu utjehe Apostol naroda naučava ovim riječima: "Uzašao je na visinu, odvede zarobljene i dade dare ljudima... Koji je sišao, to je onaj, koji je i uzašao više svih nebesa, da ispuni sve" *Ef 4, 8 i 10*

Dar Duha Svetoga

41. Duh Sveti poslan kao dar učenicima bio je prvi očiti znak njegove darežljive ljubavi, iza kako u slavi sjede o desnu Oca. Deset dana kasnije, Duh Sveti, poslan od Oca, siđe na njih, koji su bili sabrani u dvorani Zadnje Večere, kako im je Isus tada obećao: "I ja ću moliti Oca, i dat će vam drugog Utješitelja, da ostane s vama do vijeka" *Iv 14, 16.* Budući da je Duh Utješitelj osobna zajednička Ljubav, to jest Oca prema Sinu i Sina prema Ocu, zato Ga obojica šalju. On se pokazao u slici ognjenih jezika i u njihove je duše ulio obilje Božanske ljubavi i ostalih nebeskih darova. Izlivanje ove Božanske ljubavi poteklo je također iz onog Srca našeg Božanskog Spasitelja, "u kojem je sve blago mudrosti i znanja sakriveno" *Col 2,3.* Ova je ljubav dar Srca Isusova i njegova Duha. On je naime Duh Očev i Sinov. Od njega se rodila Crkva i čudotvorno se širi među svim poganskim narodima koji su bili izloženi štovanju krivih bogova, međusobnoj mržnji, nečudorednom životu i nasilju. Ova Božanska ljubav je najdragocjeniji dar Srca Kristova i njegova Duha. Ona je obdarila apostole i mučenike onom jakošću koja im je dala snagu da su se borili do herojske smrti da navješćuju istinu Evanđelja i da proliju krv za njegovu potvrdu. Ona je ulila učiteljima Crkve najžarču revnost, da osvjetljaju i da brane katoličku vjeru. Ona je hranila kreposti priznavalaca, da izvedu divna i vrlo korisna djela za vječno spasenje i vremenito blagostanje svoje i drugih ljudi. Ona je potakla djevice da se rado i dragovoljno odreknu sjetilnih naslada i da se posve posvete ljubavi nebeskog Zaručnika. Apostol naroda ispjevao je onu pjesmu pobjednicu u slavu ovoj Božanskoj ljubavi što je poput bujice protekla iz Srca Utjelovljene Riječi, te koju ulijeva Duh Sveti u srca svih vjernika. Ova pjesma navješćuje pobjedu Isusa Krista kao Glave i udova njegova otajstvenog tijela nad svim onima koji će na kojigod način priječiti da se među ljudima

osnuje kraljevstvo Božje ljubavi: "Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja, ili stiska, ili progonstvo? Ili glad, ili golotinja, ili pogibao, ili mač? Ali u svemu ovomu pobjeđujemo po onomu koji nas je ljubio. Jer sam uvjeren, da ni smrt, ni život, ni anđeli, ni poglavarstva, ni sadašnjost, ni budućnost, ni sile, ni visina, ni dubina, ni drugo kakvo stvorenje ne može nas rastaviti od ljubavi Božje koja je u Kristu Isusu Gospodinu našem" *Rim 8, 35 i 37-39*.

42. Ništa nas dakle ne priječi da se klanjamo Presvetom Srcu Isusa Krista, budući da je ono dionik i naravni i najznačajniji simbol one neiscrpive ljubavi kojom naš Božanski Otkupitelj još uvijek gori prema ljudskom rodu. Iako ono nije više podvrgnuto tjeskobama ovoga smrtnoga života, ono ipak živi i kuca te je sjedinjeno nerazrešivom vezom s Osobom Božanske Riječi, a u njoj i po njoj s Božanskom voljom. Kako je Srce Kristovo preobilno napunjeno Božanskom i čovječjom ljubavlju i kako je prebogato svim milostima i blagom što ih je Otkupitelj stekao svojim životom, svojim bolima i svojom smrću, to je ono sigurno vrelo one nepresušive ljubavi koju njegov Duh izlijeva u sve udove njegova otajstvenog tijela.
43. Srce našeg Spasitelja predodčuje dakle na neki način sliku Osobe Božanske Riječi, a isto tako sliku dvostruke naravi, naime čovječje i Božanske. Stoga možemo u njemu promatrati ne samo simbol, nego također na neki način sadržaj svih tajna našeg Otkupljenja. Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusa Krista, klanjamo se u njemu i po njemu i samoj nestvorenoj Ljubavi Božje Riječi, a ujedno i njegovoj čovječjoj ljubavi, drugim njegovim osjećajima i drugim njegovim krepostima, jer je jedna i druga ljubav potakla našeg Otkupitelja da se žrtvuje za nas i za cijelu Crkvu, svoju Zaručnicu. Ovako to uči Apostol: "Krist je ljubio Crkvu i samoga sebe predao za nju, da je posveti, očistivši je vodenom kupelju u riječi života, da on prikaže sebi slavnu Crkvu, koja nema ljage ni nabora ili što slično, nego da bude sveta i neokaljana" *Ef 5, 25-27*.
44. Kao što je Krist ljubio Crkvu, tako je i dalje žarko ljubi onom trostrukom ljubavlju o kojoj smo govorili. Ova Ga ljubav nuka, kao našeg Zagovornika, Usp. *1 Iv 2, 1*, da za nas moli milosrđe i milost od Oca: "Uvijek živi da nas zagovara" *Hebr 7, 25*. Ove molitve izvire iz njegove neiscrpive ljubavi i neprestano ih prinosi Ocu. kao "u dane tijela svoga" *Hebr 5, 7*, tada i sada, slavan u nebu, s ne manje uspjeha, zagovara nas kod svoga nebeskog Oca. I Njemu, koji je "tako ljubio svijet, da je svoga Jedinorođenog Sina dao, da svaki, koji vjeruje u njega, ne pogine, nego da ima život vječni" *Iv 3, 16*, pokazuje svoje živo Srce i kao ranjeno, koje gori žarčom ljubavlju nego kad ga je, mrtvo, probo kopljem rimski vojnik: "Zato je ranjeno (Srce tvoje), da kroz vidljivu ranu promatramo nevidljivu ranu ljubavi" ... *S Bonaventura: Vitis mystica...*
45. Nebeski Otac "nije poštedio vlastitog Sina, nego ga je predao za sve nas" *Rim 8, 32*. Zato ne može biti sumnje da će umoljen od takvog Zagovornika, s tako žarkom ljubavlju, rado prosuti po njemu na sve ljude obilje svojih Božanskih milosti.

IV. POSTANAK I RAZVITAK ŠTOVANJA PRESVETOG SRCA

46. Časna Braćo! Htjeli smo Vama i kršćanskom puku u glavnim crtama predočiti najdublju narav štovanja Presvetog Srca Isusova i vječno bogatstvo što izvire iz Njega kao što nam to razjašnjava objavljena nauka, kao njihovo prvo vrelo. Uvjereni smo da su ove Naše pouke, osvjetljene svjetlom Evandjelja, dokazale, kako ovo štovanje u svojoj biti nije ništa drugo nego li čašćenje Božanske i čovječje naravi Utjelovljene Riječi. To je također čašćenje one ljubavi kojom jednako Otac i Duh Sveti obasiplju grešnike. Ljubav je naime Presvetog Trojstva, kako piše Anđeoski Naučitelj, počelo ljudskog Otkupljenja, jer se ta ljubav preobilno prelila u čovječju volju Isusa Krista i u njegovo divno Srce i jer Ga je ta ista ljubav sklonila, da prolije svoju Krv, da nas izbavi iz ropstva grijeha *Isp Sum. Theol.:* "Ja prije imam da primim na sebe krštenje, i kako me to muči, dok se ne svrši" *Lk 12, 50.*

Ovo štovanje nije nikada bilo posve tuđe pobožnosti vjernika

47. Štovanjem Srca Isusova častimo ljubav Boga i Isusa Krista prema ljudskom rodu u uzvišenom znaku probodenog Srca Raspetog Otkupitelja. Mi smo uvjereni da ovo štovanje nije nikad bilo posve tuđe pobožnosti vjernika, iako je jasno zasjalo i divnim se načinom u Crkvi posvuda proširilo tek u novije vrijeme. To se posebno zbilo, nakon što je sam Gospodin ovu Božansku tajnu objavio nekoj svojoj posebno ljubljenoj djeci, koju je izabrao, da budu njegovi glasnici i poslanici.

48. Uistinu, u svako je doba bilo ljudi, koji su bili Bogu posebno odani. Oni su nasljedovali primjer Majke Božje, apostola i slavni crkvenih Otaca, te su iskazivali svoje klanjanje, zahvalnosti i ljubav presvetoj Kristovoj naravi, a posebno ranama, kojima je njegovo Tijelo bilo izmrcvareno u njegovim spasonosnim mukama.

49. Ne sadrže li, bez ikakve sumnje, ispovijest vjere, klanjanja i ljubavi one riječi apostola Tome: "Gospodin moj i Bog moj" *Iv 20, 28?* Ove riječi jasno kažu, da je on od nevjernika postao glasnik vjere i da se po ranjenoj čovječjoj naravi Gospodinovoj uzdigao do veličanstva Božanske Osobe.

50. Iako su ljudi, radi probodenog Srca Spasiteljeva, uvijek žarče bili ispunjeni željom da časte njegovu neizmjernu ljubav, koja obuhvaća ljudski rod - riječi proroka Izaije, koje sveti Ivan Evandelist primijenjuje na raspetog Isusa: "Vidjet će, koga probodoše" *Jo 19, 37, usp. Zah 12, 10,* odnose se na kršćane svih vremena. - Ipak treba priznati, da se tek malo pomalo i postepeno to isto Srce stalo častiti posebnim štovanjem, ukoliko je Ono slika Božanske i čovječanske ljubavi utjelovljene Riječi.

Od svete Margarete-Marije do Pija IX.

51. Želimo li dozvati u pamet važna razdoblja, kojima je ovo štovanje prolazilo tokom povijesti kršćanske pobožnosti, odmah vidimo, kako nam se pred očima javljaju imena nekih, koji su u toj stvari stekli posebnu slavu, i koje moramo smatrati pionirima jednog oblika religioznog štovanja, koji se privatno i postepeno sve više širilo u redovničkim zajednicama. Navodimo, među onima, koji su učvrstili to štovanje Presvetog Srca

Isusova, koji su postepeno doprinosili njegovu razvitku i koji su, na taj način, za nj posebno zaslužni, na primjer: sveti Bonaventura, sv. Albert Veliki, sv. Gertruda, sv. Katarina Sijenska, bl. Henrik Suzo, sv. Petar Kanizije, sv. Franjo Saleški. Sveti Ivan Eudes je sastavio prvu liturgijsku službu u čast Presvetog Srca Isusova, čiji je svečani blagdan, uz odobrenje mnogobrojnih francuskih biskupa, proslavljen prvi puta 20. listopada 1672. god. Ali zacijelo, među onima, koji su promicali ovaj vrlo plemeniti način štovanja, najodličnije mjesto zauzima sveta Margareta-Marija Alacoque. Ona je, sa svojim duhovnikom, blaženim Klaudijem de la Colombiere uspjela, svojom žarkom revnošću, da se ta pobožnost, već vrlo razvijena, utemelji, na veliko udivljenje vjernika, i da se razlikuje od ostalih vrsta kršćanske pobožnosti svojim vlastitostima ljubavi i zadovoljštine *Miserentissimus Redemptor*.

52. Sjetimo se onog vremena, kad se počelo razvijati štovanje Presv. Srca Isusova, pa ćemo dobro razumjeti da je to štovanje divno napredovalo radi toga što se izvrsno podudara sa naravi kršćanske vjere koja je vjera ljubavi. Ne smijemo prema tome reći da je ovo štovanje nastalo radi toga što ga je Bog objavio privatnim osobama niti da se ono iznenada pojavilo u Crkvi, nego da je ono procvatelo spontano iz žive vjere i žarke bogoljubnosti, kojom su bile prožete neke povlaštene osobe prema poklona dostojnom Otkupitelju i njegovim slavim ranama, koje su kao najrječitija svjedočanstva njegove neizmjerne ljubavi. Stoga je očividno da ono, što je objavljeno svetoj Mariji Margareti nije unijelo ništa novo u katoličku nauku. Važnost ovih objava je u tome, što je Krist Gospodin, pokazujući svoje Presveto Srce, htio izvanrednim i posebnim načinom pozvati ljude, da promatraju i časte tajnu ljubavi premilosrdnog Boga prema ljudskom rodu. Ovom naime posebnom objavom Krist je izričitim i opetovanim riječima pokazao svoje Srce kao simbol, kojim je htio privući ljude, da upoznaju njegovu ljubav. Ujedno je isto Srce očitovao kao znak i jamstvo svoga milosrđa i svoje milosti za potrebe Crkve u naša vremena.
53. Osim toga, da ovo štovanje potječe iz samih načela kršćanske nauke, jasno dokazuje to, što je Apostolska Stolica prije odobrila ovo svečano liturgijsko štovanje, nego li spise svete Marije Margarete. Sveta Kongregacija Obreda nije se osvrtna na nikakvu privatnu Božansku objavu, nego je zapravo milostivo udovoljila željama vjernika, kad je rješenjem od 25. siječnja 1765. god., koje je odobrio Naš Predšasnik Klement XIII. dne 6. veljače iste godine, dopustila poljskim biskupima i tzv. rimskoj nadbratovštini Presv. Srca Isusova, da slavi liturgijsku svetkovinu Srca Isusova. To je Apostolska Stolica učinila u namjeri, da se tako proširi već postojeće štovanje, koje je imalo za zadaću "potsjećati na onu Božansku ljubav" *Decreta authentica*, koja je nagnala našeg Spasitelja, da Sebe prinese kao žrtvu pomirnicu za grijeha ljudi.
54. Iza ovog prvog odobrenja, koje je dano kao povlastica, i omeđeno nekim granicama, došlo je drugo skoro nakon jednog stoljeća. Ono je od mnogo veće važnosti i izrečeno svečanijim riječima. Spominjemo još gore navedenu odredbu, koju je izdala sveta Kongregacija Obreda 23. kolovoza 1856. god., kojom je Naš Predšasnik neumrle uspomene Pijo IX. uslišao molbe francuskih biskupa i gotovo cijelog katoličkog svijeta, te je uveo svetkovinu Presv. Srca Isusova u cijelu Crkvu i naredio, da je ona pravovaljano slavi *De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae*. Uistinu, taj događaj ima za kršćanske vjernike vječnu vrijednost. Zato čitamo u liturgiji iste

svetkovine: "Otada je štovanje Presvetog Srca kao nabujala rijeka probilo sve zapreke, te se proširilo po cijelom svijetu."

Nema ni praznovjerja ni tvarnosti u štovanju Presv. Srca

55. Časna braćo! Iz svega, što smo dosad protumačili, očigledno je, da vjernici moraju temeljiti svoje štovanje prema Presv. Srcu Isusovu na sv. Pismu, na naučavanju Predaje, na svetoj Liturgiji, kao na čistom i dubokom vrelu. Samo će tako prodrijeti u njegovu bitnost i razmatranjem nalaziti u njemu hranu, kojom će hraniti i umnažati svoj vjerski žar. Budu li se vjernici u ovom štovanju ustrajno vježbali, prosvjetljenom dušom i dubokim shvaćanjem, nije moguće zacijelo, da vjernici ne dođu do slatkog razumijevanja one Kristove ljubavi, u kojoj je vrhunac kršćanskog života, kako nas to uči Apostol, pozivajući se na svoje osobno iskustvo: "Poradi toga prigibam koljena svoja pred Ocem Gospodina Našega Isusa Krista, da vam dade po bogatstvu slave svoje, da se silom utvrdite u Duhu njegovu u unutaršnjem čovjeku, da Krist stanuje vjerom u srcima vašim, da budete u ljubavi ukorijenjeni i utemeljeni, da bi ste mogli razumjeti i poznati ljubav Kristovu, koja nadilazi svaku spoznaju, da se ispunite svom puninom Božjom" *Ef 3,14 i 16-19*. Samo Srce Isusa Krista je najjasnija slika sve te punine Božje. Punine milosrđa, velimo, koja je vlastita Novom Zavjetu, u kojem se "pokaza dobrota i čovjekoljublje Boga, Spasitelja našega i njegova ljubav prema ljudima" (*Tit 3, 4* "Jer Bog nije poslao Sina svojega na svijet zato, da sudi svijet, nego da se svijet spasi po njemu" *Iv 3, 17*).
56. Crkva dakle, koja je učiteljica ljudi, vazda je bila uvjerena, otkada je izdala službene isprave o štovanju Presv. Srca Isusova, da razlozi, na kojima se ovo štovanje temelji, to jest čini ljubavi i zadovoljštine, kojima se časti neizmjerena ljubav Božja prema ljudskom rodu, nemaju u sebi nikakva praznovjerja, niti čega, što se naziva tvarnošću. Ona je uvjerena, da je ovo štovanje oblik bogoljubnosti, koji posve usavršuje bogoštovlje s duhovnog gledišta i onakav, kako je sam Spasitelj navijestio, kad je govorio ženi Samaritanki: "Dolazi čas i već je tu, kad će se pravi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i u istini, jer takve klanjaoce traži Otac. Bog je duh, i oni, koji mu se klanjaju, moraju Mu se klanjati u duhu i u istini" *Iv 4, 23-24*.
57. Stoga je krivo tvrditi, da promatranje fizičkog Srca Isusova priječi, da postignemo savršenu ljubav Božju i da zaustavlja dušu na putu, koji vodi do najviših kreposti. Crkva posve zabacuje ovu krivu mističnu nauku. Tako je ona zabacila po Našem Predšasniku blažene uspomene Inocentu XI. tvrdnje onih, koji su naklapali ovako: "Duhovne duše ne moraju probuđivati čine ljubavi prema Bl. Djevici, prema svecima ili prema Kristovu čovječanstvu: budući naime, da su to osjetni predmeti, takova je i ljubav prema njima. Nijedan stvor, niti B. Djevica, niti sveci ne smiju prebivati u našem srcu, jer sam Bog želi, da ga zauzima i posjeduje" *Coelestis Pastor; Bullarium Romanum*. Jasno je, da oni, koji tako misle, drže, da slika Presv. Srca ne znači ništa dublje, do li njegovu osjetnu ljubav. Stoga da ona nije takve prirode, da se na njoj osniva kao na novom temelju "kult latrije", jer ovaj pripada samo onom predmetu, koji je po svojoj naravi Božanski. Ali svatko vidi, kako je ovaj način, koji ovako tumači svete slike, posve kriv, budući da odviše ograničuje njihovo značenje, koje je tako široko. Posve drugačije misle i naučavaju katolički bogoslovi. Među njima sv. Toma piše o tome ovako: "Slikama se ne iskazuje vjersko štovanje po onome, što su one po svojoj naravi kao neka stvar, nego ukoliko su slike, koje nas dovode k Utjelovljenom Bogu. Pogled, što se upravlja na sliku, ukoliko je slika,

ne zaustavlja se na njoj, nego on smjera na onaj predmet, čija je prilika. Pa zato, kad se slikama Kristovim iskazuje vjersko štovanje, nema tu nikakva skretanja od kreposti vjere *Sum. Theo.*. Prema tome se ovo relativno štovanje, kojim se časte slike, odnosi na samu Osobu Utjelovljene Riječi, kao na svrhu, bilo da se radio o moćima, koje se odnose na gorke muke, koje je naš Spasitelj pretrpio za nas, bilo o samoj slici, koja po vrijednosti i značenju nadilazi sve ostalo, naime o probodenom Srcu raspetoga Krista na Križu.

58. Stoga nam je dopušteno i dolikuje se, da se po tom tjelesnom predmetu, to jest po Srcu Isusa Krista i po njegovu naravnom značenju, kako nas utvrđuje kršćanska vjera, uspinjemo ne samo do promatranja njegove ljubavi, koja se zamjećuje sjetilima, nego još više do promatranja i klanjanja njegovoj neizmjernej ulivenoj ljubavi. Konačno se uzdižemo, nekim slatkim i uzvišenim poletom duše do promatranja i klanjanja Božanskoj ljubavi Utjelovljene Riječi. U svjetlu vjere, po kojoj vjerujemo, da su u Osobi Kristovoj ujedinjene dvije naravi, čovječanska i Božanska, možemo zamisliti one najtjesnije veze, koje postoje među osjetnom ljubavi fizičkog Srca Isusa Krista i njegovom dvostrukom - istina duhovnom ljubavlju - naime čovječanskom i Božanskom. Ne samo da smijemo reći, da ove dvije ljubavi postoje zajedno u klanjanja dostojnoj Osobi Božanskog Otkupitelja, nego da su one i prirodnim vezom među sobom spojene, ukoliko je čovječanska i osjetna ljubav podložena Božanskoj, te imaju s njome analognu sličnost. Ne tvrdimo, da treba misliti, da u Srcu Isusovu moramo gledati i klanjati se tzv. formalnoj slici, to jest savršenom i apsolutnom znaku njegove Božanske ljubavi, jer se njezina nutarnja bitnost nikako ne može izraziti s nijednom stvorenom slikom. No vjernik, časteći Srce Isusovo, zajedno s Crkvom, klanja se znaku i kao spomenu Božanske ljubavi, koja je išla tako daleko, da zajedno sa Srcem Utjelovljene Riječi ljubi ljudski rod, okaljan tolikim zlodjelima.
59. Nužno je dakle da svaki, u ovoj tako važnoj i tako teškoj nauci, ima uvijek pred očima, da se ova istina o prirodnom znaku, po kojem je Srce Isusovo povezano s Osobom Riječi, osniva posve sva na temeljnoj činjenici o hipostatskom sjedinjenju. Ako pak netko ovo niječe, on obnavlja zablude, što ih je Crkva više puta osudila. One se protive jedinstvu osobe u Kristu, kao i različnosti i neokrnjenosti obiju naravi.

To štovanje vodi do punine ljubavi

60. Nakon što smo utvrdili ovu temeljnu istinu, razumijemo, da je Srce Isusovo, Srce, što pripada Božanskoj Osobi, to jest Utjelovljenoj Riječi i da nam ono predočuje i kao pred oči stavlja svu ljubav, kojom nas je ljubio i kojom nas neprestano ljubi. Upravo zbog toga treba pridavati toliku važnost štovanju Presvetog Srca, kao da bi ono bilo najsavršenije ispovijedanje kršćanske vjere. Zaista, sva Isusova vjera počiva na Bogo-čovjeku Posredniku, tako da k Srcu Božjemu možemo doći samo po Srcu Kristovu. I sam je to ovako kazao: "Ja sam put, i istina, i život. Nitko ne dolazi k Ocu, osim po meni" *Iv 14, 6*. Tako možemo lako zaključiti, da je štovanje Presv. Srca Isusova, po svojoj biti, štovanje ljubavi, kojom nas Bog ljubi po Isusu, te istovremeno izraz naše ljubavi, kojom ljubimo Boga i druge ljude. Drugim riječima: ovo je štovanje usmjereno na ljubav Božju prema nama, naime na Boga, kome se moramo klanjati, kome se moramo zahvaljivati i koga moramo nasljedovati. Ovo štovanje ima za svrhu, da nas dovede najvećoj i savršenoj ljubavi, koja nas sjedinjuje s Bogom i ostalim ljudima, držeći se uvijek sa sve većim

veseljem nove zapovijedi, koju je Božanski Učitelj ostavio apostolima kao svetu baštinu, kad im je rekao: "Novu vam zapovijed dajem: da ljubite jedan drugoga, kao što sam ja ljubio vas; tako da i vi ljubite jedan drugoga; ovo je zapovijed moja: Ljubite se među sobom, kao što sam ja ljubio vas" *Iv 13, 34*. Ova je zapovijed uistinu nova i vlastita Kristu, jer - kako piše sveti Toma Akvinac: "Ukratko se razlika među Novim i Starim Zavjetom svodi na malo stvari. Ovako govori Jeremija: "Učinit ću novi zavjet s domom Izraelovim" *Jer 31*. Izvršavanje ove zapovijedi u St. Zavjetu, pod utjecajem straha i ljubavi, otkriva Novi Zavjet. I zato ta zapovijed nije bila vlastita Starom Zavjetu, nego je bila priprava za Novi Zavjet" *Coment. in Evang. s. Joan*.

V. ZA ŠTO PROSVJETLJENIJU I ŠTO ŠIRU PRIMJENU ŠTOVANJA PRESVETOG SRCA

61. Prije nego li završimo ove tako lijepe i tako utješne misli o pravoj naravi i kršćanskom bogatstvu ovog štovanja, svijesni dužnosti svoje apostolske službe, koja je najprije povjerena svetom Petru, nakon što je triput očitovao svoju ljubav prema Kristu, našem Gospodinu, mislimo, Časna Braćo, da je korisno, da vas opet obodrimo, a po vama i sve naše drage sinove u Kristu, da nastojite što većom revnošću promicati ovu preslatku pobožnost. Mi se doista nadamo, da će iz nje proizaći i za naša vremena premnoge koristi.
62. I doista, ako se pravo razmotre razlozi, na kojima se osniva čašćenje probodenog Srca Isusova, bit će svima jasno, da se ovdje ne radi o nekoj običnoj pobožnoj vježbi, koju smije svatko po svojoj volji smatrati sporednom ili do nje malo držati, nego da se radi o pobožnosti, koja ima najveću važnost, da se postigne kršćanska savršenost. Ako, prema tradicionalnom bogoslovskom poimanju, kako naučava anđeoski naučitelj, "pobožnost nije ništa drugo, do li volja spremno se predati onome, što se odnosi na službu Božju" *Sum. theol.*, može li onda biti za nas kakve preče, potrebnije, plemenitije i slađe službe od one, koju iskazujemo njegovoj ljubavi? Što može Bogu biti draže ili milije, nego li služba, koja se iskazuje Božanskoj ljubavi, jer štogod činimo drage volje, to je u neku ruku dar i jer je "ljubav prvi dar, po kojem dragovoljno darujemo sve darove" *Ibid.*. Treba prema tome nada sve cijeniti onu vrstu pobožnosti koja pomaže čovjeku, da Boga više štuje i ljubi i lakše i spremnije se predaje Božanskoj ljubavi; k tome se sam naš Spasitelj udostojao, da baš tu vrstu pobožnosti predloži i preporuči kršćanskom puku, a Vrhovni Svećenici su je štitili i velikim pohvalama uzdigli u spomenutim dokumentima. Radi toga bi ludo i nepromišljeno radio i Boga vrijeđao onaj, koji bi omalovažavao ovo izvanredno dobročinstvo, što ga je Isus Krist darovao Crkvi.

Ne smijemo se ograničiti na vanjske pobožnosti i osobne prošnje

63. Iz svega ovoga biva jasno, da Kristovi vjernici, iskazujući štovanje Presvetom Srcu Otkupiteljevu, izvršuju najvažniju dužnost, naime: služe Bogu, te ujedno sebe, svoja nutarnja čuvstva i vanjska djela posvećuju Stvoritelju i Otkupitelju, i tako ispunjaju onu zapovijed Božju: "Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom misli svojom" *Mk 12, 30*. Oni su uz to sasvim uvjereni, da njih ne potiču na štovanje Božje prvenstveno osobne koristi, tjelesne ili duhovne, vremenite ili vječne, nego da ih na to potiče sama dobrota Božja. Njemu nastoje služiti tako, da Mu uzvraćaju dužnu

ljubav, poklon i zahvalu. Kad ne bi bilo tako, štovanje se Presv. Srca nipošto ne bi slagalo s čistom katoličkom vjerom, budući da čovjek drugačijim štovanjem ne bi imao u vidu Božansku ljubav. Onda bi se s pravom moglo govoriti o pretjeranom samoljublju ili brigom za sebe, što katkada pokazuju oni, koji krivo shvaćaju ili obavljaju ovu tako plemenitu pobožnost. Radi toga neka budu svi duboko uvjereni, da u čašćenju uzvišenog Srca Isusova nisu glavna ni najvažnija stvar vanjske pobožne vježbe, niti smije biti glavni razlog štovanja molenje onih dobara, što ih je Krist Gospodin u privatnim objavama zajamčio, i to zato, da bi se ljudi većom revnošću prihvatili glavnih dužnosti kršćanske vjere, naime: ljubavi i zadovoljštine. Time će ujedno najviše uraditi i za svoju vlastitu duhovnu korist.

Obilni plodovi pobožnosti prema Presv. Srcu

64. Stoga mi silno potičemo svu Našu djecu u Kristu, da sa žarom prigrle ovu pobožnost. I one, koji su već vični crpsti spasonosne vode, što teku iz Srca Otkupiteljeva, kao i one, koji izdaleka promatraju poput znatiželjnih i neodlučnih gledalaca. Neka takovi dobro uvide, da se tu radi o štovanju, kako smo već rekli, koje je već vrlo staro u Crkvi, koje ima čvrste temelje u Svetom Pismu, koje je posve u skladu s Predajom i liturgijom i koje su rimski Biskupi uzvisili nebrojenim i najvećim pohvalama. Njima nije bilo dosta, što su ustanovili svetkovinu u čast Presv. Srca Otkupiteljeva i uveli je u cijelu Crkvu, već su posvetili i prikazali svečanim obredom cijeli ljudski rod istom Presv. Srcu *Annun Sacrum*. Odatle je Crkva crpila bogate i najutješnije plodove. Tu spadaju nebrojena obraćenja na kršćansku vjeru, kod mnogih novi plamsaji vjere i sve uža veza vjernika s premilim našim Otkupiteljem. Svi su ti plodovi osobito ovih posljednjih desetljeća došli do izražaja i brojem i važnošću.
65. Dok promatramo ovaj čudesni prizor, kako se naime raširila i rasplamsala pobožnost prema Presv. Srcu Isusovu u tolikoj mjeri među svim redovima vjernika, napunja Nas čuvstvo radosne zahvalnosti, utjehe i radosti. I nakon što smo dali dužnu zahvalnost našem Otkupitelju, u kojem je pohranjeno neizmjereno blago dobrote, nameće nam se dužnost, da se zahvalimo očinskim srcem svima onima, bili oni svećenici ili svjetovnjaci, koji su neumornim trudom pridonijeli širenju ovog štovanja.

Potreba štovanja Presv. Srca poradi sadašnjih potreba Crkve

66. Časna Braćo! Istina, pobožnost prema Presv. Srcu Isusovu posvuda je urodila spasonosnim plodovima kršćanskog života. Ipak je svima poznato, kako vojujuća Crkva na zemlji, a pogotovo građansko društvo, još nije postigla one potpune i najveće savršenosti, koja odgovara željama Isusa Krista, Zaručnika otajstvene Crkve i Otkupitelja ljudskog roda. Mnogi sinovi Crkve previše nagrđuju i kaljaju lice svoje Majke, kojim su obilježeni. Život mnogih Kristovih vjernika ne blista onom svetošću, na koju su Božjom milošću pozvani. Svi se grešnici nisu povratili u očinsku kuću, koju su po nesreći ostavili, da u njoj opet obuku najljepšu haljinu *Lk 15, 22*, da prime na ruku prsten, koji je znak vjernosti Zaručniku njihove duše. Još nisu svi pogani učlanjeni kao udovi u otajstveno Kristovo Tijelo. To još nije sve. Silnu Nam bol zadaje sve slabija vjera dobrih, koji - zavedeni varavom privlačivošću zemaljskih dobara - vide, kako u njima jenjava i pomalo se gasi žar Božanske ljubavi. Ali mnogo dublju bol zadaju nam djela bezbožnih ljudi, koji

- danas više nego ikada - razdraženi od paklenog neprijatelja, nepomirljivom i otvorenom mržnjom napadaju Boga, Crkvu, a u prvom redu onoga, koji na zemlji zastupa Osobu Božanskog Otkupitelja i predstavlja njegovu ljubav prema ljudima, prema vrlo poznatim riječima milanskog učitelja: "Petra se pita za ono, o čemu se sumnja, ali ne sumnja Gospodin, koji pita. Ne pita, da nauči, nego da pouči onoga, koga nam je ostavio kao zamjenika svoje ljubavi prije svoga uzašašća na nebo" *Exposit. in Evang. sec Lucam*.

67. I doista, mržnja na Boga i na one, koji Ga zakonito zastupaju, takav je zločin, da većeg ne mogu počiniti ljudi, stvoreni na sliku i priliku Božju i određeni, da vječno uživaju u njegovu savršenom prijateljstvu u raj. Mržnja na Boga najviše rastavlja čovjeka od Najvišeg Dobra. Ona čovjeka navodi na to, da odbaci od sebe i od svojih bližnjih sve, što dolazi od Boga, što nas sjedinjuje s Bogom, što nas dovodi k Božjoj radosti: istinu, krepost, mir i pravdu *Summ. Theol.*
68. Nažalost, moramo gledati, kako se u nekim zemljama množi broj Božjih neprijatelja, kako se šire zablude bezvjerja i kako se svuda povećava razuzdana sloboda uživanja. Zar je dakle čudno, što u mnogim dušama slabi ljubav, koja je vrhovni zakon kršćanske vjere i koja je najjači temelj istinite i savršene pravde, glavno vrelo mira i čistih užitaka? Lijepo nas je na to upozorio Spasitelj riječima: "Jer će bezbožnost uzeti mah, ljubav će ohladnjeti kod mnogih" *Mt 24, 12*.

Štovanje Presvetog Srca, spas modernog svijeta

69. Kad motrimo tolika zla, koja, danas više nego ikada, tako žestoko uznemiruju pojedince, obitelji, narode i čitavi svijet, gdje ćemo, Časna Braćo, potražiti lijeka? Možemo li naći kakvu pobožnost, koja bi bila odlučnija od štovanja Presv. Srca Isusova, koja bi bolje odgovarala posebnom obilježju kat. vjere, koja bi uspješnije priskočila u pomoć današnjim potrebama Crkve i ljudskog roda? Koje je štovanje plemenitije, slađe i spasonosnije od ovoga, budući da je posve usmjereno prema Božjoj ljubavi? *Miserentissimus Redemptor*. Konačno, što može jače djelovati od Kristove ljubavi - koju pobožnost prema Presv. Srcu dnevice više njeguje i umnaža - na vjernike, da ih potakne i privuče, da u svom životu privode u djelo evanđeoski zakon, bez kojega ljudi nikako ne mogu postići pravi mir, kako nam to lijepo svjedoče riječi Duha Svetoga: "Djelo pravde bit će mir" *Iz 31, 17*.
70. Mi ćemo se stoga ugledati u primjer Našeg neposrednog Predšasnika; pa ćemo opet upraviti svoj Našoj predragoj djeci u Kristu onu opomenu, koju je neumrle uspomene Lav XIII. upravio na kraju prošlog stoljeća svim vjernicima i svim, onima, koji su iskreno zabrinuti za njihov spas i za spas građanskog društva: "Gle, danas pred našim očima blista drugi presretni i Božanski znak, naime Pres. Srce Isusovo, obasjano presjajnim sjajem usred plamena. U njega moramo staviti sve ufanje. Od njega moramo izmoliti spasenje ljudsko i od njega ga očekivati" *Annum Sacrum; Acta Leonis, Miserentissimus Redemptor*.
71. Naša je živa želja, da u čašćenje Srca Isusova nađu kao zastavu i vrelo jedinstva, spasenja i mira svi oni, koji se ponose kršćanskim imenom i koji junački vojuju, da se u svijetu učvrsti kraljevstvo Kristovo. Ipak nitko ne smije misliti, da ovo štovanje umanjuje vrijednost drugim pobožnostima, kojima kršćanski puk - pod vodstvom Crkve - časti

Božanskog Otkupitelja. Naprotiv, žarka pobožnost prema Srcu Isusovu zacijelo će njegovati i promicati osobito čašćenje presv. Križa i ljubav prema presv. Oltarskom Sakramentu. Možemo sigurno tvrditi, da nitko ne može dobro razumjeti Raspetog Isusa, ako nije zavirio u mističnu nutrinu njegovog Srca. To divno osvjetljuje ono, što je Isus Krist objavio sv. Gertrudi i sv. Mariji Margareti. Niti čovjek može lako shvatiti silnu ljubav, koju je Krist pokazao dajući nam sama sebe za duhovnu hranu, ako ne bude posebnim načinom častio euharistijsko Srce Isusovo, koje nas mora potsjećati, da se poslužimo riječima Našeg Predšasnika bl. uspomene Lava XIII.: "Čin najviše ljubavi, u kojem je naš Otkupitelj izlio sve bogatstvo svoga Srca i ustanovio klanjanja dostojni Sakramenat Euharistije, da s nama boravi sve do konca vjekova" *Litt. Apost. quibus Archisodalitas a Corde Eucharistico Jesu ad S. Joachim de Urbe erigitur; Acta Leonis; Mirae caritatis*. "Jer Euharistija, koju nam je poklonio s toliko ljubavi svega Srca, nije najmanji dio njegova Srca" *De Eucharistia; Opera omnia*.

72. Konačno, potaknuti silnom željom, da stavimo sigurnu branu protiv bezbožnih spleta neprijatelja Boga i Crkve, te da ponovno privedemo na stazu ljubavi prema Bogu i bližnjemu obitelji i narode. Mi se ne ustručavamo pokazati štovanje Presv. Srca Isusova kao najbolju školu Božanske ljubavi. Božanske, velimo, ljubavi, jer ona mora biti temelj Božjeg kraljevstva u svim dušama, u obiteljima i u narodima, da ih uvidi, kako to veoma mudro kaže bl. uspomene Naš Predšasnik: "Kraljevstvo Isusa Krista nalazi svoju snagu i svoju ljepotu u Božanskoj ljubavi. Sveta i uredna ljubav je njegov temelj i vrhunac. Odatle nužno slijede slijedeća načela: nepovredivo ispunjavati svoje dužnosti; tuđa prava nikada ne krnjiti; više cijeniti nebesko nego zemaljsko; ljubav Božju cijeniti iznad svega" *Tametsi: Acta Leonis*.

Neokaljano Srce Marijino

73. Da bi pak kršćanska zajednica i cijeli ljudski rod crpio što veću korist iz štovanja Presv. Srca Isusova, vjernici moraju voditi brigu, da s ovim štovanjem usko povežu i čašćenje Bezgrešnog Srca Marijina. Bog je htio, da preblašena Djevica Marija bude nerazdjeljivo sjedinjena s Kristom u djelu otkupljenja čovječanstva. Naše spasenje izvire iz ljubavi Isusa Krista i njegovih patnja usko povezanih s ljubavlju i patnjama njegove Majke. Zato posve dolikuje, da kršćanski puk, budući da je primio Božanski život od Krista po Mariji, uz dužno čašćenje Presv. Srca Isusova, iskazuje i preljubeznom Srcu nebeske Majke osjećaje bogoljubnosti, ljubavi, zahvalnosti i zadovoljštine. S ovom premudrom i preslatkom osnovom Božanske Providnosti posve je u skladu, što smo Mi, posebnim činom, svečano posvetili neokaljanom Srcu Bl. Djevice Marije svetu Crkvu i cijeli svijet. Usp. AAS.

Proslava 100-godišnjice dekreta Pape Pija IX.

74. Ove se godine, kako spomenusmo, sretno navršava prvo stoljeće, otkako se u cijeloj Crkvi slavi svetkovina Presv. Srca Isusova po naredbi Našeg Predšasnika bl. uspomene Pija IX. Stoga Časna Braćo, vruće želimo, da kršćanski narod posvuda svečano slavi ovu stoljetnicu u čast Presv. Srca Isusova javnim klanjanjem, zahvaljivanjem i zadovoljštinama. Ove će svečanosti kršćanske radosti i pobožnosti zacijelo posebnim

žarom slaviti - sjedinjen u molitvi i ljubavi sa svim vjericima - onaj narod, iz kojeg je potekla po Božjoj volji sveta djevica, neumorni glasnik i promicatelj ove pobožnosti.

75. Puni preslatke utjehe i radujući se unaprijed duhovnim plodovima, koji će - kako se nadamo - obilno provreti u Crkvi iz čašćenja Presv. Srca Isusova - ako vjernici budu ovu pobožnost pravo razumjeli i ako je budu marljivo obavljali prema onome, kako smo je razložili - šaljemo k Bogu ponizne molitve, da bude na pomoć svojim milostima ovim našim prevrućim željama. Molimo da se, milošću Božjom, po ovogodišnjim svečanostima, sve više i više rasplamti i proširi pobožnost prema Presv. Srcu Isusovu i da se sve bujnije rasprostrani po cijelom svijetu njegovo preslatko gospodstvo i kraljevstvo: "kraljevstvo istine i života, kraljevstvo svetosti i milosti, kraljevstvo pravde, ljubavi i mira" *Praef. Jesu Christi Regis*.
76. Kao zalog ovih milosti od svega srca podjeljujemo Apostolski blagoslov svakome od Vas, Časna Braćo, svećenstvu i Vama povjerenim vjericima, posebno onima, koji se zalažu oko promicanja i širenja štovanja Presv. Srca Isusova.

Dano u Rimu, kod sv. Petra, dne 15. svibnja 1956. god., osamnaeste godine Našeg Pontifikata.

Pio PP. XII.

* * * * *

3. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est*, Enciklika o kršćanskoj ljubavi, 25.12.2005.16

UVOD

1. »Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu« (1 *Iv* 4,16). Ove riječi iz *Prve Ivanove poslanice* izražavaju na vrlo jasan način središte kršćanske vjere: kršćansku sliku o Bogu i sliku čovjeka i njegova puta koja iz toga proizlazi. Osim toga, u tome istom retku, Ivan nam nudi, da tako kažemo, sažeti obrazac kršćanskog života: »I mi smo upoznali ljubav koju Bog ima prema nama i povjerovali joj.«

Povjerovali smo Božjoj ljubavi – tako kršćanin može izraziti svoje temeljno životno opredjeljenje. Biti kršćanin nije rezultat neke etičke odluke ili neke velike ideje, već je to susret s događajem, s Osobom, koja životu daje novi obzor i time konačni pravac. U svojoj poslanici Ivan je izrazio taj događaj sljedećim riječima: »Po ovom smo upoznali Ljubav: on je za nas položio život svoj. I mi smo dužni živote položiti za braću« (1 *Iv* 3,16). Pridajući ljubavi središnje mjesto, kršćanska je vjera pri hvatila i očuvala srž vjere Izraela i istodobno toj srži dala novu dubinu i širinu. Pobožni je Židov svakoga dana molio riječi iz *Ponovljenog zakona*, koje izražavaju središte njegova života: »Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom!« (6,4-5). Isus je u jednu zapovijed povezo zapovijed ljubavi prema Bogu i zapovijed ljubavi prema bližnjemu, sadržanu u *Levitskom zakoniku*: »Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe« (19,18; usp. *Mk* 12,29-31). Budući da je Bog prvo ljubio nas (usp. 1 *Iv* 4,10), ljubav sada nije samo »zapovijed«, već je odgovor na dar ljubavi kojom nam Bog dolazi ususret.

U svijetu u kojem se uz Božje ime poneki put povezuje osveta ili čak dužnost da se mrzi i čini nasilje, ta je poruka vrlo aktualna i ima vrlo konkretno značenje. Zbog toga u svojoj prvoj enciklici želim govoriti o ljubavi kojom nas Bog ispunja i koju moramo drugima prenositi i s njima dijeliti. To su, u biti, dva velika, međusobno duboko povezana, dijela ovoga pisma. Prvi je više spekulativne naravi, budući da u njemu želim pojasniti – na početku svoje papinske službe – neke temeljne činjenice o ljubavi koju Bog, na tajanstven i besplatan način, daje čovjeku, zajedno s dubokom povezanošću te ljubavi sa stvarnošću ljudske ljubavi. Drugi će dio biti konkretnijeg karaktera, jer će obrađivati način na koji Crkva provodi u djelo zapovijed ljubavi prema bližnjemu. To je vrlo široko područje, no njegovo dugo razlaganje bez sumnje uvelike premašuje svrhu ove enciklike. Želim istaknuti neke temeljne elemente, tako da u svijetu pobudim obnovljenu snagu i zauzimanje u čovjekovu odgovoru na božansku ljubav.

¹⁶ Preuzeto sa: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est_hr.html

PRVI DIO

JEDINSTVO
I U POVIJESTI SPASENJA

LJUBAVI

U

STVARANJU

Jezični problem

2. Božja ljubav prema nama temeljno je pitanje za naš život i pokreće važna pitanja o tome tko je Bog i tko smo mi. U vezi s tim prepreku predstavlja nadasve jezični problem. Riječ »ljubav« danas je postala jedna od najupotrebljivanijih ali i najzloupotrebljivanijih riječi, uz koju povezujemo prilično različita značenja. Premda se tema ove enciklike usredotočuje na pitanje razumijevanja i prakticiranja ljubavi u Svetome pismu i u crkvenoj predaji, ne možemo jednostavno prijeći preko činjenice da ta riječ ima različita značenja u različitim kulturama i u današnjem jeziku.

Podsjetimo na prvome mjestu na širok semantički raspon riječi »ljubav«: govori se o domoljublju, o ljubavi prema zvanju, o ljubavi između prijatelja, o ljubavi prema poslu, o ljubavi između roditelja i djece, između braće i rođaka, o ljubavi prema bližnjemu i ljubavi prema Bogu. U svojoj raznolikosti značenja, ipak se ljubav između muškarca i žene, u kojoj se duša i tijelo nerazdvojno združuju i pred čovjekom se otvara naizgled neodoljivo obećanje sreće, ističe kao arhetip ljubavi u pravom smislu te riječi. U usporedbi s njom sve ostale vrste ljubavi, bar na prvi pogled, nekako kao da blijede. Postavlja se dakle pitanje: Jesu li sve te vrste ljubavi zapravo jedna te ista stvarnost te je ljubav, premda u različitosti svojih očitovanja, u konačnici jedna jedina, ili pak jednostavno koristimo istu riječ za potpuno različite stvarnosti?

»Eros« i »agape« – različitost i jedinstvo

3. Ljubav između muškarca i žene, koja nije plod planiranja i htijenja, već se na neki način sama od sebe nameće ljudskom biću, stari su Grci nazvali *eros*. Recimo odmah da grčki Stari zavjet koristi dvaput riječ *eros*, dok je Novi zavjet ne koristi nikada: od triju grčkih izraza za ljubav – *eros*, *filia* (prijateljska ljubav) i *agape* – novozavjetni spisi daju prednost posljednjem, koji se u grčkom jeziku zapravo vrlo rijetko koristi. Što se tiče prijateljske ljubavi (*filia*), ona se koristi na produbljen način u *Ivanovu evanđelju* za izražavanje odnosa između Isusa i njegovih učenika. Izbjegavanje riječi *eros*, zajedno s novom vizijom ljubavi koja se izražava riječju *agape*, bez sumnje jasno ističe nešto novo i esencijalno u načinu na koji kršćanstvo shvaća ljubav. U kritici kršćanstva, koja je postajala sve radikalnija počevši od prosvjetiteljstva, ta se novost promatrala kao nešto potpuno negativno. Kršćanstvo bi, prema Friedrichu Nietzscheu, otrovalo *eros*, koji se, budući da nije podlegao otrovu, postupno izrodio u porok.(1) Time je njemački filozof izrazio vrlo raširenu percepciju: nije li nam Crkva sa svim svojim zapovijedima i zabranama zagorčala najljepšu stvar u životu? Ne postavlja li zabrane upravo tamo gdje nam radost, koju nam je namijenio Stvoritelj, pruža sreću koja nam daje određeni predokus nečega božanskog?

4. No je li uistinu tako? Je li kršćanstvo doista uništilo *eros*? Pogledajmo pretkršćanski svijet. Grci – kao uostalom i druge kulture – smatrali su *eros* prije svega nekom vrstom opijenosti, zahvaćenošću razuma nekim »božanskim ludilom« u kojem čovjek biva istrnut iz ograničenosti svoga života i postaje kadar, svladan tom božanskom silom, kušati najveće blaženstvo. Sve ostale sile između neba i zemlje padaju tako u drugi plan: »Omnia vincit amor« – ljubav sve pobjeđuje – kaže Vergilije u *Bukolikama* i dodaje: »et nos cedamus amori« – i mi smo podlegli ljubavi.(2) U religijama je taj stav

pronašao svoj izraz u obredima plodnosti, čiji je sastavni dio bila »sveta« prostitucija, koja je cvala u mnogim hramovima. *Eros* se, dakle, slavio kao božanska sila, kao zajedništvo s božanskim.

Stari se zavjet snažno usprotivio takvom obliku religioznosti, koji se kao velika napast suprotstavlja vjeri u jednoga Boga, te se borio protiv takve religije kao protiv izopačene religioznosti. Pritom nipošto nije odbacivao *eros* kao takav, ali je navijestio rat njegovu iskrivljenom i razornom obliku, budući da ga ta lažna divinizacija *erosa* lišava njegova dostojanstva i upravo ga dehumanizira. Naime, u hramu s prostitutkama, koje su morale pružati tu božansku opijenost, nije se postupalo kao s ljudskim bićima i osobama, već su služile samo kao sredstvo da se poluči »božansko ludilo«: u stvarnosti one nisu božice, već ljudske osobe koje se zlorabi. Zbog toga opojni i razuzdani *eros* nije neka »ekstaza«, uzdizanje ka božanskom, već pad, degradacija čovjeka. *Eros* očito treba stegu i čišćenje tako da čovjeku ne pruža kratkotrajno i prolazno zadovoljstvo, već u određenom smislu predokus vrhunca našeg postojanja, onu sreću kojoj teži čitavo naše biće.

5. Iz ovoga letimičnog pogleda na poimanje *erosa* u povijesti i sadašnjosti, dvije stvari jasno izlaze na vidjelo. Prije svega da između ljubavi i božanskog postoji neki odnos: ljubav obećava beskonačnost, vječnost – stvarnost koja je veća i potpuno drukčija od našega svakodnevnog življenja. Ali se istodobno uvidjelo kako put za postizanje toga cilja nije jednostavno pokoravanje nagonu. Nužna su čišćenja i sazrijevanja, a to uključuje i odricanje. To ne znači odbaciti ili »otrovati« *eros*. Naprotiv, na taj ga se način ozdravlja i vraća mu se njegova istinska veličina.

To je prije svega zato što je čovjek tijelo i duša. Čovjek postaje doista to što jest kad su tijelo i duša u prisnom jedinstvu. Izazov što ga predstavlja *eros* može se smatrati stvarno prevladanim kada se to jedinstvo postigne. Ako čovjek teži tomu da bude samo duh i želi odbaciti tijelo kao nešto što pripada samo životinjama i njihovoj naravi, tada duh i tijelo gube svoje dostojanstvo. A ako pak, s druge strane, on niječe duh te, dakle, smatra materiju, tijelo, isključivom stvarnošću, također gubi svoju veličinu. Epikurejac Gassendi u šali se obraćao Descartesu pozdravom: »O duše!« A Descartes bi mu odgovarao: »O tijelo!«(3) No duša i tijelo ne ljube sami i odvojeno: čovjek, osoba, taj je koji ljubi kao jedno stvorenje sastavljeno od duše i tijela. Samo kada se to dvoje stopi u jedno, čovjek u punini postaje to što jest. Samo na taj način ljubav – *eros* – može sazreti i postići svoju pravu veličinu.

Danas se nerijetko prekora kršćane da su u prošlosti bili protivnici tjelesnosti; i istina je da su takve težnje uvijek postojale. Ali veličanje tijela, kojem smo danas svjedoci, himbeno je i lažno. *Eros*, sveden na čisti »seks«, postaje roba, neka puka »stvar« koja se može kupiti i prodati, štoviše, sam čovjek postaje roba. U stvarnosti se to teško može nazvati čovjekovim veličanstvenim »da« tijelu. Naprotiv, on sada promatra tijelo i spolnost tek kao svoj materijalni dio koji treba proračunato upotrijebiti i iskoristiti. On, prema tome, tijelo ne promatra kao područje ostvarenja vlastite slobode, već kao nešto što, na svoj način, pokušava učiniti ugodnim i neškodljivim. Zapravo se tu susrećemo s poniženjem ljudskog tijela, koje nije više integrirano u našu potpunu slobodu življenja, nije više živi izraz našega cijelog bića, već je manje ili više potisnuto na čisto biološko područje. Prividno uzdizanje tijela može se brzo pretvoriti u mržnju prema tjelesnosti. Kršćanska je vjera, naprotiv, promatrala čovjeka kao biće jedinstva i dvojnosti, u kojem se duša i tijelo uzajamno prožimaju i u kojem oboje biva na nov način oplemenjeno. Istina, *eros* nas hoće uzdići »u ekstazi« prema božanskom, povesti nas izvan nas samih, ali upravo zbog toga zahtijeva put uzdizanja, odricanja, čišćenja i ozdravljenja.

6. Koji konkretan oblik ima taj put uzdizanja i čišćenja? Kako se mora živjeti ljubav a da se u punini ostvari njezino ljudsko i božansko obećanje? Prvu važnu smjernicu možemo pronaći u *Pjesmi nad*

pjesmama, starozavjetnoj knjizi koju su mistici jako dobro poznavali. Prema tumačenju koje danas prevladava, pjesme sadržane u toj knjizi bile su isprva ljubavne pjesme, možda predviđene za židovske svadbene svečanosti, u kojima su veličale bračnu ljubav. U vezi s tim vrlo je poučna činjenica da se u knjizi za izražavanje »ljubavi« koriste dvije različite riječi. Prva je »*dodim*« – množina koja izražava ljubav koja je još uvijek nesigurna, za kojom se još uvijek neodređeno traga. Tu riječ zatim zamjenjuje riječ »*ahabà*«, koja se u grčkoj tradiciji Staroga zavjeta prevodila izrazom sličnog prizvuka »*agape*«, koji je, kao što smo vidjeli, postao karakterističan izraz za biblijsko shvaćanje ljubavi. Nasuprot neodređenoj ljubavi koja se još uvijek traži, ta riječ izražava iskustvo ljubavi koja je sada postala doista otkrivanje drugoga, nadilazeći sebični karakter koji je ranije jasno prevladavao. Sada ljubav postaje skrb o drugome i za drugoga. Ne traži više samu sebe, nije uranjanje u opijenost srećom; traži, naprotiv, dobro drugoga: postaje odricanje, spremna je na žrtvu, štoviše traži je.

Sada rast u ljubavi prema višim razinama, prema njezinim dubokim čišćenjima, traži svoj konačni oblik, i to u dvojakom smislu: u smislu isključivosti – »samo ta osoba« – i u smislu »zauvijek«. Ljubav obuhvaća cjelokupnu opstojnost u svim njezinim dimenzijama, uključujući vrijeme. Drukčije niti ne može biti, jer njezino obećanje smjera konačnom cilju: ljubav je usmjerena na vječnost. Da, ljubav je »ekstaza«, ali ne u smislu trenutka opijenosti, već prije kao putovanje, kao trajno izlaženje iz vlastitoga »ja«, zatvorenog u samoga sebe, prema svojem oslobađanju kroz sebedarje i upravo tako prema istinskom pronalaženju samoga sebe, štoviše, prema otkrivanju Boga: »Tko god bude nastojao život svoj sačuvati, izgubit će ga; a tko ga izgubi, živa će ga sačuvati« (*Lk 17,33*), kaže Isus – ta se njegova tvrdnja susreće u evanđeljima u različitim inačicama (usp. *Mt 10,39; 16,25; Mk 8,35; Lk 9,24; Iv 12,25*). Isus time opisuje svoj osobni put, koji ga preko križa vodi do uskrsnuća: put pšeničnog zrna koje padne na zemlju i umre te tako donese mnogo roda. Polazeći od središta svoje osobne žrtve i ljubavi koja u njoj postiže svoju puninu, on tim riječima opisuje također bit ljubavi i zapravo ljudskoga života općenito.

7. Ova početna, u prvom redu filozofska, razmišljanja o biti ljubavi dovela su nas sada po svojoj unutarnjoj dinamici do praga biblijske vjere. Na početku smo pitali podrazumijevaju li različita, čak suprotna, značenja riječi ljubav neko duboko jedinstvo ili pak moraju ostati nepovezana, jedno pokraj drugoga. Na još istaknutiji način javilo se pitanje ima li poruka ljubavi, koju nam naviještaju Biblija i crkvena predaja, išta zajedničko s općeljudskim iskustvom ljubavi ili se, naprotiv, suprotstavlja tome iskustvu. Tako smo upoznali dvije temeljne riječi: *eros* kao izraz koji označava »svjetovnu« ljubav i *agape* kao izraz ljubavi utemeljen na vjeri i njome oblikovan. Ta se dva shvaćanja često stavljaju jedno nasuprot drugome kao »uzlazna« i »silazna« ljubav. Postoje i druge slične podjele, kao što je, primjerice, razlikovanje između posesivne i nesebične ljubavi (*amor concupiscentiae* – *amor benevolentiae*), čemu se pokatkad pridodaje također ljubav koja traži vlastitu korist.

U filozofskoj i teološkoj raspravi ta su razlikovanja bila često zaoštravana do te mjere da se među njima postavljala jasna suprotnost: tipično bi kršćanski bila silazna, nesebična ljubav, upravo *agape*; nekršćansku kulturu, međutim, prije svega grčku, karakterizirala bi uzlazna, požudna i posesivna ljubav, to jest *eros*. Ako bi se to suprotstavljanje, ta antiteza zaoštrila do krajnjih granica, samoj bi se biti kršćanstva otrgnule temeljne relacije koje su od vitalne važnosti za čovjeka i ona bi postala neki svijet za sebe, kojemu bi se možda divilo, no koji bi definitivno bio odsječen od složene tvorevine ljudskog života. Zapravo *eros* i *agape* – uzlazna ljubav i silazna ljubav – nikada se ne mogu potpuno odijeliti jedno od drugoga. Što više obje, u svojim različitim aspektima, nalaze prikladno jedinstvo u jednoj stvarnosti ljubavi, to se općenito više ostvaruje prava narav ljubavi. Premda je *eros* u početku prije svega označen požudom i uzlazan – zbog očaranosti velikim obećanjem sreće – u približavanju

drugom sve će manje i manje postavljati pitanje o samome sebi, tražit će sve više sreću drugoga, sve će se više brinuti za njega, darovat će se i željet će »biti ondje za« drugoga. Na taj se način element *agape* ucjepljuje u njega, u suprotnom *eros* osiromašuje i propada i gubi također svoju vlastitu narav. S druge strane, čovjek ne može živjeti niti isključivo u nesebičnoj, silaznoj ljubavi. Ne može uvijek samo darivati, mora također primati. Onaj koji hoće darivati ljubav, mora je i sam primati kao dar. Sigurno da čovjek može – kao što nam kaže Gospodin – postati izvor iz kojeg teku rijeke žive vode (usp. *Iv* 7,37-38). Ali da bi postao takav izvor, on sam mora piti, uvijek iznova, iz onoga prvog, iskonskog izvora koji je Isus Krist, iz čijeg je probodenog srca potekla Božja ljubav (usp. *Iv* 19,34).

U izvješću o Jakovljevim ljestvama crkveni su oci vidjeli na simboličan način prikazanu tu neraskidivu povezanost između uzlazne i silazne dimenzije ljubavi, između *erosa* koji traži Boga i *agape* koja prenosi primljeni dar. U tome biblijskom ulomku čitamo kako je praotac Jakov u snu ugledao iznad stijene koja mu je služila kao jastuk ljestve koje su se pružale do neba i po kojima su se penjali i silazili anđeli Božji (usp. *Post* 28,12; *Iv* 1,51). Pogađa osobito način na koji papa Grgur Veliki tumači tu viziju u svojem *Pastoralnom pravilu*. Dobri pastir, kaže on, mora biti ukorijenjen u kontemplaciji. Samo će na taj način, naime, moći u svojoj nutrini posvijestiti potrebe drugih kao da su njegove vlastite: »*per pietatis viscera in se infirmitatem caeterorum transferat*«. (4) Sveti se Grgur, u tome kontekstu, poziva na svetog Pavla, koji bi ponesen do najvećih Božjih otajstava te je tako, jednom kada je ponovno sišao, bio kadar biti svima sve (usp. *2 Kor* 12,2-4; *1 Kor* 9,22). Nadalje ukazuje na primjer Mojsija koji uvijek iznova ulazi u sveti šator, gdje se zadržava u razgovoru s Bogom, te je na taj način mogao, kada bi izašao iz šatora, služiti svome narodu: »Ulazi [u šator] da se duhom vine k Bogu, izlazi [iz šatora] kako bi pomagao onima koji trpe: *intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur*«. (5)

8. Našli smo tako prvi, na neki način općenit, odgovor na dva prije spomenuta pitanja: u osnovi »ljubav« je jedna stvarnost, ali s različitim dimenzijama; ovisno o prilikama, jedna ili druga dimenzija može doći jasnije do izražaja. Tamo gdje se, međutim, te dvije dimenzije potpuno odjeljuju jedna od druge, dolazi do izobličenja odnosno bar osiromašenja ljubavi. Vidjeli smo također, vrlo sažeto, da biblijska vjera ne gradi neki paralelni svijet ili svijet koji je u suprotnosti s onim iskonskim ljudskim fenomenom koji je ljubav, već prihvaća čitava čovjeka intervenirajući u njegovu traženju ljubavi kako bi je pročistila i otkrila njezine nove dimenzije. Ta novost biblijske vjere pokazuje se osobito u dva elementa koji zavrjeđuju da ih se istakne. To su: slika Boga i slika čovjeka.

Novost biblijske vjere

9. Prvo, svijet Biblije stavlja pred nas novu sliku Boga. U kulturama koje okružuju svijet Biblije, slika Boga i bogova ostaje u osnovi nejasna i u sebi kontradiktorna. U razvoju biblijske vjere postaje sve jasnije i nedvosmislenije izraženo ono što glavna molitva Izraela, *Šema Jisrael*, u sažetom obliku izražava u riječima: »Čuj Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan« (*Pnz* 6,4). Postoji samo jedan Bog, koji je Stvoritelj neba i zemlje, pa stoga i Bog svih ljudi. Dvije su činjenice u toj izjavi važne: uistinu svi ostali bogovi nisu Bog i sva stvarnost u kojoj živimo ima svoj izvor u Bogu i on ju je stvorio. Sigurno je da je ideja o stvaranju postojala i drugdje, ali je samo ovdje potpuno jasno rečeno da nije bilo koji bog, već jedini pravi Bog, on sam, tvorac cjelokupne stvarnosti; sav je svijet nastao snagom njegove stvaralačke Riječi. To znači da mu je to stvorenje drago, jer ga je upravo on sam želio, jer ga je on sam »načinio«. I tako sada izbija na površinu drugi važan element: taj Bog ljubi čovjeka. Božanska sila koju je Aristotel, na vrhuncu grčke filozofije, pokušao dokučiti putem svoje misli, doista jest ono što svako biće želi i ljubi – i kao ljubljena stvarnost to božanstvo pokreće svijet,(6)ali ona sama ne treba ništa i ne ljubi, samo je ljubljena. Jedini Bog u kojega, međutim, Izrael

vjeruje ljubi osobnom ljubavlju. Njegova je ljubav, uz to, ljubav odabira: između svih naroda on izabire Izraela i ljubi ga – s namjerom da, upravo na taj način, ozdravi čitav ljudski rod. On ljubi i ta se njegova ljubav može bez ustručavanja nazvati *eros*, ali je također i potpuna *agape*.⁽⁷⁾

Proroci, prije svega Hošea i Ezekiel, opisivali su tu Božju ljubav prema njegovu narodu smjelim erotskim slikama. Pri opisivanju Božjeg odnosa s Izraelom koriste se metafore zaruka i vjenčanja; idolopoklonstvo je prema tome preljub i bludništvo. Ovdje se konkretno upućuje – kao što smo vidjeli – na obrede plodnosti s njihovim zloporabama *erosa*, ali se istodobno opisuje odnos vjernosti između Izraela i njegova Boga. Povijest ljubavi između Boga i Izraela sastoji se, na najdubljoj razini, u činjenici da on izabranom narodu daje Toru, otvara, naime, oči Izraelu da ovaj može vidjeti pravu čovjekovu narav te mu pokazuje put koji vodi pravom čovječtvu. Ta povijest sastoji se u činjenici da čovjek, u vjernosti jednome Bogu, doživljava samoga sebe kao onoga koga Bog ljubi te otkriva radost u istini i u pravednosti – radost u Bogu koji postaje njegova osnovna sreća: »Koga ja imam u nebu osim tebe? Kad sam s tobom, ne veselim se zemlji... A meni je milina biti u Božjoj blizini« (*Ps* 73 [72], 25.28).

10. Vidjeli smo da je Božji *eros* prema čovjeku ujedno u potpunosti *agape*. Ne samo zbog toga što se daje potpuno besplatno, bez ikakve prethodne zasluge, već i zbog toga što je ljubav koja oprašta. Nadasve nam Hošea pokazuje tu dimenziju *agape* u Božjoj ljubavi prema čovjeku, koja uvelike nadilazi vidik besplatnosti. Izrael je počinio »preljub«, raskinuo je Savez; Bog bi ga morao osuditi i odbaciti. Upravo se ovdje Bog objavljuje kao Bog, a ne kao čovjek: »Kako da te dadem, Efrajime, kako da te predam, Izraele!... Srce mi je uznemireno, uzavrela mi sva utroba: neću više gnjevu dati maha, neću opet zatirati Efrajima, jer ja sam Bog, a ne čovjek: Svetac posred tebe – neću više gnjevan dolaziti« (*Hoš* 11,8-9). Strastvena Božja ljubav prema svom narodu – prema ljudskom rodu – istodobno je ljubav koja oprašta. Ona je toliko velika da okreće Boga protiv njega samog, njegovu ljubav protiv njegove pravednosti. Kršćanin u tome već nazire nejasne obrise otajstva križa: Božja je ljubav prema čovjeku tako velika da se utjelovljuje i slijedi čovjeka čak i u smrti te tako pomiruje pravednost i ljubav.

Filozofski vidik koji treba istaknuti u toj biblijskoj viziji i njegova važnost s gledišta povijesti religija leži u činjenici da se, s jedne strane, nalazimo pred usko metafizičkom slikom Boga: Bog je apsolutni i posljednji izvor svih bića; ali to stvaralačko počelo svih stvorenja – *Logos*, praiskonski razum – istodobno je onaj koji ljubi svim zanosom istinske ljubavi. Na taj je način *eros* oplemenjen do najviše mjere, ali istodobno tako pročišćen da postaje jedno s *agape*. Iz toga možemo vidjeti da je uvrštavanje *Pjesme nad pjesmama* u kanon Svetog pisma bilo vrlo brzo tumačeno u smislu da te ljubavne pjesme, u osnovi, opisuju Božji odnos s čovjekom i čovjekov s Bogom. Na taj je način *Pjesma nad pjesmama* postala, i u kršćanskoj i u židovskoj literaturi, izvor mistične spoznaje i iskustva, u kojem se izražava sama bit biblijske vjere: da, čovjek doista može postati jedno s Bogom, što je čovjekov san od praiskona, ali to jedinstvo nije neko puko stapanje, neko utonuće u bezimni božanski ocean; to je jedinstvo koje stvara ljubav, u kojem obje strane – Bog i čovjek – ostaju to što jesu a ipak postaju u punini jedno. Kao što kaže sveti Pavao: »A tko prione uz Gospodina, jedan je duh« (*1 Kor* 6,17).

11. Prva novost biblijske vjere sastoji se, kao što smo vidjeli, u slici Boga. Drugu, koja je bitno povezana s ovom, nalazimo u slici čovjeka. Biblijski izvještaj o stvaranju govori o samoći Adama, prvoga čovjeka, i Božjoj odluci da mu pomogne. Od svih stvorenja ne nađe se nijedno koje bi moglo čovjeku biti pomoć koju treba, premda je on svoj stoci i svim pticama nadjenao ime te ih tako učinio sastavnim dijelom svoga životnog okružja. Tada Bog napravi ženu od čovjekova rebra. Sada Adam

ima pomoć koju treba: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!« (*Post* 2,23). U pozadini toga izvještaja moguće je vidjeti shvaćanja koja se, primjerice, susreću u mitu koji spominje Platon, prema kojem je čovjek u početku bio okrugao, budući da je bio potpun i samodostatan. Ali da ga kazni za njegovu oholost, Zeus ga je podijelio na dva dijela, tako da sada vječno traga za svojom drugom polovicom i teži svim svojim bićem pronaći je i tako ponovno steći svoju cjelovitost.⁽⁸⁾ Iako biblijski izvještaj ne govori o kazni, ta ideja da je čovjek na neki način nepotpun, gonjen samom svojom naravi tražiti u drugome dio koji ga može učiniti potpunim, ideja da samo u zajedništvu s drugim spolom može postati »potpun«, sigurno je prisutna. I tako se biblijski izvještaj zaključuje proroštvom o Adamu: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo« (*Post* 2,24).

Ovdje su važna dva vidika: *eros* je na neki način ukorijenjen u samoj čovjekovoj naravi; Adam je onaj koji traži i »ostavlja oca i majku« da pronađe ženu; samo će zajedno predstavljati čovječstvo u njegovoj punini i cjelovitosti i postati »jedno tijelo«. Drugi je vidik jednako važan: s gledišta stvaranja *eros* usmjerava čovjeka prema braku, prema vezi koja je jedna i konačna; tako, i samo tako, ostvaruje se njegova najdublja svrha. Slici monoteističkog Boga odgovara monogamni brak. Brak utemeljen na isključivoj i konačnoj ljubavi postaje slika odnosa Boga i njegova naroda i obratno: način na koji Bog ljubi postaje mjera ljudske ljubavi. Ta uska povezanost između *erosa* i braka u Bibliji gotovo da nema paralele u literaturi izvan Biblije.

Isus Krist – utjelovljena Božja ljubav

12. Iako smo dosad govorili uglavnom o Starome zavjetu, duboko međusobno prožimanje dvaju zavjeta kao jednoga Pisma kršćanske vjere već je postalo očito. Prava novost Novoga zavjeta nije u novim idejama, već u samom Kristovu liku, koji tim pojmovima daje tjelesni oblik – realizam je to bez presedana. Već u Starome zavjetu biblijska se novost ne sastoji jednostavno u apstraktnim pojmovima, već u nepredvidljivom i u određenom smislu besprimjernom Božjem djelovanju. To Božje djelovanje poprima sada dramatični oblik u činjenici da se, u Isusu Kristu, sam Bog daje u potragu za »izgubljenom ovcom«, izgubljenim čovječanstvom koje pati. Kada Isus u svojim prisposobama govori o pastiru koji ide za izgubljenom ovcom, ženi koja traži drahmu, ocu koji izlazi u susret i baca se u zagrljaj rasipnom sinu, to nisu samo riječi, već to predstavlja tumačenje samoga njegova bića i djelovanja. Njegova je smrt na križu vrhunac onoga okretanja Boga protiv samoga sebe u kojem se on daje da bi ponovno podigao i spasio palog čovjeka. Ljubav je to u svome najradikalnijem obliku. Promatrajući Kristov probodeni bok, o kojem govori Ivan (usp. 19,37), možemo razumjeti ono što je polazišna točka ove enciklike: »Bog je ljubav« (1 *Iv* 4,8). Tu se upravo može razmatrati ta istina. To mora biti polazišna točka u našem definiranju ljubavi. U tome razmatranju kršćanin otkriva put kojim se njegov život i njegova ljubav moraju kretati.

13. Tomu činu prinosa Isus je dao trajnu prisutnost ustanovljenjem euharistije na Posljednjoj večeri. On anticipira svoju smrt i uskrsnuće dajući već u tome času svojim učenicima samoga sebe u prilikama kruha i vina, svoje tijelo i svoju krv kao novu ma nu (usp. *Iv* 6,31- 33). Ako je antički svijet nejasno osjećao da je istinska čovjekova hrana – ono od čega on kao čovjek živi – *Logos*, vječna mudrost, sada je taj isti *Logos* postao doista za nas hrana – kao ljubav. Euharistija nas uvodi u čin Isusove žrtve. Mi ne primamo samo na statički način utjelovljenoga *Logosa*, već ulazimo u samu dinamiku njegova predanja samoga sebe. Slika braka između Boga i Izraela sada se ostvaruje na način koji je ranije bio nepojmljiv: ono što je prije značilo stajati u Božjoj prisutnosti, postaje sada sjedinjenje s Bogom po dioništvu u Isusovu žrtvenom prinosu, dioništvu u njegovu tijelu i u njegovoj

krvi. »Mistika« sakramenta, koja se temelji na Božjem silasku do čovjeka, ima mnogo veću težinu i uzdiže nas mnogo više no bilo koje mistično uzdizanje čovjeka.

14. Ovdje moramo promotriti još i jedan drugi vidik: »mistika« sakramenta ima društveni karakter, jer se u sakramentalnom zajedništvu sjedinjujem s Gospodinom kao i svi pričesnici. Kao što kaže sveti Pavao: »Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha« (1 Kor 10,17). Postati jedno s Kristom znači istodobno postati jedno sa svima onima kojima se on daruje. Ne mogu imati Krista samo za sebe; mogu mu pripadati samo u jedinstvu sa svima onima koji su postali ili će postati njegovi. Pričest me odvaja od mene sama prema njemu i jednako tako prema jedinstvu sa svim kršćanima. Postajemo »jedno tijelo«, potpuno stopljeni u jedno postojanje. Ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu sada su doista sjedinjene: utjelovljeni nas Bog sve privlači k sebi. Stoga shvaćamo kako je izraz *agape* sada postao također naziv za euharistiju: u njoj nam Bog dolazi na tjelesan način da bi nastavio svoje djelo u nama i po nama. Samo polazeći od toga kristološko-sakramentalnog temelja može se ispravno shvatiti Isusov nauk o ljubavi. Prijelaz koji on čini sa Zakona i prorokâ na dvostruku zapovijed ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu te zasnivanje cijeloga vjerskog života na toj zapovijedi nije samo moralno pitanje, nešto što može postojati kao samostalna stvarnost uz vjeru u Krista i njegovo sakramentalno posadašnjenje. Vjera, bogoslužje i *ethos* međusobno se prožimaju kao jedna jedina stvarnost koja se oblikuje u susretu s Božjom *agape*. Uobičajeno suprotstavljanje obreda i etike ovdje jednostavno pada u vodu. Sam »obred«, euharistijsko zajedništvo, uključuje obje dimenzije: biti ljubljen te sam ljubiti druge. Euharistija koja ne prelazi u konkretna djela ljubavi sama je u sebi krhka i nepotpuna. Prema tome – kao što ćemo to detaljnije vidjeti u nastavku – »zapovijed« ljubavi postaje moguća samo zato što je više od pukog zahtjeva: ljubav se može »zapovjediti « zato jer je najprije darovana.

15. To je načelo polazište za shvaćanje Isusovih prispodoba. Bogataš (usp. Lk 16,19-31) moli iz mjesta muka da se njegovu braću obavijesti što bude s onim koji je jednostavno zanemarivao siromaha u potrebi. Isus, tako reći, uzima taj vapaj za pomoć kao upozorenje nama da nam pomogne izvesti nas na pravi put. Prispodoba o milosrdnom Samarijancu (usp. Lk 10,25-37) pruža dva osobito važna objašnjenja. Dok se pojam »bližnji« dotad odnosio u biti na sunarodnjake i strance koji su se trajno nastanili u Izraelu, drugim riječima na zajednice koje su čvrsto vezane s nekom zemljom i narodom, sada se to ograničavanje dokida. Tko god treba moju pomoć i ja mu mogu pomoći, moj je bližnji. Pojam bližnjega sada je poopćen, ali ipak ostaje konkretan. Unatoč tomu što se proteže na sve ljude, ne svodi se na izraz neke općenite i apstraktne ljubavi, koja sama po sebi uključuje slabu zauzetost, već traži od mene praktično zauzimanje ovdje i sada. Crkva ima zadaću uvijek iznova tumačiti tu povezanost između blizine i daljine u odnosu na svakodnevni život svojih članova. Na kraju, potrebno je ovdje posebno spomenuti veliku prispodobu o posljednjem sudu (usp. Mt 25,31-46), na kojem ljubav postaje presudni kriterij za vrednovanje ljudskog života. Isus se poistovjećuje s onima koji su u potrebi: gladnima, žednima, strancima, golima, bolesnima, zatvorenici. »Zaista, kažem vam, što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite!« (Mt 25,40). Ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu postaju jedno: u najmanjima susrećemo samog Isusa a u Isusu susrećemo Boga.

Ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu

16. Nakon razmišljanja o naravi ljubavi i njezinu značenju u biblijskoj vjeri, ostaje nam suočiti se s dva pitanja koja se tiču našeg stava i vladanja: Je li doista moguće ljubiti Boga premda ga se ne vidi? I može li se ljubavi zapovjediti? Protiv dvostruke zapovijedi ljubavi javljaju se dva prigovora, koja se mogu ovako izraziti: Nitko nikada nije vidio Boga – kako ga možemo ljubiti? I uz to: ljubav se ne

može zapovjediti; ona je konačno osjećaj koji može biti i ne mora, ali ne može nipošto biti plod htijenja. Pismo kao da uzvraća na prvi prigovor riječima: »Rekne li tko: ‘Ljubim Boga’, a mrzi brata svog, lažac je. Jer tko ne ljubi svoga brata kojega vidi, Boga kojega ne vidi ne može ljubiti« (1 Iv 4,20). Ali taj tekst nikako ne isključuje ljubav prema Bogu kao nešto što je nemoguće; naprotiv, u čitavom kontekstu upravo citirane *Prve Ivanove poslanice* ta se ljubav izričito zahtijeva. Ističe se neraskidiva povezanost između ljubavi prema Bogu i ljubavi prema bližnjemu. Jedno je tako čvrsto povezano s drugim da tvrditi kako se ljubi Boga a zatva rati se prema bližnjemu ili ga čak mrziti znači lagati. Ivanov redak mora se radije tumačiti u smislu da je ljubav prema bližnjemu put koji vodi susretu s Bogom i da kada zatvaramo oči pred bližnjim, postajemo slijepi i za Boga.

17. Doista, nitko nikada nije vidio Boga takvim kakav je on u samom sebi. Ipak Bog za nas nije potpuno nevidljiv, nije nam potpuno nedostupan. Bog je prvo ljubio nas, kaže citirana *Prva Ivanova poslanica* (usp. 4,10), i ta se Božja ljubav očitovala među nama. Postala je vidljiva jer »Bog Sina svoga jedinorođenoga posla u svijet da živimo po njemu« (1 Iv 4,9). Bog se učinio vidljivim: u Isusu možemo vidjeti Oca (usp. Iv 14,9). Doista, Bog je vidljiv na mnogobrojne načine. U povijesti ljubavi koju nam Biblija prenosi, on nam izlazi ususret, pokušava osvojiti naša srca – sve do Posljednje večere, sve do srca probodena na križu, sve do njegovih ukazanja nakon uskrsnuća i velikih djela kojima je, po djelovanju apostola, vodio prvu Crkvu na njezinu putu. I u kasnijoj povijesti Crkve Gospodin nije bio odsutan: uvijek nam iznova izlazi ususret, po muževima i ženama kojih zrače njegovom prisutnošću, u svojoj riječi, u sakramentima, na osobit način u euharistiji. U liturgiji Crkve, u njezinim molitvama, u živoj zajednici vjernika, doživljavamo Božju ljubav, opažamo njegovu prisutnost i učimo na taj način prepoznati ga u svojoj svakodnevicu. On je prvi nas ljubio i nastavlja nas prvi ljubiti; zbog toga i mi možemo odgovoriti s ljubavlju. Bog od nas ne zahtijeva osjećaj koji mi sami nismo kadri pobuditi u sebi. On nas ljubi, daje nam vidjeti i kušati svoju ljubav i, budući da je on nas »prvi ljubio«, na tu ljubav možemo odgovoriti ljubavlju.

Kako taj susret raste, jasno se otkriva da ljubav nije samo neki osjećaj. Osjećaji dođu i prođu. Osjećaj može biti divna početna pobuda, ali nije punina ljubavi. Ranije smo govorili o procesu čišćenja i sazrijevanja, po kojem *eros* postaje u punini to što jest, postaje ljubav u punom smislu te riječi. Značajka je zrele ljubavi da obuhvaća sve ljudske potencijale i zahvaća, da tako kažemo, čitava čovjeka. Susret s vidljivim očitovanjima Božje ljubavi može u nama pobuditi osjećaj radosti koji se rađa iz iskustva da smo ljubljani. Ali taj susret uključuje također našu volju i naš razum. Upoznavanje Božjeg života put je prema ljubavi, a pristanak naše volje uz njegovu sjedinjuje naš razum, volju i osjećaj u sveobuhvatni čin ljubavi. No to nije završen proces; ljubav nije nikada »završen« i gotov čin; tijekom života ona se preobražava, sazrijeva i upravo tako ostaje vjerna samoj sebi. *Idem velle atque idem nolle* (9) – isto željeti, isto odbacivati – u staro se doba prepoznavalo kao autentični sadržaj ljubavi: jedan postaje sličan drugome, a to vodi jedinstvu htijenja i misli. Povijest ljubavi između Boga i čovjeka sastoji se upravo u činjenici da to zajedništvo volje prerasta u zajedništvo misli i osjećaja te se, na taj način, naše htijenje i volja sve više podudaraju s Božjom voljom: Božja volja nije više za mene neka izvanjska volja, koju mi zapovijedi izvana nalažu, već je to sada sama moja volja, što se temelji na spoznaji da je, zapravo, Bog dublje prisutan u meni od mene sama. (10) Tada raste predanje u Boga i Bog postaje naša radost (usp. *Ps* 73 [72], 23-28).

18. Ljubav prema bližnjemu, kakvu Isus naviješta u Bibliji, pokazuje se tako mogućom. Ona se sastoji upravo u činjenici da ljubim, u Bogu i s Bogom, i osobu koja mi se ne sviđa ili koju uopće ni ne poznajem. To se može ostvariti samo na temelju dubokog susreta s Bogom, susreta koji se pretvorio u zajedništvo volje te zahvatio čak i osjećaje. Tada naučim promatrati drugu osobu ne više samo svojim očima i svojim osjećajima, već iz perspektive Isusa Krista. Njegov prijatelj je i moj

prijatelj. Ispod površine vanjskog izgleda uočavam kod drugih duboku želju za znakom ljubavi i pažnje. To im mogu ponuditi ne samo preko organizacija koje imaju tu specifičnu zadaću, prihvaćajući ih možda zbog političke nužnosti. Ja ih promatram Kristovim očima i mogu im dati mnogo više od njihovih izvanjskih potreba: mogu im darovati pogled ljubavi koji trebaju. Ovdje se pokazuje nužna interakcija između ljubavi prema Bogu i ljubavi prema bližnjemu, na kojoj *Prva Ivanova poslanica* inzistira s tolikom ustrajnošću. Ako u mom životu nedostaje svaki dodir s Bogom, mogu u drugome vidjeti samo drugoga i ne uspijevam u njemu prepoznati božansku sliku. Ako pak u svojem životu ne pridajem nikakvu pažnju drugome i želim biti samo »pobožan« i vršiti svoje »vjerske dužnosti«, i moj odnos s Bogom postat će sve neplodniji. Tada je taj odnos samo »korektan«, ali lišen ljubavi. Samo moja raspoloživost izaći ususret svomu bližnjemu, pokazati mu ljubav, čini me također osjetljivim za Boga. Samo služenje bližnjemu otvara mi oči da mogu vidjeti ono što Bog čini za mene i kako me ljubi. Sveci – uzmimo za primjer blaženu Tereziju iz Calcutte – sposobnost da ljube bližnjega na uvijek nov način crpili su iz svoga susreta s Gospodinom u euharistiji i, obratno, taj je susret zadobio svoj konkretan oblik i svoju dubinu upravo u služenju drugima. Ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu nerazdvojne su; tvore jednu te istu zapovijed. Ali obje se te stvarnosti napajaju na živom izvoru ljubavi Boga koji nas je prvi ljubio. Tako nije više riječ o izvana nametnutoj »zapovijedi« koja nam nalaže nešto što je izvan naše moći, već radije o iskustvu ljubavi koja se slobodno i iz dubine srca daje, o ljubavi koja se, po svojoj naravi, mora dalje dijeliti s drugima. Ljubav raste po ljubavi. Ljubav je »božanska« jer dolazi od Boga i sjedinjuje nas s Bogom i, po tom postupnom sjedinjenju, preobražava nas u jedno »mi«, koje nadilazi naše podjele i daje da postanemo jedno, sve dok, na kraju, Bog ne bude »sve u svemu« (1 Kor 15,28).

DRUGI DIO

CARITAS – LJUBAV CRKVE KAO »ZAJEDNICE LJUBAVI«

Karitativno djelovanje Crkve kao očitovanje trinitarne ljubavi

19. »Ako vidiš ljubav na djelu, vidiš Trojstvo«, pisao je sveti Augustin.⁽¹¹⁾ U prethodnim smo razmišljanjima imali priliku usmjeriti svoj pogled na Probodenog (usp. *Iv* 19,37; *Zah* 12,10), spoznajući naum Oca koji je, iz ljubavi (usp. *Iv* 3,16), poslao Sina jedinorođenca u svijet da otkupi čovjeka. Umirući na križu Isus – kao što izvješćuje evanđelist – »preda duh« (usp. *Iv* 19,30), predznak onoga dara Duha Svetoga koji će dati nakon uskrsnuća (usp. *Iv* 20,22). Ostvarit će se tako obećanje o »rijekama žive vode« koje će se, zahvaljujući izlivanju Duha, razliti srcima vjernika (usp. *Iv* 7,38-39). Duh je, naime, ona unutarnja snaga koja njihovo srce dovodi u sklad s Kristovim srcem i potiče ih da ljube braću kao što ih je on ljubio kada se prignuo oprati noge učenicima (usp. *Iv* 13,1-13) i nadasve kada je dao svoj život za sve (usp. *Iv* 13,1; 15,13).

Duh je također snaga koja preobražava srce crkvene zajednice kako bi svjedočila u svijetu ljubav Oca, koji želi čovječanstvo učiniti jednom obitelji u svome Sinu. Cjelokupno djelovanje Crkve izraz je ljubav koja traži potpuno čovjekovo dobro: traži njegovu evangelizaciju po riječi i sakramentima, što je u povijesti pokatkad predstavljalo pravi herojski pothvat, i traži njegovo promicanje u različitim područjima života i ljudskog djelovanja. Ljubav je prema tome služenje koje Crkva ostvaruje da bi neprestano izlazila ususret čovjeku koji trpi ili je u potrebi, uključujući tu i materijalne potrebe. Na tome vidiku, na tom *služenju ljubavi*, želim se zadržati u ovom drugom dijelu enciklike.

Karitativni rad kao zadaća a Crkve

20. Ljubav prema bližnjemu, ukorijenjena u ljubavi prema Bogu, na prvome je mjestu i nadasve zadaća svakoga pojedinog vjernika, ali je također zadaća cijele crkvene zajednice, i to na svim njezinim razinama: od mjesnih zajednica do partikularne Crkve i sve do opće Crkve u cjelini. Crkva i kao zajednica mora činiti ljubav. To ima za posljedicu da ljubav treba također biti organizirana kako bi predstavljala uređen oblik služenja. Svijest o toj odgovornosti imala je konstitutivnu važnost u Crkvi od samih njezinih početaka: »Svi koji prigriše vjeru bijahu združeni i sve im bijaše zajedničko. Sva bi imanja i dobra prodali i porazdijelili svima kako bi tko trebao« (Dj 2,44-45). Tim riječima Luka donosi neku vrstu definicije Crkve, među čije konstitutivne sastavnice ubraja prijanjanje uz »apostolski nauk«, »zajedništvo«, »lomljenje kruha« i »molitvu« (usp. Dj 2,42). Element »zajedništva« (*koinonia* nije na početku definiran, već se predstavlja u njegovu konkretnom obliku u gore navedenim recima: sastoji se upravo u činjenici da vjernici sve dijele i da među njima nema više razlike između bogatih i siromašnih (usp. također Dj 4,32-37). Kako je Crkva rasla, taj radikalni oblik materijalnog zajedništva nije bilo moguće održati. Ali je ipak sačuvana osnovna jezgra: u zajednici vjernika ne smije biti takva siromaštva koje bilo komu uskraćuje dobra potrebna za dostojanstven život.

21. Presudan korak u trnovitom traženju rješenja za provođenje u djelo toga temeljnoga crkvenog načela vidljiv je u izboru sedmorice, koji označava početak đakonske službe (usp. Dj 6,5-6). U prvom je Crkvi, naime, u svakodnevnom služenju udovicama došlo do nejednakog postupanja prema onima koje su govorile hebrejskim jezikom i onima koje su govorile grčkim jezikom. Apostoli, kojima su u prvom redu povjerene »molitva« (euharistija i liturgija) i »služba riječi«, osjetili su da bi »služenje kod stolova« za njih predstavljalo prevelik teret; odlučio se stoga zadržati za sebe glavnu službu te za drugu zadaću, koja je također nužna u Crkvi, odrediti skupinu od sedam muškaraca. No ni ta skupina, međutim, nije trebala vršiti čisto tehničku službu dijeljenja: morali su biti ljudi »puni Duha i mudrosti« (usp. Dj 6,1-6). Drugim riječima, služenje u zajednici koje su trebali pružiti bilo je vrlo konkretno, ali je to istodobno bez ikakve sumnje bilo duhovno služenje. Bilo je to stoga pravo duhovno služenje, koje u djelo provodi bitnu zadaću Crkve, a to je upravo dobro uređen oblik ljubavi prema bližnjemu. Formiranjem te skupine sastavljene od sedam ljudi, »dijakonija (*diaconia*)« – služenje ljubavi prema bližnjemu koje se obavlja u zajednici na uređen način – postala je sastavnim dijelom temeljne strukture Crkve.

22. Kako su godine prolazile i Crkva se postupno širila, činjenje djela ljubavi potvrdilo se kao jedno od njezinih bitnih područja, zajedno s podjeljivanjem sakramenata i naviještanjem riječi: ljubav prema udovicama i siročadi, prema zatvorenicima, bolesnima i onima koji su u bilo kojoj potrebi za nju je bitna koliko i podjeljivanje sakramenata i navještaj evanđelja. Crkva ne može zanemariti služenje ljubavi jednako kao što ne može zanemariti sakramente i Riječ. Mučenik Justin († oko 155.), dok opisuje kako kršćani slave nedjelje, spominje i njihovo karitativno djelovanje, povezano s euharistijom kao takvom. Imućniji daju svoj prilog u granicama svojih mogućnosti, svatko koliko hoće; biskup zatim ta sredstva koristi za pružanje pomoći siročadi, udovicama i onima koji su se zbog svoje bolesti ili zbog drugih razloga našli u potrebi, poput zatvorenika i stranaca.(12) Veliki kršćanski pisac Tertulijan († nakon 220.) pripovijeda kako je skrb kršćana za sve koji su se nalazili u potrebi pobuđivala divljenje pogana.(13) A kada Ignacije Antiohijski († oko 117.) opisuje Crkvu kao onu koja »prednjači u ljubavi (*agape*)«, (14) može se reći kako on tom definicijom želi na neki način izraziti i konkretno karitativno djelovanje.

23. Korisno je ovdje spomenuti prve pravne strukture vezane uz služenje ljubavi u Crkvi. Oko sredine 4. stoljeća u Egiptu se počinje razvijati takozvana »*diaconia*«: riječ je o tijelu koje je postojalo u svim samostanima a bilo je odgovorno za sve aktivnosti vezane upravo uz karitativno služenje. Iz tih se početaka u Egiptu sve do 6. stoljeća razvilo tijelo koje je uživalo puni pravni status i kojem su civilne vlasti čak povjeravale dio žita namijenjenog za javnu raspodjelu. U Egiptu je na kraju vlastitu *dijakoniju* imao ne samo svaki samostan već i svaka biskupija; to se tijelo razvilo kasnije i na Istoku i na Zapadu. Papa Grgur Veliki († 604.) spominje *dijakoniju* u Napulju, dok se *dijakonija* u Rimu prvi put spominje počevši od 7. i 8. stoljeća. Ali pružanje karitativne pomoći siromašnima i onima koji trpe, utemeljeno na načelima kršćanskog života izloženim u *Djelima apostolskim*, bilo je naravno od samog početka bitni dio Crkve u Rimu. Ono ima svoj živi izraz u primjeru đakona Lovre († 258.). Dramatičan opis njegova mučeništva bio je poznat svetom Ambroziju († 397.) i pruža nam, u osnovi, autentičan lik sveca. Kao jednomu od onih kojima je bila povjerena briga za siromašne u Rimu, bilo mu je dano određeno vrijeme, nakon uhićenja pape i njegove subraće đakona, da sabere crkvena blaga i preda ih civilnim vlastima. Lovro je sva raspoloživa sredstva podijelio siromasima te ih predstavio vlastima kao pravo blago Crkve.(15) Kako god da se vrednovala vjerodostojnost tih pojedinosti, Lovro je ostao prisutan u spomenu Crkve kao veliki predstavnik crkvene karitativne djelatnosti.

24. Podsjećanje na lik cara Julijana Apostate († 363.) može također pokazati koliko je za Crkvu prvih stojeća bio bitan organizirani karitativni rad. Kao šestogodišnji dječak, Julijan bio svjedok umorstva svoga oca, brata i ostalih članova obitelji koje su počinili stražari iz carske palače; on je krivnju za taj okrutni čin – s pravom ili ne – svalio na cara Konstancija, koji je sebe prikazivao velikim kršćaninom. Time je u njegovim očima kršćanska vjera jednom zauvijek izgubila na svome ugledu. Postavši carem, odlučio je obnoviti poganstvo, staru rimsku religiju, ali je istodobno reformirati u nadi da će doista postati pogonska sila carstva. U tom se projektu uvelike nadahnjivao na kršćanstvu. Uspostavio je hijerarhiju metropolita i svećenika. Svećenici su morali njegovati ljubav prema Bogu i prema bližnjemu. U jednome od svojih pisama(16) pisao je da je jedini vidik kršćanstva koji ga je zadivio bilo karitativno djelovanje Crkve. Smatrao je stoga da je za njegovu novu pogansku religiju bitno pokrenuti aktivnosti po uzoru na sustav karitativnog rada koji je postojao u Crkvi. Po njegovu mišljenju to je bio razlog popularnosti »Galilejaca«. Njih sada treba oponašati i u tome nadmašiti. Car je, dakle, na taj način potvrdio da je karitativni rad bio bitna oznaka kršćanske zajednice, Crkve.

25. Nakon svega iz naših razmišljanja izlaze na vidjelo dvije temeljne činjenice:

a) Duboka narav Crkve izražava se u trostrukoj zadaći: naviještanju Božje riječi (*kerygma-artyria*), slavljenju sakramenata (*leiturgia*), služenju ljubavi (*diakonia*). Te se zadaće uzajamno pretpostavljaju i ne mogu se razdvajati jedna od druge. Za Crkvu ljubav nije neka vrsta društvenog dobročinstva koje se može mirne duše prepustiti i drugima, već je to dio njezine naravi i nužni izraz samog njezina bića.(17)

b) Crkva je Božja obitelj u svijetu. U toj obitelji nikomu ne smije nedostajati ono što je nužno za život. Istodobno ipak *caritas-agape* nadilazi granice Crkve. Prisposoba o milosrdnom Samarijancu ostaje kao neko mjerilo koje nalaže univerzalnu ljubav prema svakom potrebitom čovjeku kojega »slučajno« susretnemo (usp. *Lk* 10,31), tko god on bio. Ni na koji način ne osporavajući tu univerzalnu dimenziju ljubavi, Crkva ima također jednu specifičnu odgovornost: u Crkvi, kao obitelji, niti jedan njezin član ne smije trpjeti oskudicu. U tome smislu vrijedi istaknuti učenje iz *Poslanice Galaćanima*: »Dakle, dok imamo vremena, činimo dobro svima, ponajpače domaćima u vjeri« (6,10).

Pravednost i ljubav

26. Već tamo od 19. stoljeća upućivan je prigovor na račun karitativnog djelovanja Crkve, koji se kasnije posebno uporno nastavlja ponavljati u marksističkoj misli. Siromašni, ističe se u tome prigovoru, ne bi trebali djela ljubavi, već pravednosti. Djela ljubavi – milostinja – zapravo su izlika za bogate da izbjegnu uspostavu pravednosti i umire svoju savjest, čuvajući svoje položaje i zakidajući siromašne u njihovim pravima. Namjesto da se pojedinačnim karitativnim djelima pridonosi očuvanju postojećih uvjeta, potrebno je uspostaviti društveni poredak u kojem će svi imati svoj udio u svjetskim dobrima i neće više ovisiti o karitativnim djelima. Treba priznati kako u toj tvrdnji ima istine, ali jednako tako i dosta pogrešnoga. Točno je da temeljna norma države mora biti postizanje pravednosti i da je svrha pravednoga društvenog poretka zajamčiti svakomu, u skladu s načelom supsidijarnosti, njegov udio u općim dobrima. Kršćanski nauk o državi i društveni nauk Crkve to su uvijek isticali. Povijesno gledano, pitanje pravednog uređenja društvene i političke zajednice našlo se u novim okolnostima u doba formiranja industrijskog društva u 19. stoljeću. Pojava moderne industrije dovela je do kolapsa starih društvenih struktura, pa je sve veći porast radnika koji žive od svoje plaće prouzročio radikalne promjene u sastavu društva. Odnos između kapitala i rada postao je presudno pitanje – pitanje koje je u tome obliku dotad bilo potpuno nepoznato. Proizvodne strukture i kapital postali su nova moć koja je, budući da je bila koncentrirana u rukama malog broja pojedinaca, dovela do toga da je radnička klasa bila lišena svojih prava, što je izazvalo njezinu pobunu.

27. Mora se priznati kako su predstavnici Crkve sporo shvaćali da se pitanju pravednog ustroja društva valja pristupiti na nov način. Bilo je začetnika poput biskupa Kettelera iz Mainza († 1877.), a kao odgovor na konkretne potrebe javlja se i sve veći broj skupina, udruga, saveza i nadasve novih redovničkih zajednica osnovanih u 19. stoljeću koje su se išle boriti protiv siromaštva, bolesti i oskudnih uvjeta obrazovanja. Godine 1891. papinsko je učiteljstvo interveniralo enciklikom *Rerum novarum* Lava XIII. Uslijedila je, 1931. godine, enciklika Pija XI. *Quadragesimo anno*. Blaženi papa Ivan XXIII. objavio je 1961. godine encikliku *Mater et Magistra*, dok se Pavao VI., u enciklici *Populorum progressio* (1967.) i u apostolskom pismu *Octogesima adveniens* (1971.), uporno hvatao u koštac sa socijalnom problematikom, koja se u međuvremenu posebno zaoštrila u Južnoj Americi. Moj veliki prethodnik Ivan Pavao II. ostavio nam je trilogiju socijalnih enciklika: *Laborem exercens* (1981.), *Sollicitudo rei socialis* (1987.) i na kraju *Centesimus annus* (1991.). Suočeni s novim prilikama i uvijek novim pitanjima, katolički socijalni nauk tako se postupno razvijao, a na sveobuhvatan je način predstavljen u *Kompendiju socijalnog nauka* Crkve, koji je 2004. godine objavilo Papinsko vijeće za pravdu i mir. Marksizam je u svjetskoj revoluciji i u njezinoj pripremi vidio lijek za sve društvene probleme: revolucija i nakon toga kolektivizacija sredstava proizvodnje, isticalo se u tome učenju, trebali su odmah promijeniti stvari na bolje. Taj se san izjalovio. U teškim prilikama u kojima se danas nalazimo, ne samo zbog sve veće globalizacije ekonomije, društveni je nauk Crkve postao temeljni smjerokaz, koji pruža smjernice koje vrijede i izvan granica Crkve: suočeni s nezaustavljivim razvojem, te se smjernice moraju zastupati u dijalogu sa svima onima koji dijele ozbiljnu zabrinutost za čovječanstvo i svijet u kojem živimo.

28. Da bismo detaljnije definirali odnos između nužnog zauzimanja za pravednost i službe ljubavi, potrebno je promotriti dvije temeljne situacije:

a) Pravedno uređenje društva i države središnja je zadaća politike. Kao što je jednom rekao Augustin, država kojom se ne upravlja pravedno pretvorit će se na kraju u veliku lopovsku družinu: »*Remota itaque iustitia quid sunt regna nisi magna latrocinia?*«(18) Za kršćanstvo je vrlo bitno razlikovati

između onoga što pripada caru i onoga što pripada Bogu (usp. *Mt 22,21*), to jest razlikovati između države i Crkve ili, kao što kaže Drugi vatikanski koncil, autonomije vremenitih stvarnosti.⁽¹⁹⁾ Država ne može nametati religiju, ali mora jamčiti njezinu slobodu i mir među sljedbenicima različitih religija. Crkva sa svoje strane, kao društveni izraz kršćanske vjere, ima vlastitu neovisnost i svoj ustroj temelji na svojoj vjeri kao zajednica koju država mora poštivati. Ta su dva područja razdvojena, ali uvijek međusobno povezana.

Pravednost je ujedno i svrha i važno mjerilo svake politike. Politika je više od pukog mehanizma za određivanje pravilâ javnog života: njezino podrijetlo i njezin cilj nalaze se upravo u pravednosti, koja je po svojoj naravi duboko etička stvarnost. Zato se država neizbježno susreće s pitanjem: Kako ostvariti pravednost ovdje i sada? Ali to pitanje pretpostavlja još radikalnije pitanje: Što je pravednost? To je problem praktične naravi, ali da bi se moglo djelovati ispravno, valja ga uvijek iznova pročišćivati, jer se nikada neće potpuno ukloniti opasnost određene etičke sljepoće do koje dolazi kada prevagnu interes i moć, koji zaslijepe čovjeka.

Tu se politika i vjera susreću. Nema sumnje da je vjera po svojoj specifičnoj naravi susret sa živim Bogom – susret koji nam otvara nove obzore koji se prostiru daleko izvan granica ljudskog razuma. Ali istodobno ona je sila koja čisti sam razum. S Božje točke gledišta, vjera oslobađa razum od njegovih zaslijepljenosti i stoga mu pomaže da sve više bude to što jest. Vjera omogućuje razumu da još djelotvornije vrši svoju zadaću i da jasnije vidi što je to što mu je vlastito. To je mjesto koje zauzima katolički socijalni nauk: on ne namjerava Crkvi predati vlast koja pripada državi. Još manje želi onima koji ne vjeruju nametati načine razmišljanja i oblike vladanja vlastite vjeri. Želi jednostavno pridonijeti čišćenju razuma i pridonijeti da se, ovdje i sada, spozna i ostvaruje ono što je pravedno.

Socijalni nauk Crkve svoje stavove i tvrdnje zasniva na razumu i prirodnom pravu, to jest na onome što je u skladu s naravi svakoga ljudskog bića. I zna da nije zadaća Crkve učiniti da taj nauk prevladava u političkom životu. Crkva radije želi pomoći oblikovati savjesti u političkom životu i pridonijeti sve većem posvješćivanju istinskih zahtjeva pravednosti i, ujedno, raspoloživosti da se djeluje na temelju njih, čak i onda kada se to kosi s osobnim interesom. To znači da je izgrađivanje pravednoga društvenog i državnog poretka, u kojem će svakomu dopasti ono što mu pripada, glavna zadaća s kojom se svaki naraštaj mora uvijek iznova suočavati. Budući da je riječ o političkoj zadaći, to ne može nikako biti neposredna dužnost Crkve. Ali budući da je to istodobno najvažnija ljudska zadaća, Crkva je dužna pružiti, putem čišćenja razuma i putem etičke formacije, svoj specifični doprinos za razumijevanje i političko ostvarivanje zahtjeva pravednosti.

Crkva ne može i ne smije preuzeti na sebe političku borbu za uspostavu što pravednijeg društva. Ne može se i ne smije staviti na mjesto države. Ali istodobno ne smije ostati na margini u borbi za pravednost. Mora se u nju uključiti racionalnom argumentacijom i mora ponovno probuditi duhovne snage, bez kojih se pravednost, koja zahtijeva uvijek i odricanja, ne može afirmirati i prosperirati. Pravedno društvo ne može biti djelo Crkve, već to mora ostvariti politika. Ipak zalaganje za pravednost pomoću napora usmjerenih otvaranju uma i volje za zahtjeve općeg dobra nešto je što je itekako zanima.

b) Ljubav – *caritas* – bit će uvijek nužna, čak i u najpravednijem društvu. Ne postoji nijedno pravedno državno uređenje koje će služenje ljubavi učiniti suvišnim i nepotrebnim. Onaj koji želi ukloniti ljubav sprema se ukloniti čovjeka kao takvog. Uvijek će biti onih koji trpe i koji vane za utjehom i pomoći. Uvijek će biti osamljenosti. Uvijek će biti i situacija materijalnih potreba, gdje je

nužna pomoć u obliku konkretne ljubavi prema bližnjemu.(20) Država koja hoće sve odrediti, tako da sve uzima pod svoju vlast, postaje u konačnici čista birokratska ustanova koja nije kadra osigurati onomu koji trpi – svakom čovjeku – ono što mu najviše treba: osobno posvećivanje prožeto ljubavlju. Ne trebamo državu koja će sve uređivati, svime upravljati i sve imati pod svojom vlašću, već državu koja će, u skladu s načelom supsidijarnosti, velikodušno prepoznati i poduprijeti inicijative koje potječu od različitih društvenih snaga i predstavljaju spoj dragovoljnosti i blizine ljudima koji trebaju pomoć. Crkva je jedna od tih živih snaga: nju oživljava ljubav koju pobuđuje Duh Kristov. Ta ljubav ne pruža ljudima samo materijalnu pomoć, već također okrjepu i brigu za dušu, što je često potrebnije od materijalne pomoći. Na kraju, iza tvrdnje da će pravedne strukture učiniti suvišnim i nepotrebnim djela ljubavi, skriva se materijalističko shvaćanje čovjeka: pogrešno shvaćanje prema kojem čovjek može živjeti »samo o kruhu« (Mt 4,4; usp. Pnz 8,3) – to uvjerenje ponižava čovjeka i u konačnici ne prepoznaje ono što je specifično ljudsko.

29. Možemo sada točnije odrediti, u životu Crkve, odnos između zauzimanja za pravedno uređenje države i društva, s jedne strane, i organiziranoga karitativnog djelovanja, s druge. Vidjeli smo da uspostava pravednih struktura nije neposredna zadaća Crkve, već da spada na politiku, to jest u područje autonomnog i odgovornog korištenja razuma. Crkva ovdje ima neizravnu zadaću, jer je pozvana pridonijeti čišćenju razuma i ponovnom buđenju moralnih snaga, bez kojih se pravedne strukture niti mogu izgraditi niti će se pokazati djelotvornima na duži rok.

Izravna zadaća da rade na uspostavi pravednog poretka u društvu je, međutim, vlastita vjernicima laicima. Kao građani neke države, oni su pozvani osobno sudjelovati u javnom životu. Ne mogu se, prema tome, odreći »mnogostrukog i raznovrsnog gospodarskog, društvenog, zakonodavnog, upravnog i kulturnog djelovanja koje teži suvislom i institucionalnom promicanju općeg dobra«.(21) Poslanje je vjernika laika, dakle, ispravno oblikovati društveni život, pri čemu će poštivati njegovu legitimnu autonomiju i surađivati s ostalim građanima sukladno svojim kompetencijama i ispunjavajući vlastite odgovornosti.(22) Premda se specifični izrazi crkvene ljubavi ne smiju nikada pomiješati s djelovanjem države, i nadalje stoji da ljubav mora nadahnjivati cjelokupni život vjernika laikâ te stoga i njihovo političko djelovanje, življeno kao »socijalna ljubav«.(23)

Crkvene karitativne organizacije predstavljaju, međutim, njezin *opus proprium*, prirodenu joj zadaću, u kojoj ona ne surađuje usputno, već djeluje kao subjekt s izravnom odgovornošću, čineći ono što odgovara njezinoj naravi. Crkva se nikada ne može osloboditi služenja ljubavi kao organiziranog djelovanje vjernika, a, s druge strane, neće nikada doći do situacije u kojoj neće više biti potrebe za ljubavlju svakoga pojedinog kršćanina, jer čovjek, osim pravednosti, treba i uvijek će trebati ljubav.

Mnogostruke strukture karitativnog služenja u suvremenome društvenom okruženju

30. Prije no što pokušamo definirati specifični profil crkvenih aktivnosti u služenju čovjeku, htio bih sada promotriti opće prilike u naporima i nastojanjima za pravdu i ljubav u današnjem svijetu.

a) Današnja sredstva društvenog pripočavanja učinila su naš planet malenim, naglo približivši različite narode i kulture. Premda to »zajedništvo« katkad izaziva nerazumijevanja i napetosti, ipak činjenica da možemo na neposredniji način doznati za potrebe drugih predstavlja za nas izazov dijeliti s njima prilike u kojima su se našli i njihove teškoće. Usprkos velikim naprecima u znanosti i tehnologiji, svakoga dana vidimo koliko se trpi u svijetu zbog različitih vrsta siromaštva, i materijalnog i duhovnog. Ovo naše vrijeme potiče na novu spremnost i raspoloživost pomoći bližnjemu u potrebi. Već je Drugi vatikanski koncil to istaknuo vrlo jasnim riječima: »Danas kada

raspoložemo bržim sredstvima komunikacije, kada su na neki način prevladane udaljenosti među ljudima [...] karitativna djelatnost danas može i treba obuhvatiti sve ljude i sve ljudske potrebe.«(24)

S druge strane – a to je istodobno i izazov i pozitivan vidik procesa globalizacije – danas nam stoje na raspolaganju bezbrojna sredstva za pružanje humanitarne pomoći braći u potrebi, među kojima su i suvremeni načini dijeljenja hrane i odjeće, kao i pružanje smještaja i skrbi. Briga za naše bližnje nadilazi tako granice nacionalnih zajednica i sve više širi svoje obzore prema čitavom svijetu. Drugi vatikanski koncil s pravom je primijetio da »između znakova našega vremena treba posebno istaći nesavladivi i stalno rastući osjećaj solidarnosti svih naroda«.(25) Državna tijela i humanitarne organizacije poduzimaju inicijative usmjerene tome cilju, prva putem novčanih potpora i poreznih olakšica, druge tako što znatne izvore pomoći čine dostupnima. Na taj način solidarnost koju pokazuje civilno društvo znatno nadilazi onu koju pokazuju pojedinci.

b) U tim su prilikama nastali i razvili se mnogi oblici suradnje između državnih i crkvenih organizacija koji su se pokazali plodonosnima. Crkvene organizacije, svojim transparentnim djelovanjem i vjernošću obvezi da svjedoče ljubav, kadre su civilne organizacije nadahnuti kršćanskim duhom, unapređujući uzajamnu koordinaciju koja može samo koristiti učinkovitosti karitativnog služenja.(26) Nastale su također, u tome kontekstu, raznovrsne organizacije koje imaju za cilj karitativni rad i čovjekoljublje te se u skladu s tim zauzimaju za postizanje zadovoljavajućih humanitarnih rješenja za postojeće društvene i političke probleme. Važnu pojavu u našem vremenu predstavlja pojava i širenje različitih oblika dragovoljačkog rada, čija je zadaća pružati mnogovrsne službe.(27) Želim ovdje uputiti posebnu riječ zahvale i poštivanja svima onima koji na razne načine sudjeluju u tim aktivnostima. To široko rasprostranjeno djelovanje predstavlja za mlade životnu školu koja ih odgaja za solidarnost i spremnost da daju ne samo materijalnu pomoć već same sebe. Protukulturi smrti, koja se, primjerice, izražava u drogi, suprotstavlja se tako nesebična ljubav koja se, upravo u spremnosti da se »izgubi život« za drugoga (usp. *Lk* 17,33 i dr.), pokazuje kao kultura života.

U Katoličkoj crkvi kao i u drugim crkvama i crkvenim zajednicama pojavili su se novi oblici karitativne djelatnosti, dok su neki stari oživjeli novim zanosom i snagom. U tim je novim oblicima često moguće stvoriti plodnu povezanost evangelizacije i djela ljubavi. Želim ovdje iznova jasno potvrditi ono što je moj veliki prethodnik Ivan Pavao II. napisao u svojoj enciklici *Sollicitudo rei socialis*(28), kada je izrazio spremnost Katoličke crkve da surađuje s karitativnim organizacijama tih crkava i zajednica, budući da nas sve pokreće ista temeljna pobuda i svi imamo pred očima isti cilj: istinski humanizam, koji prepoznaje u čovjeku sliku Božju i želi mu pomoći da živi u skladu s tim dostojanstvom. Njegova enciklika *Ut unum sint* još je jednom istaknula da izgradnja boljeg svijeta zahtijeva od kršćana da složno istupaju i zauzimaju se za »poštivanje prava i potreba svijetu, posebno siromašnih, poniženih i nezaštićenih«.(29) Želim ovdje izraziti svoju radost zbog činjenice da je ta želja naišla na velik odjek u mnogobrojnim inicijativama diljem svijeta.

Posebna obilježja karitativne djelatnosti Crkve

31. Sve veći broj različitih organizacija koje izlaze ususret čovjeku u njegovim najrazličitijim potrebama, može se u konačnici zahvaliti činjenici da je zapovijed ljubavi prema bližnjemu Stvoritelj upisao u samu ljudsku narav. To je također rezultat prisutnosti kršćanstva u svijetu, koje neprestano oživljava i provodi u djelo tu zapovijed, koja je tijekom povijesti bila često duboko potamnjava. Obnova poganstva, koju je pokušao car Julijan Apostata, samo je prvi primjer takvog učinka. Tu vidimo kako se snaga kršćanstva širi daleko izvan kršćanskih granica. Zbog toga je vrlo važno da

karitativna djelatnost Crkve sačuva sav svoj sjaj i ne postane tek jedan od oblika pružanja socijalne pomoći. Koji su, dakle, bitni elementi kršćanske i crkvene karitativne djelatnosti?

a) Slijedeći primjer koji nam pruža prispodoba o milosrdnom Samarijancu, kršćanski je karitativni rad u prvom redu jednostavno odgovor na ono što, u određenoj situaciji, predstavlja neposrednu potrebu: gladne nahraniti, gole odjenuti, skrbiti za bolesne i liječiti ih da ozdrave, zatvorenike pohoditi, i tako dalje. Crkvene karitativne organizacije, počevši od organizacija koje potpadaju pod *Caritas* (dijecezanski, nacionalni, međunarodni), moraju učiniti sve što je u njihovoj moći da osiguraju sredstva a nadasve da pronađu muškarce i žene potrebne za taj rad. Osobe koje skrbe za one koji su u potrebi moraju biti stručno osposobljene: moraju biti primjereno osposobljene da znaju što trebaju učiniti i kako to učiniti te preuzeti na sebe zadaću nastavljanja te skrbi. Stručna je osposobljenost vrlo važna, ali sama nije dovoljna. Riječ je, naime, o ljudskim bićima, a ljudska bića trebaju uvijek nešto više od tehnički ispravne skrbi. Trebaju srdačnu pažnju. Oni koji rade u crkvenim karitativnim ustanovama moraju se isticati po tome da se ne ograničavaju samo na to da izađu ususret trenutačnoj potrebi, već da se posvećuju drugima s iskrenom pažnjom koja izvire iz srca, tako da oni osjete bogatstvo njihova čovječstva. Zbog toga je, osim stručne osposobljenosti, tim karitativnim djelatnicima nužna i »izobrazba srca«. Trebaju biti dovedeni do onog iskustva susreta s Bogom u Kristu koje će u njima pobuditi ljubav i njihovo srce otvoriti za drugoga. Tako zapovijed ljubavi prema bližnjemu za njih neće više biti zapovijed koja im je naložena, da tako kažemo, izvana, već će biti posljedica njihove vjere koja se odjelotvoruje kroz ljubav (usp. *Gal* 5,6).

b) Kršćansko karitativno djelovanje mora biti neovisno o strankama i ideologijama. Ono nije sredstvo za postizanje ideoloških promjena u svijetu i nije u službi svjetskih strategija, već je uprisutnjenje ovdje i sada ljubavi koju čovjek uvijek treba. Modernim vremenom, osobito počevši od 19. stoljeća, dominiraju različite inačice filozofije napretka čiji je najradikalniji oblik marksizam. Dio je marksističke strategije teorija osiromašenja: tko u okolnostima nepravedne vlasti, kaže ta teorija, karitativnim radom pomaže čovjeku, zapravo je u službi toga nepravednog sustava jer ga čini, bar naizgled, podnošljivim. Na taj način koči revolucionarni duh i samim tim onemogućuje borbu za bolji svijet. Promatrano na taj način, karitativno se djelovanje odbacuje i napada kao sredstvo očuvanja postojećeg stanja. Ali to je zapravo nehumana filozofija. Ljude sadašnjosti žrtvuje se *Molohu* budućnosti – budućnosti čija je stvarna realizacija u najboljem slučaju dvojbena. Ne može se svijet učiniti čovječnijim tako da se odbija humano djelovati ovdje i sada. Pridonosimo izgradnji boljega svijeta samo kada činimo dobro sada i osobno, s punom zauzetošću i ljubavlju ondje gdje za tim postoji potreba, neovisno o strategijama i programima političkih stranaka. Kršćaninov program – program milosrdnog Samarijanca, Isusov program – jest »srce koje vidi«. To srce vidi gdje je potrebna ljubav i djeluje u skladu s time. Kada karitativno djelovanje Crkva ostvaruje kao zajedničku inicijativu, jasno je da dragovoljnost pojedinaca mora biti povezana s planiranjem, predviđanjem i suradnjom s drugim sličnim ustanovama.

c) Karitativni se rad, nadalje, ne smije koristiti kao sredstvo u službi onoga što se danas označuje kao prozelitizam. Ljubav je besplatna; djela ljubavi ne čine se radi postizanja drugih ciljeva.⁽³⁰⁾ Ali to ne znači da karitativna djelatnost mora, da tako kažemo, ostaviti Boga i Krista po strani. U igri je cijeli čovjek. Često je najdublji uzrok čovjekova trpljenja upravo odsutnost Boga. Tko ostvaruje ljubav u ime Crkve, neće nikada pokušati nametnuti drugima vjeru Crkve. On je svjestan da je ljubav u svojoj čistoći i u svojoj besplatnosti najbolje svjedočanstvo Boga u kojeg vjerujemo i koji nas potiče ljubiti. Kršćanin zna kada je vrijeme za govor o Bogu i kada je bolje šutjeti o njemu i prepustiti samoj ljubavi da govori. On zna da je Bog ljubav (usp. *1 Iv* 4,8) i da se njegova prisutnost osjeća upravo u trenucima u kojima ne činimo ništa drugo već ljubimo. On zna – da se vratimo na prethodno pitanje –

da prezirati ljubav znači prezirati Boga i čovjeka; to je napast djelovati bez Boga. Prema tome, najbolja obrana Boga i čovjeka upravo je u ljubavi. Zadaća je crkvenih karitativnih organizacija osnažiti tu svijest kod svojih članova, tako da oni svojim djelovanjem – kao i svojim govorom, šutnjom i primjerom – mogu biti vjerodostojni Kristovi svjedoci.

Odgovorni za karitativnu djelatnost Crkve

32. Na kraju, moramo još jednom obratiti svoju pozornost na one koji su odgovorni za provedbu karitativne djelatnosti Crkve. Kao što se jasno vidi iz naših prethodnih razmišljanja, istinski je subjekt različitih katoličkih organizacija koje vrše službu ljubavi sama Crkva – i to na svim razinama, počevši od župa, preko partikularnih crkava pa sve do sveopće Crkve. Zbog toga je bilo više nego primjereno da moj časni prethodnik Pavao VI. ustanovi Papinsko vijeće *Cor unum* kao tijelo Svete Stolice koje je odgovorno za usmjeravanje i koordiniranje organizacija i karitativnih aktivnosti koje promiče Katolička crkva. U skladu s biskupskim ustrojem Crkve, biskupi, kao nasljednici apostola, odgovorni su za ostvarenje programa zacrtanog u *Djelima apostolskim* (usp. 2,42-44): Crkva kao Božja obitelj, danas kao i u prošlosti, mora biti mjesto gdje se pomoć daje i prima, i istodobno mjesto gdje su ljudi spremni služiti i onima koji su izvan nje a nalaze se u potrebi. U obredu biskupskog ređenja, istinskom i pravom činu posvećenja, kandidat mora odgovoriti na nekoliko pitanja u kojima su izražene bitne sastavnice i istaknute dužnosti njegove buduće službe. On izrijeком obećava da će biti, u Gospodinovo ime, gostoljubiv i milosrdan prema siromasima i prema svima koji trebaju utjehu i pomoć.(31) *Zakonik kanonskog prava*, u kanonima koji se tiču biskupske službe, ne spominje izričito ljubav kao posebno područje biskupskog djelovanja, već samo općenito govorio o službi biskupa, koja se sastoji u koordiniranju različitih oblika apostolata s dužnom pozornošću prema vlastitoj naravi.(32) Nedavno je, međutim, u tekstu *Direktorija za pastoralnu službu biskupa* dublje istražena dužnost ljubavi kao velika odgovornost koja je na čitavoj Crkvi i biskupu u njegovoj biskupiji(33) te je istaknuto kako je vršenje djela ljubavi čin Crkve kao takve i da je, jednako kao i služba riječi i sakramenata, i ona bitni dio njezina poslanja od samog početka.(34)

33. Što se tiče suradnika koji u praksi provode karitativno služenje, osnovno je već rečeno: oni se ne smiju nadahnjivati na ideologijama čiji je cilj poboljšati svijet, već se moraju radije voditi vjerom koja po ljubavi po staje djelotvorna (usp. *Gal* 5,6). Moraju, dakle, biti osobe koje nadasve pokreće Kristova ljubav, osobe čije je srce Krist osvojio svojom ljubavlju, probudivši u njemu ljubav prema bližnjemu. Kriterij na kojem se nadahnjuje njihovo djelovanje mora biti Pavlova tvrdnja iz *Druge poslanice Korinćanima*: »ljubav nas Kristova obuzima« (5,14). Svijest da se u Kristu sam Bog darovao za nas sve do smrti, mora nas potaknuti da više ne ži vimo za same sebe, već za njega i, s njim, za druge. Tko ljubi Krista, ljubi Crkvu i želi da ona uvijek bude sve više izraz i oruđe ljubavi koja od njega dolazi. Djelatnici svake katoličke karitativne organizacije žele raditi s Crkvom i samim tim s biskupom, kako bi se Božja ljubav mogla širiti svijetom. Svojim dioništvom u crkvenom djelu ljubavi, oni žele biti svjedoci Boga i Krista i upravo zbog toga žele dragovoljno činiti dobro ljudima.

34. Nutarnja otvorenost katoličkoj dimenziji Crkve nužno će u karitativnim djelatnicima pobuditi spremnost na suradnju s ostalim organizacijama zauzetim u rješavanju različitih potreba; to će se ipak morati činiti u granicama speci. čnog okvira služenja koje Krist traži od svojih učenika. Sveti Pavao u svome himnu ljubavi (usp. 1 *Kor* 13) uči nas da je ljubav uvijek više od samog djelovanja: »I kad bih razdao sav svoj imutak i kad bih predao tijelo svoje da se sažeže, a ljubavi ne bih imao – ništa mi ne bi koristilo« (r. 3). Taj himan mora biti *Magna Carta* cjelokupnoga crkvenog služenja; u njemu su sažeta sva razmišljanja o ljubavi koja sam iznio u ovoj enciklici.

Praktično će djelovanje uvijek biti nedovoljno ako ne bude vidljiv izraz ljubavi prema čovjeku, ljubavi koja se hrani susretom s Kristom. Moje duboko dioništvo u potrebama i trpljenjima drugih postaje tako darivanje mene sama drugome: kako moj dar ne bi ponizio drugoga, moram mu dati ne samo nešto što je moje već mu moram dati sama sebe, moram biti osobno prisutan u tome daru.

35. Taj ispravan način služenja čini djelatnika poniznim. On se ne uznosi nad drugim, koliko god da je bijedno stanje u kojem se ovaj nalazio. Krist je uzeo posljednje mjesto na svijetu – križ – i upravo nas je tom krajnjom poniznošću otkupio i trajno nam pritječe u pomoć. Tko pomaže drugima, uviđa da na taj način biva i sam pomognut; to što može pomoći drugome, nije njegova zasluga ili postignuće. Ta je dužnost milost. Što više činimo za druge, to više shvaćamo i usvajamo Kristove riječi: »Sluge smo beskorisne« (*Lk 17,10*). Shvaćamo, naime, da to ne činimo zbog toga što smo bolji ili sposobniji to činiti, već zato što nas je Gospodin svojom milošću osposobio da to možemo činiti. Pokatkad nas prevelike potrebe i naše vlastite ograničenosti mogu obeshrabiliti. Ali upravo će nam tada pomoći spoznaja da, u konačnici, nismo ništa drugo već sredstvo u rukama Gospodnjim, a ta nas spoznaja oslobađa preuzetosti da smo mi sami i osobno odgovorni za izgradnju boljega svijeta. U poniznosti ćemo činiti ono što je u našoj moći i u poniznosti se pouzdati u Gospodina. Bog je taj koji upravlja svijetom, ne mi. Mi mu služimo samo toliko koliko možemo i dok nam on za to daje snage. Činiti, ipak, koliko nam je moguće snagama kojima raspolažemo, zadaća je koja uvijek pokreće dobrog slugu Isusa Krista: »Ljubav nas Kristova obuzima« (*2 Kor 5,14*).

36. Dok promatramo beskrajne potrebe, možemo, s jedne strane, podleći ideologiji koja teži učiniti sada ono što Bog u svojem upravljanju svijetom naizgled ne čini: riješiti sve probleme u svijetu. S druge strane, to može dovesti do toga da podlegnemo napasti besposlenosti, jer nam se može činiti da se u svakom slučaju ništa ne može učiniti. U toj je situaciji živi susret s Kristom od presudne pomoći da se ostane na pravom putu kako se ne bi podleglo oholom preziru čovjeka – koji ne samo da nije konstruktivan već je destruktivan – niti se predalo ravnodušnosti koja priječi da se prepustimo da nas ljubav vodi i tako služimo čovjeku. Molitva, kao sredstvo za crpljenje uvijek nove snage od Krista, postaje tako urgentna i sasvim konkretna potreba. Tko moli, ne troši svoje vrijeme uzalud, čak i ako je situacija očajna i kao da potiče isključivo na djelovanje. Pobožnost ne slabi borbu protiv siromaštva ili čak bijede našega blišnjega. Blažena Terezija iz Calcutte vrlo je rječit primjer činjenice kako vrijeme posvećeno Bogu u molitvi ne samo da ne šteti učinkovitosti i djelotvornosti ljubavi prema blišnjemu već je, zapravo, neiscrpan izvor te ljubavi. U svome pismu za korizmu 1996., blaženica je pisala svojim suradnicima laicima: »Trebamo tu duboku povezanost s Bogom u svome svakodnevnom životu. Kako to postići? Molitvom.«

37. Došao je trenutak da se ponovno potvrdi važnost molitve nasuprot aktivizmu i rastućem sekularizmu mnogih kršćana koji se posvećuju karitativnom radu. Očito je da kršćanin koji moli ne teži za tim da mijenja Božje naume ili ispravlja ono što je Bog predvidio. On radije traži susret s Ocem Isusa Krista, moleći Boga da bude prisutan utjehom svoga Duha u njemu i u njegovu radu. Prisnost s Bogom i prepuštanje njegovoj volji spašavaju čovjeka od propasti i sprječavaju da postane plijenom fanatičkih ili terorističkih učenja. Istinski vjernik izbjegava postavljati se za suca Bogu, optužujući ga da dopušta bijedu te da nema suosjećanja za svoja stvorenja. Oni koji ustaju protiv Boga kako bi stali u obranu čovjeka, na koga će se osloniti kada se ljudsko djelovanje pokaže nemoćnim?

38. Sigurno je da se Job može žaliti Bogu zbog nerazumljive i naizgled nepravedne patnje prisutne u svijetu. U svojoj boli on ovako vapi: »O, kada bih znao kako ću ga naći, do njegova kako doprijeti prijestolja... Rad bih znati što bi meni odvratio i razumjeti riječ što bi je rekao. Zar mu treba snage

velike za raspru?... Zbog toga pred njime sav ustravljen ja sam, i što više mislim, jače strah me hvata. U komade Bog mi je srce smrvio, užasom me svega prožeo Svesilni« (23,3. 5-6. 15-16). Često nam nije dano znati razlog zbog kojeg Bog usteže svoju ruku namjesto da intervenira. Uostalom, on nam ne brani da vapimo, poput Isusa na križu: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mt 27,46). Moramo stalno ponavljati to pitanje u razgovoru i molitvi pred njegovim licem: »Ta dokle, Gospodaru sveti i istiniti!« (Otk 6,10). Sveti Augustin daje odgovor vjere na to naše trpljenje: »Si comprehendis, non est Deus« – Ako bi ga razumio, tada to ne bi bio Bog.(35) Naš protest nije izazov upućen Bogu, niti znači da smatramo kako je u zabludi, slab ili ravnodušan. Vjernik nipošto ne može misliti da je On nemoćan ili da »spava« (usp. 1 Kr 18,27). Naprotiv, taj je naš vapaj, kao i kod Isusa na križu, najdublji i najradikalniji način potvrđivanja svoje vjere u njegovu najvišu moć. Usprkos tome što ne shvaćaju svijet koji ih okružuje i zbunjenost koju taj svijet u njima pobuđuje, kršćani, naime, nastavljaju vjerovati u »dobroćivost i čovjekoljublje... Boga« (Tit 3,4). Uronjeni kao i svi drugi ljudi u dramatičnu složenost povijesnih zbivanja, oni ostaju nepokolebljivi u sigurnosti da je Bog Otac i da nas ljubi, čak i kada njegova tišina ostaje za nas nerazumljiva.

39. Vjera, nada i ljubav idu zajedno. Nada se odjelotvoruje po kreposti strpljivosti, koja ne jenjava u dobru čak i pred prividnim neuspjehom, i poniznosti, koja prihvaća Božje otajstvo i uzda se u njega i kada tama zavlada posvud. Vjera nam pokazuje da je Bog dao svoga Sina za nas i daje nam pobjedonosnu sigurnost da je zaista istina: Bog je ljubav! Na taj način ona našu nestrpljivost i naše sumnje preobražava u sigurnu nadu da Bog drži svijet u svojim rukama i da usprkos svakoj tami on pobjeđuje, kako se to potresnim slikama jasno ističe na završetku *Otkrivenja*. Vjera, koja promatra Božju ljubav koja se objavila u probodenom Isusovu srcu na križu, rađa ljubav. Ljubav je svjetlo – u konačnici jedino svjetlo – koje uvijek iznova rasvjetljuje svijet obavijen tamom i daje nam hrabrosti potrebne za život i djelovanje. Ljubav je moguća i mi smo je sposobni prakticirati jer smo stvoreni na sliku Božju. Živjeti ljubav i tako omogućiti da Božje svjetlo uđe u svijet – to je poziv koji želim uputiti ovom enciklikom.

ZAKLJUČAK

40. Promotrimo na kraju svece, one koji su primjer djelotvorne ljubavi. Tu mislimo u prvom redu na Martina iz Toursa († 397.), koji je najprije bio vojnik, a onda redovnik i na kraju biskup: on gotovo poput neke ikone pokazuje nezamjenjivu vrijednost osobnog svjedočenja ljubavi. Pred vratima Amiensa Martin je dao pola svoga plašta siromahu: sam mu se Isus te iste noći ukazao u snu odjeven u taj plašt, potvrđujući trajnu vrijednost onoga što kaže evanđelje: »Bijah gol i zaognuste me... Što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite« (Mt 25,36.40).(36) Ali u povijesti Crkve koliko se samo drugih svjedočanstava ljubavi može navesti! Osobito cjelokupno monaštvo, od samih svojih početaka sa svetim Antunom Opatom († 356.), predstavlja neizmjereno služenje ljubavi prema bližnjemu. U svom susretu »licem u lice« s Bogom koji je ljubav, monah osjeća žurnu potrebu da sav svoj život preobrazu u služenje ne samo Bogu već i bližnjemu. To objašnjava velika zdanja koja su nicala uz samostane a nudila su smještaj, utočište i skrb. To također objašnjava bezbrojne inicijative za humaniju skrb i kršćanski odgoj, namijenjene ponajprije siromašnima, koje su najprije poduzimali monaški i prosjački redovi a zatim različite muške i ženske redovničke ustanove tijekom čitave povijesti Crkve. Likovi svetaca poput Franje Asiškog, Ignacija Lojolskog, Ivana od Boga, Camilla de Lellisa, Vinka Paulskog, Luise de Marillac, Giuseppa B. Cottolenga, Ivana Bosca, Luigija Orionea, Terezije iz Calcutte – da spomenemo samo neka imena – ostaju trajni uzori

socijalne ljubavi za sve ljude dobre volje. Sveci su istinski nositelji svjetla u povijest, jer su muževi i žene vjere, nade i ljubavi.

41. Iznad svih svetih uzdiže se Marija, majka Gospodinova i ogledalo svake svetosti. U *Lukinu evanđelju* nalazimo je zauzetom u služenju ljubavi kod njezine rođakinje Elizabete, kod koje je ostala »oko tri mjeseca« (1,56) kako bi joj pomagala jer se Elizabeti bilo približilo vrijeme da rodi. »*Magnificat anima mea Dominum*«, reče prigodom tog pohoda – »Veliča duša moja Gospodina « (*Lk* 1,46). Tim je riječima izrazila cijeli program svojega života: ne stavljati samu sebe u središte, već ostaviti prostor za Boga, kojega se susreće i u molitvi i u služenju bližnjemu – samo će tada dobrota ući u svijet. Marija je velika upravo zato što ne želi veličati samu sebe, već Boga. Ona je ponizna: njezina je jedina želja biti službenica Božja (usp. *Lk* 1,38.48). Ona zna kako je jedini način da pridonese spasenju svijeta taj da se, namjesto da ostvaruje vlastite projekte, stavi potpuno na raspolaganje za Božje inicijative. Ona je žena nade: samo zato što vjeruje u Božja obećanja i čeka spasenje Izraela, anđeo može doći k njoj i pozvati je da se stavi u službu ostvarenja tih obećanja. Ona je žena vjere: »Blažena ti što povjerova«, kaže joj Elizabeta (usp. *Lk* 1,45). Hvalospjev *Veliča* – portret, da tako kažemo, njezine duše – potpuno je protkan nitima Svetog pisma, nitima preuzetim iz Božje riječi. Iz toga se vidi kako je ona u Božjoj riječi doista u svom domu, s lakoćom iz njega izlazi i u njega se ponovno vraća. Ona govori i razmišlja s Božjom riječi; Božja riječ postaje njezina riječ i njezina se riječ rađa iz Božje riječi. Ovdje vidimo i kako su njezine misli u skladu s Božjim mislima, kako je njezina volja jedno s Božjom voljom. Potpuno prožeta Božjom riječi, ona može postati majke utjelovljene Riječi. Na kraju, Marija je žena koja ljubi. Zar bi i moglo biti drukčije? Kao vjernica, koja zahvaljujući svojoj vjeri nosi u sebi Božje misli i hoće ono što Bog hoće, ona mora biti žena koja ljubi. Osjećamo to u tihim gestama, koje se spominju u evanđeoskim izvješćima o Isusovu djetinjstvu. Vidimo to u osjetljivosti kojom u Kani uočava potrebu u kojoj su se našli mladenci i priopćava je Isusu. Vidimo to u poniznosti kojom prihvaća da bude u drugom planu tijekom Isusova javnog života, znajući da Sin mora zasnovati novu obitelj i da će Majčin čas kucnuti tek s križem, koji će biti pravi Isusov čas (usp. *Iv* 2,4; 13,1). Dok su se učenici razbježali, Marija je ostala pod križem (usp. *Iv* 19,25-27); kasnije, na Duhove, oni će se okupiti oko nje u iščekivanju Duha Svetoga (usp. *Dj* 1,14).

42. Život svetaca ne ograničava se samo na njihov ovozemni životopis, već uključuje i njihov život i djelovanje u Bogu nakon smrti. Kod svetaca je jedno očito: tko ide ususret Bogu, ne udaljava se od ljudi, već im radije postaje istinski blizak. Ni kod koga to ne vidimo bolje nego kod Marije. Riječi koje je Raspeti uputio učeniku – Ivanu i po njemu svim Isusovim učenicima: »Evo ti majke!« (*Iv* 19,26) – u svakom se novom naraštaju obistinjuju. Marija je, doista, postala Majka svih vjernika. Njezinoj se majčinskoj dobroti, kao i njezinoj čistoći i djevičanskoj ljepoti, obraćaju muškarci i žene svih vremena i svih krajeva svijeta u svojim potrebama i nadama, u svojim radostima i trpljenjima, u svojim samoćama kao i u svojim zajedničkim težnjama. I uvijek kušaju dar njezine dobrote, kušaju neiscrpnu ljubav koju ona izlijeva iz dubine svoga srca. Svjedočanstva zahvalnosti, koja joj se iskazuju na svim kontinentima i u svim kulturama, znak su prepoznavanja te čiste ljubavi koja ne traži samu sebe, već jednostavno želi dobro. Pobožnost vjernikâ, istodobno, pokazuje nepogrešiv osjećaj da je ta ljubav moguća: to postaje zahvaljujući dubokom sjedinjenju s Bogom, po kojem duša biva potpuno prožeta njime – uvjet da onaj koji je pio s izvora Božje ljubavi i sam postane izvorom »iz kojeg teku rijeke žive vode« (usp. *Iv* 7,38). Marija, Djevica, Majka, pokazuje nam što je ljubav i koji je njezin izvor iz kojega uvijek iznova crpi svoju snagu. Njoj povjeravamo Crkvu, njezino poslanje i služenje ljubavi:

Sveta Marijo, Majko Božja,
 ti si dala svijetu istinsko svjetlo,
 Isusa, svoga Sina – Sina Božjega.
 Ti si se potpuno prepustila
 Božjem pozivu
 i tako postala izvor
 dobrote koja izvire iz njega.
 Pokaži nam Isusa. K njemu nas vodi.
 Nauči nas upoznavati ga i ljubiti,
 da bismo i mi mogli
 postati sposobni za istinsku ljubav
 i biti izvori vode žive
 usred žednoga svijeta.

*Dano u Rimu, pri Svetom Petru, 25. prosinca, na svetkovinu Rođenja Gospodnjega, godine 2005.,
 prve moje papinske službe.*

-
- (1) Usp. *Jenseits von Gut und Böse*, IV, 168.
 (2) X, 69.
 (3) Usp. R. DESCARTES, *Œuvres*, priredio V. Cousin, knj. 12, Pariz, 1824., str. 95 sl.
 (4) II, 5: *SCh* 381, 196.
 (5) *Isto*, 198.
 (6) Usp. *Metafizika*, XII, 7.
 (7) Usp. Pseudodionizija Areopagita, koji, u svome djelu *O Božjim imenima*, IV, 12-14: PG 3, 709-713, naziva Boga u isto vrijeme *eros* i *agape*.
 (8) Usp. *Gozba*, XIV-XV, 189c-192d.
 (9) SALUSTIJE, *De coniuratione Catilinae*, XX, 4.
 (10) Usp. SVETI AUGUSTIN, *Ispovijesti*, III, 6, 11: CCL 27, 32.
 (11) *De Trinitate*, VIII, 8, 12: CCL 50, 287.
 (12) Usp. *Apologija* I, 67: PG 6, 429.
 (13) Usp. *Apologeticum* 39, 7: PL 1, 468.
 (14) *Poslanica Rimljanima*, *Inscr.*: PG 5, 801.
 (15) Usp. SVETI AMBROZIJE, *De officiis ministrorum*, II, 28, 140: PL 16, 141.
 (16) Usp. *Pismo* 83: J. BIDEZ, *L'Empereur Julien. Œuvres complètes*, Pariz, 21960., t. I, 2a, str. 145.
 (17) Usp. KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), 194: Vatikan, 2004., 2a, 205-206.
 (18) *De Civitate Dei*, IV, 4: CCL 47, 102.
 (19) Usp. Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 36.
 (20) Usp. KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), 197: Vatikan, 2004., 2a, 209.
 (21) IVAN PAVAO II., Posinodalna apostolska pobudnica *Christifideles laici* (30. prosinca 1988.), 42: AAS 81 (1989.), 472.
 (22) Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinarna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu* (24. studenoga 2002.), 1: *L'Osservatore Romano*, 17. siječnja 2003., str. 6.
 (23) *Katekizam Katoličke Crkve*, 1939.
 (24) Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, 8.

- (25) *Isto*, 14.
- (26) Usp. KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), 195: Vatikan, 2004., 2a, 206-208.
- (27) IVAN PAVAO II., Posinodalna apostolska pobudnica *Christifideles laici* (30. prosinca 1988.), 41: AAS 81 (1989.), 470-472.
- (28) Usp. br. 32: AAS 80 (1988.), 556.
- (29) Br. 43: AAS 87 (1995.), 946.
- (30) Usp. KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), 196: Vatikan, 2004., 2a, 208.
- (31) Usp. Rimski ponti. kal, *De ordinatione episcopi*, 43.
- (32) Usp. kan. 394; *Zakonik kanonskog prava Istočnih crkava*, kan. 203.
- (33) Usp. 193-198, 204-210.
- (34) Usp. *isto*, 194, 205-206.
- (35) *Govor* 52, 16: *PL* 38, 360.
- (36) Usp. SULPICIJE SEVER, *Vita Sancti Martini*, 3, 1-3: *SCh* 133, 256-258.